

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

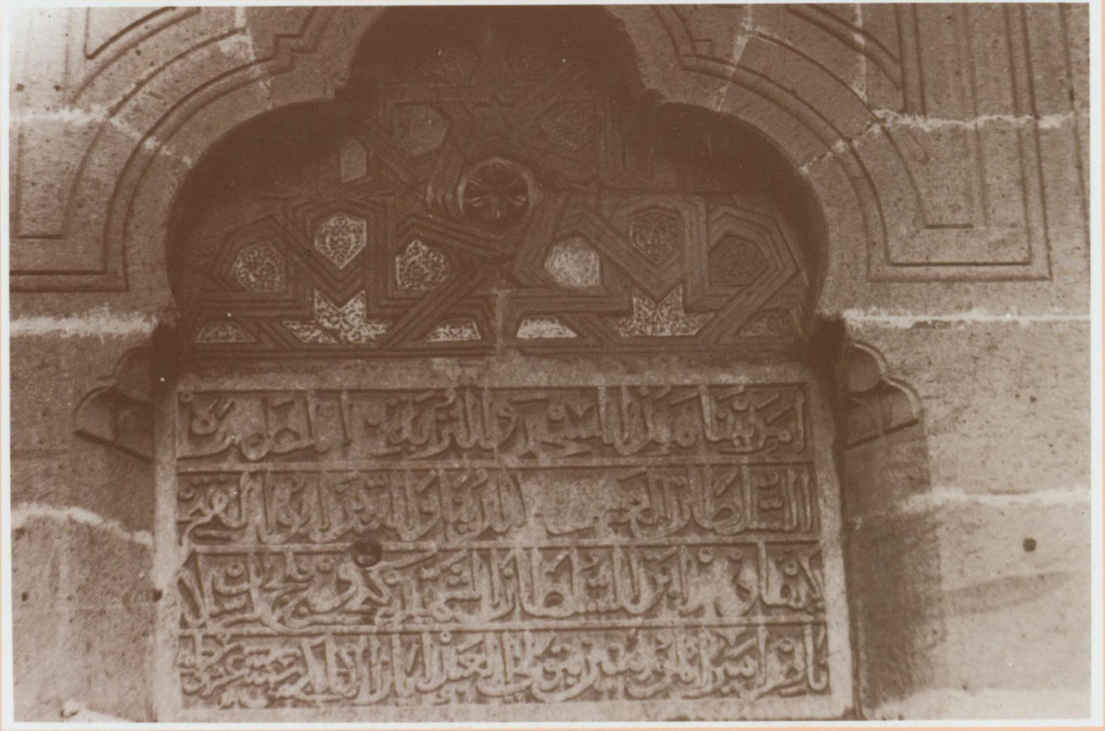
<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

SELÇUKLU DEVRİ
KONYA YAPI KİTÂBELERİ
(İnşa ve Ta'mir)

REMZİ DURAN

TÜRK TARİH KURUMU

SELÇUKLU DEVRİ
KONYA YAPI KİTÂBELERİ
(İnşa ve Ta'mir)

REMZİ DURAN

ANKARA, 2001

*Muhterem hocam
Prof. Dr. Beyhan Karamağaralı'ya*

SELÇUKLU DEVRİ
KONYA YAPI KİTÂBELERİ

SELÇUKLU DEVRİ
KONYA YAPI KİTÂBELERİ
(İnşa ve Ta'mir)

Remzi Duran

Duran, Remzi

**Selçuklu devri Konya yapı kitâbeleri : inşa ve ta'mir /
Remzi Duran.--Ankara : Türk Tarih Kurumu, 2001.**

**viii, 76, [35] s. : res. ; 28 cm.— (AKDTYK Türk Tarih
Kurumu yayınları VI. Dizi – Sa. 54)**

Bibliyografya ve indeks var.

ISBN 975 - 16 - 1460 – 0

**1. Kitabeler _ Konya _ Selçuklu devri. 2. Mimari
eserler _ Kitabeler _ Konya _ Selçuklu devri. I. E.a. II. E.a.:
inşa ve ta'mir. III. Dizi.**

729.190956521

ISBN 975-16-1460-0

Raportör: Prof. Dr. Hakkı ÖNKAL

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	VII
GİRİŞ.....	1
SELÇUKLULAR ZAMANINDA KONYA	3
I – SELÇUKLU DEVRİ KONYA YAPI KİTABELERİ	6
A. FİZİKİ ÖZELLİKLER	6
Konum	6
Malzeme	8
Teknik	9
Tezyinat	9
Yazılar	10
B. KİTABELERİN MUHTEVALARI	13
Yapım Emri	14
Yapı Türü	14
Devrin Sultanı, Yapının Bânisi, Devlet Adamları, Mimarlar ve Diğerlerinin Elkab ve Unvanları	15
Âyetler ve Dua Terkibleri	21
Kitabelerde Tarih ve Buna Göre Anadolu Selçuklu Sultanlarının Saltanat Yılları	22
II - KONYA KİTABELERİNİN KAYSERİ VE SİVAS KİTABELERİ İLE KARŞILAŞTI- RILMASI	25
A. KAYSERİ KİTABELERİ	25
B. SİVAS KİTABELERİ	26
SONUÇ	29
KATALOG	31
BİBLİYOGRAFYA	73
DİZİN	75
RESİMLER	77

ÖNSÖZ

Mimarî eserlerin bir gelenek halinde uygulanmış, en güzel hususiyetlerinden biri hiç şüphesiz onların en göze çarpan kısımlarına yerleştirilmiş olan, bânîsi, ustası ve inşa tarihini ihtiva eden kitâbeleridir.

Eserin kendisi varlığını muhafaza edememiş olsa bile, yüzyıllar sonra onun varlığından haberdar edecek kitâbeleri mevcut oldukça hafızalardan silinmeyecektir. Dolayısıyla, birer maddî kültür unsuru olan bu yapıların varlığını ve kimliğini haberdar eden kitâbeler, ait oldukları devir hakkında en sağlam kaynak yerini tutmaktadırlar.

Kitabelerdeki yazılarda; tarihlerimizde adı geçen veya geçmeyen bir çok devlet adamı, âlim, mutavassıf, sanatkâr, mimar, hayır sahipleri ve bunların kitaplarımızda bulunamayan, soylarını, ölüm tarihlerini ve biyografilerini aydınlatacak malûmata rastlanmaktadır. Bu itibarla, mimârî eserlerimizde ve mezar taşlarındaki kitâbelerin önemli birer vesika olduklarından hiç şüphe yoktur.

Konya'daki maddî kültür varlıklarının en mühim kısmını mîmârî eserlerin yanı sıra şüphesiz onların kitâbeleri oluşturmaktadır. Bunlar, Konya hakkında başvurabileceğimiz önemli tarihî kaynaklarımızdır.

Anadolu Selçuklularının payitahtı olan Konya şehrinde, bu devirden günümüze ulaşmış yapıların veya kitâbelerinin varlığı vasıtasıyla, devrin ekonomisi, sanatı, edebiyatı, tarihî olayları, devlet ricâli, hükümdarların elkâb ve ünvanları, saltanat yılları gibi hususların kısmen gün ışığına çıkması mümkündür.

Yalnız metni ile değil, ait oldukları yapılar dolayısı ile de ayrı bir ehemmiyet arzeden kitâbelerin önemi 19. yüzyıl sonlarına doğru farkedilmiş ve bazı Avrupalı ilim adamlarınca toplanmaya veya bizzat yerlerinde tedkik edilip neşredilmeye başlanmıştır. Kimi mîmârî eserlerin üzerinde, kimi de 20. yüzyıl başlarından itibaren önemli bir şekilde yayılmaya başlayan müzelerde toplanan kitâbelerin pek azı bize kadar gelebilmiştir. Gerek insan eliyle ve gerekse tabiat şartlarının tahribatından kurtulabilen kitâbeler, tarih kitaplarının yazımında baş vurulan önemli kaynaklardan biri olmuştur.

Yalnız Türk tarihi açısından değil, diğer milletlerin tarihine de ışık tutan kitâbeler, ne hazindir ki bazı müzelerde gereken ilgiyi görmek bir yana, âdetâ birbirinin üzerine istif yapılarak gözlerden saklanmaktadır.

Anadolu Selçuklu Devleti'nin pâyitahtı olması sebebiyle ayrı bir ehemmiyeti olan Konya, Selçuklu tarihine ışık tutacak pek çok materyalin mevcut olduğu bir depo ve hatta bir açık hava müzesidir. Bu materyallerden biri, belki de en önemlisi, mimari eserlerin inşa ve ta'mir kitabeleridir. Bu kitabelerin bir kısmı yapıların üzerinde mevcut olmakla birlikte büyük bir kısmı ya müzelere taşınmış ya da kaybolmuş bulunmaktadır.

Konya'daki Selçuklu Devri yapı kitabelerinin hemen hepsi Arapça olup, bazı kitabelerde yer yer Farsça ibarelere de rastlanmaktadır. Bunlarda tesbit ettiğimiz imlâ ve gramer hatalarını

işaretleyerek dipnotlarda düzelterek vermeye çalıştık. Yine aynı şekilde, evvelce tedkik edilmiş olup bazı eksik veya yanlışlar ihtiva eden kısımları da tesbit ederek notlarda belirttik.

Bazı kitabelerdeki, devrinde veya daha sonra, insan eliyle veya tabii olarak tahrib veya tahrif olmuş kısımları metin içerisinde kısmen tamamlamaya çalıştık. Ancak, küçük parçalar hâlindeki kitabe parçalarının tam bir anlam ifade etmemesi ve tam olarak tamamlanmasının mümkün olmaması sebebiyle, sadece kelimelerini kısmen tamamladık. Kitabeleri incelerken, kitabenin Arapça metninin yanı sıra Türkçe tercümesini ve önemli hususları belirtmek için de açıklama kısımları koyduk.

Bu kitabelerin teferruatlı olarak incelenmesini hedef alan bu çalışmamızın, Selçuklu tarihi araştırmalarına ve araştırmacılarına faydalı olacağını ümit etmekteyiz.

Çalışmalarında maddî ve manevî yardımlarını esirgemeyen Muhterem Hocam Prof. Dr. Beyhan Karamağaralı'ya, gerek özel arşivindeki bir kısım kitabelerin fotoğraflarını kullanmama izin veren ve gerekse bir kısmını da temin eden Prof. Dr. Haşim Karpuz'a, bazı kitabelerin okunmasında yakın ilgi ve yardımlarını gördüğüm D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Öğretim Elemanlarına ve araştırmalarım sırasında gerekli kolaylığı gösteren Konya Müzelerinin yetkililerine müteşekkirim.

İzmir 1997

Remzi DURAN

GİRİŞ

Anadolu Selçuklu devrindeki büyük ebatlı mîmâri eserler, ya hükümdarların adına bizzat hükümdarın emriyle; ya devlet ricalinin tavassutuyla hükümdarın adına; ya da devlet ricalinin emriyle kendi adlarına yapılmıştır. Bunun yanı sıra küçük ebatlı mescit, tekke, türbe gibi yapılar halktan, hayır severler tarafından inşa ettirilmiştir. Her halükârda hemen hemen bütün yapıların, zamanın hükümdarının adı, elkab ve ünvanlarının zikrolunduğu -türbe kitâbeleri müstesna- bir kitâbesi mevcuttur. Hükümdar adının kitâbelerde zikredilmesi onun metbu kabul edildiğinin delili olarak sayılıyor olmalıdır.

Muhtelif şahıslarca yaptırılan mîmâri eserlere ait kitâbeler, değişik yazı kompozisyonu, metin, form, ölçü ve tezyinat ihtiva etmektedirler.

Konya kitâbelerini bir çok yerli ve yabancı ilim adamı incelemiş ve bunları kısmen de yayınlamışlardır¹. Ancak, yapılan çalışmalar kitâbe tedkikinden ziyade eserin tanıtımı şeklinde olduğundan, kitâbeler yeri geldikçe anlatılan bir mîmâri unsur gibi ele alınmışlardır.

Biz bu çalışmamızda, Konya'da gerek mîmâri eserlerin üzerinde ve gerekse Konya müzelerinde bulunan inşâ ve tamir kitâbelerini tedkik edip inceledik. Devrine has özellikleri haiz bu kitâbelerin hepsinin fotoğraflarını ayrı bir bölüm halinde verdik.

Anadolu Selçuklularının gelişme ve yükselme devirlerinde kitâbeler büyük ebadlı olarak yapılarda yer almakta iken, 1243 Köseadağ savaşını müteakip Moğol istilasından sonra mimaride yazı, yeniden tezyini unsur olarak yerini almaya başlamış ancak kitâbelerin ebadları küçülmüştür². Ayrıca, kitâbelerde harf aralarındaki boşlukları doldurmada bitkisel motifler ağırlık kazanmış, yer yer yazı ile başabaş gitmiştir.

1243 Köseadağ savaşından evvelki mîmâri eserlerdeki kitâbelerde, çoğunlukla Selçuklularla ve onlara ilişkili kişilerin adları yer almakta iken, Köseadağ savaşından sonra devlet ve hanedana mensup şahısların yanında din âlimlerinin isimleri de görülmeye başlamıştır³. Bunu müteakip, Anadolu'da -Konya, Kayseri ve Sivas başta olmak üzere- kitâbelerdeki ünvanlar arasında dîni olanların arttığı hatta, siyasî ve askerî ünvanlar veya şecerelerin yanına dîni olanların da katıldığını görmekteyiz. Bu da, Moğol istilasından sonra Anadolu'da dîni temayüllerin arttığını ortaya koyması bakımından önemlidir.

¹ Clement Huart, *Epigraphie d'Arabe d'Asie Mineure*, Paris, 1895; Frederic Sarre, *Reise in Kleinasien*, Berlin, 1896; C. Huart, *Konia. La Ville des Derviches Tournes*, Paris, 1897; J. H. Lötved, *Konia Inschriften der Seldschkischen Bauten*, Berlin, 1907; Von Berchem, *Matériaux pour un Corpus Inscriptionum Arabicarum III*, Kahire, 1910; Konya Belediyesi, *Konya Rehberi*, Konya, 1928; M. Yusuf (Akyurt), *Konya Asar-ı Atika Müzesi Muhtasar Rehberi*, İstanbul, 1930; M. Ferid-M. Muhlis-M. Bahri-Faik Bey, *Konya ve Rehberi*, İstanbul, 1339; Uluğ İğdemir, "Merhum Halil Ethem'in T.T. Kurumuna Armağan Ettiği Türk-İslâm Devri Kitabe Estampajları", *Belleten*, IV (1940) Sayı: 16; E. Jombe-J. Sauvaget-G. Wiet, *Repertoire Chronologique d'Epigraphie Arabe*, Caire, IX: 1937, X: 1939, XI: 1941-42, XII: 1943, XIII: 1944; F. Soyman-İ. Tongur, *Konya Eski Eserler Klavuzu*, Konya, 1944; İ. Hakkı Konyalı, *Âbideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi*, Konya, 1964; M. Önder, *Mevlâna Şehri Konya*, Ankara, 1971.

² Sahip Ata Camii portalı, İnce Minareli Medrese ve Karatay Medresesi portalı ve kubbe kasnaklarında olduğu gibi.

³ Ülkü Ülküsal Bates, "Türbe Kitâbeleri", *Sakarya Tarihî ve Kültürü*, İstanbul, 1971, s. 86.

Moğol istilasının vücut verdiği göçlerle, muayyen bir karakter kazanmış olan Anadolu Selçuklu mimarisi ve üslûbunda meydana gelen değişikliklerin⁴ kitâbelere de yansması tabiidir.

Bunun misallerini Anadolu Selçuklu Devletinin payitahtı olan Konya şehrinde görmek mümkündür.

Selçuklular bir yandan Anadolu'da yer yer Bizanslılarla ve diğer güçlerle mücadele ederken, burada, bir yandan da devrin sanatını ve kudretini aksettiren mîmârî eserler vücuda getirmişlerdir. Selçuklu devri sanatının, tarihi hadiselerinin ve mümtaz şahsiyetlerinin tanınmasında çok ehemmiyeti olan kitâbelerdeki gelişmeyi, sadece Konya'da değil en az payitaht Konya şehri kadar ehemmiyeti haiz Kayseri ve Sivas gibi diğer şehirlerde de takip etmek mümkün olduğundan, onların da belli başını vasıflarını gözden geçirmek zarûridir

⁴ Halûk Karamağaralı, "Sâhip Ata Câmîi'nin Restitüsyonu Hakkında Bir Deneme", Rölöve ve Restorasyon Dergisi, Sayı: 3, Ankara, 1982, s. 50.

SELÇUKLULAR ZAMANINDA KONYA

İslâmiyetin yayılışı ile Araplar, Anadolu'yu ve Bizans'ın merkezi İstanbul'u ele geçirmek istemiş ve bunun için seferler düzenlemişlerdir. Emevi hükümdarlarından Abdülmelik (M.S. 704) ve I. Velid zamanında (M.S. 708) Konya geçici olarak Emevilerin eline geçmiştir. M.S. 803 yılında Abbasi hükümdarlarından Harun Reşid ile Bizanslılar arasında yapılan savaşlarda Konya, Abbasiler tarafından vergiye bağlanmıştır. Fakat kısa bir müddet sonra şehir tekrar Bizanslıların kontrolüne geçmiştir⁵. Bizans devrinde Konya şehrinin bir kısmını ve belkide tamamını Alâeddin Tepesi'nin teşkil etmekte olduğu sanılmaktadır⁶.

Anadolu, Türkler tarafından XI. yüzyıldan itibaren feth edilmeye başlanmış ve Sultân Alparslan'ın kumandanlarından Afşin Bey ilk defa 1067 yılında Konya'yı Bizanslılardan almıştır. Ancak kısa zaman içinde elden çıkan Konya, 1068 yılında Süleyman Şah tarafından Gevale Kalesi ile birlikte yeniden Türklerin eline geçmiştir. 1075 yılında İznik'in fethiyle Anadolu Selçukluları Devleti kurulmuş ancak, 4 Temmuz 1097 yılında Kılıç Arslan'ın Bizanslılarla yaptığı Eskişehir meydan muharebesinde yenilmesiyle Konya'ya kadar geri çekilmişlerdir. Daha sonra İznik'in kaybedilmesiyle Kılıç Arslan ve Anadolu Türkleri kendini toplamış ve Konya'yı kendisine payitaht yapmıştır⁷.

Sultân Kılıç Arslan'ın sürekli seferde bulunmasından Konya şehri ancak Sultân Mesud zamanında mamur bir hale gelmeye başlamıştır⁸.

1190 Mayıs ayında Alman Haçlıları, Konya'ya kadar ilerlemişlerdi⁹. Haçlı kronikler, Konya'yı Almanya'nın en büyük şehri Köln kadar genişlikte diye kaydetmektedirler¹⁰.

Sultân Kılıç Arslan sağlığında memleketi onbir oğlu arasında taksim etmiş ve kendisi merkezde kalmıştı. Oğulları müstakil birer Melik halinde olup payitahta bağlıydılar. Ancak, oğulları zaman zaman Konya'yı işgale kalkular ve bir ara Melikşah Konya'yı işgal etti. Melikşah'ın yanından küçük oğlu Gıyaseddin Keyhüsrev'nin yanına kaçan Kılıç Arslan, daha sonra Keyhüsrev'le birleşerek Konya'yı 1192 yılında muhasara etmiş, şehir geri alınmış ancak, bu sıralarda Kılıç Arslan ölmüştür. Onun zamanında Konya'dan geçen ve müslüman ziyaretgâhları hakkında eserler yazmakla tanınan Herevî, Konya'da zengin ve beylerin bahçelerinde mermerden heykeller bulunduğunu yazmaktadır¹¹.

1202 tarihli Altun-Aba Vakfiyesi, bu devir Konya'sı hakkında önemli bilgiler vermektedir. Vakfiyede; Konya'da Sultân Medresesi, Eski Câmî, Altun Aba Medresesi, Eski Çarşı, Yeni Çarşı, Allâme Çarşısı, emirlere ve tacirlere aid câmiler, boyahane, kârhane, sabunhane gibi imalatha-

⁵ Türk Ansiklopedisi, "Konya Maddesi", C. 22, Ankara, 1975, s. 201.

⁶ Tuncer Baykara, Türkiye Selçukluları Devrinde Konya, Ankara, 1985, s. 24.

⁷ Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, İstanbul, 1971, s. 20, 54-55, 102, 105; T. Baykara, a.e., s. 120; Laszlo Rasonyi, Tarihte Türklük, Ankara, 1971, s. 194.

⁸ O. Turan, a.e., s. 194.

⁹ Abdulhalûk Çay, II. Kılıç Arslan, Ankara, 1987, s. 112.

¹⁰ O. Turan, a.e., s. 223.

¹¹ O. Turan, a.e., s. 226, 232. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

neler, birçok ticarethaneler kurulmuş ve şehir surlar dışına gelişmiştir. Yeni mahalleler teşekkül etmiş; ticaret ve yolcu hanları yapılmıştır. Ayrıca, Altun-Aba Vakfiyesinde Konya'ya şarktan, İslâm memleketlerinden gelen tacirler ve sanatkârlardan da bahsedilmektedir¹².

Selçuklular zamanında Konya hem büyük bir şehir, hem de devletin merkezi olmasından, eğitim burada daha önemlidir. İlk kütüphane, Selçuklular zamanında Emir Şemseddin Altun-Aba tarafından yaptırılan İplikçi Medresesi'nde açılmıştır¹³.

Selçuklu payitahtı olmasından dolayı buraya Türkler daha kalabalık kitleler halinde gelmiş, şehir olağanüstü bir gelişme göstermiş, nüfus artmış ve iskan edilen alan oldukça büyümüşür¹⁴. İbn Bibi'nin rivayetine göre; Alâeddin Keykubad bir gün maiyetiyle Konya'nın çevresini gezerken, şehrin büyüklüğünü, servet ile dolu olduğunu, çevresinin bağ, bahçe ve köşkler ile süslü bulunduğunu müşahade ederek yanındakilere "Cihan bizim kudretimizi bilir, lâkin dünya bir karar üzere kalmaz ve hadiselerin ne getireceği önceden kestirilemez. Konya gibi büyük, güzel ve zengin bir şehiri surdan mahrum bırakmak akıl kârı değildir" der. Bu suretle başlayan hızlı çalışma ile surlar, burçlar ve kapılar inşa edilmiştir. Sultân her emirin kendi inşası olan kısımlardan adını yazmasını da emrederken kendi adı ve elkabını da kapılar üstüne hakketmiştir¹⁵. Konya kalesi surlarına aid kitâbelerden kalanlar, inşaata katılan emirlerin adlarını ve yapılmış tarihlerini vermektedir¹⁶.

Konya, önemli bir kültür ve sanat merkezi olarak en muhteşem devrini bu zamanda yaşamıştır. Payitaht olmasından dolayı da devrin bir çok ünlü âlimleri, filozofları, şairleri, mutasavvıfları ve mimarları burada toplanmaya başlamıştır. Ahlat'ta Harizmşah'ın yanında bulunan Müneccime Bibi, Horasan'dan gelen Mevlâna Celâleddîn'in ailesi, Türkistan'dan büyük şair Kânî, bu dönemde Konya'ya gelip yerleşenler arasındadır¹⁷. Ayrıca, mevcut kitâbelerden; Fakîh Ahmed (Kat. Nu. 16), İzzeddin Ateşbâz (Kat. Nu. 36), Sadreddin Konevî (Kat. Nu. 34) gibi âlim ve fakihlerin; Şamlı Muhammed bin Havlan (Kat. Nu. 14) ve Hocendli Yusuf bin Abdulgaffar (Kat. Nu. 54) gibi mimarların bu devirde Konya'da bulunduklarını biliyoruz.

Anadolu'da gelişen milletlerarası ticarî faaliyetleri I. Alâeddin Keykubad devrinde medeniyet ve kültür hareketleriyle dengeli olarak iktisadî kalkınmayı da hızlandırmıştır. Payitaht olan Konya, Selçukluların en önemli iktisadî merkezi olduğundan, burada ticarî hayat oldukça gelişmiştir. Konya'nın en zengin devrinin Selçuklular zamanında ve I. Keykubad döneminde olduğunu, basılan altın siskelerin çokluğundan anlamak mümkündür. Sultân adına basılan altın sikkeler, dünya piyasalarında "Sikke-i Alâî" veya "Sikke-i Keykubâdî" adı ile tanınmaktadır¹⁸.

Bu kalkınmış ve refah dolu Selçuklu memleketi, I. Keykubad'ın ölümünden sonra oğlu II. Keyhüsrev zamanında büyük sarsıntılar geçirmiştir. Aklî ve ahlakî zaafı ve korkaklığı ile devleti sipsiz bırakarak Babaî isyanında Konya'da oturamayan II. Keyhüsrev, Kubad-Abad'a çekilmiş ve moğol istilasını müteakip de Antalya'ya çekilerek payitahtı terk etmiş ancak, daha sonra tekrar dönmüştür. Yokluğu sırasında payitahtta memleketi vezirler idare etmiştir¹⁹.

¹² O. Turan, a.e., s. 234-235.

¹³ Türk Ansiklopedisi, C. 22, s. 199.

¹⁴ T. Baykara, a.e., s. 120.

¹⁵ İbn-i Bibi, Anadolu Selçukî Tarihi, İbni Bibi'nin Farsça Muhtasar Selçuknâmesinden (Trc. M. Nuri Gençosman), Ankara, 1941, s. 253-256; O. Turan, a.e., s. 332.

¹⁶ Kat. Nu. 1, 15, 17-20, 38, 47, 49, 50.

¹⁷ O. Turan, a.e., s. 393; Türk Ansiklopedisi, C. 22, s. 199; T. Baykara, a.e., s. 93; L. Rasony, a.e., s. 194.

¹⁸ O. Turan, a.e., s. 397, 399; T. Baykara, a.e., s. 116.

¹⁹ O. Turan, a.e., s. 455-456.

II. Gıyaseddin Keyhüsrev ölünce yerine vezirlerin kontrolünde üç oğlu; II. İzzeddin Keykavus, IV. Rükneddin Kılıç Arslan ve II. Alâeddin Keykubad, kimi zaman ortaklaşa, kimi zaman da II. Keykavus ve IV. Kılıç Arslan kendi başlarına Selçuklu tahtında hükümdar olarak bulunmuşlardır. Moğol istilası sebebiyle otoriteleri zayıflayan bu hükümdarlar, birbirleriyle sürekli mücadele içinde olduklarından, payitaht Konya'da pek az oturmuşlardır. İdare, daha çok İlhanlı valilerinin tahakkümünde olan vezirlerde olmuş; onlar da iktidar olma gayesiyle birbiriyle sıkı mücadelelere girişmişler, devlet işleri ikinci plânda kalmış ve devlet iyice zayıflamıştır²⁰. Bu dönemde yapılan büyük programlı mîmâri eserler, Selçuklu sultânları ve hanedan mensuplarından ziyade, Moğollarla işbirliği yaparak nüfuzlarını artıran vezir ve emirlerle, İlhanlıların Anadolu'daki temsilcileri tarafından yaptırılmışlardır²¹.

Bütûn bu sarsıntılara ve el değiştirmelere rağmen Konya, payitaht olma hususiyetini yine de yitirmemiş, Selçukluların ıncırazından sonra da kendilerini Selçuklu Devletinin vârisi sayan Karamanoğulları tarafından merkez olarak kabul edilmiştir.

²⁰ O. Turan, a.e., s. 458-460.

²¹ H. Karamağaralı, a.m., s. 50.

I - SELÇUKLU DEVRİ KONYA YAPI KİTABELERİ

Bilindiği üzere kitabe; genel anlamıyla "Taş mermer, ahşap vb. gibi cisimler üzerindeki oyma ve kabartma yazı ve tarih"e verilen isimdir. Bu genelleme ile birlikte kitabe, upkı yeni doğan bir çocuğa çıkarılan resmi hüviyet cüzdanı gibi yeni inşa edilen, ihya edilen veya tamir gören yapıların en göze çarpan kısımlarına yerleştirilen kimlik belgeleridir.

Kitabeler, yazıldıkları zemin itibariyle taş, mermer, ahşap, çini vb. çeşitli alt gruplara ayrılabilirler gibi ait oldukları yerler itibariyle de yapı kitabeleri, mezar taşı kitabeleri, kitap kitabeleri vb. olarak da gruplandırılabilirler.

Ait oldukları yerler itibariyle yapı kitabelerini inşa ve tamir kitabeleri olarak ele almaktayız. Bir yapıda genelde bir inşa kitabesi bulunmakla birlikte manzumelerde olduğu gibi çekirdek yapının etrafına yeni ilave edilenlerin inşasını belgeleyen başka inşa kitabeleri de konulabilmektedir. Bunların dışında, zaman içerisinde yapıda meydana gelen tamir ihtiyaçlarına binaen, çoğunlukla tamiratın yapıldığı mahalde uygun bir yere, bunu belgeleyen tamir kitabeleri konulmaktadır. Son yüzyıla kadar hemen hiç aksatılmadan uygulanan bu gelenek maalesef şimdilerde terkedilmiş olmak bir yana, mevcutlar da gereken ilgiden uzaktır.

Konya'da Anadolu Selçuklularından günümüze intikal eden inşa ve tamir kitabelerinin bir kısmı, maalesef ait oldukları yapılardan ziyade müzelerde bulunmaktadır. Buna sebep olarak, bu kitabelerin ait oldukları yapıların günümüze ulaşamamaları veya yerlerinden düşen ve çıkarılan kitabelerin çeşitli şekillerde müzelere taşınmış olmaları gösterebilmektedir.

Bundan dolayı, Selçuklu Devri Konya kitabelerinin bütününe fiziki özelliklerinin tesbiti biraz zordur. Buna karşılık, gerek yapıların üzerinde ve gerekse müzelerde bulunan kitabelerin muhtevalarının tesbiti daha kolaydır.

Her ne kadar bir yapı kitabesinin birinci el yazılı belge olarak değerlendirilebilmesi, yapının üzerinde ve özgün konumda oluşu ile bağımlı²² görünse de sıhhatli olarak tutulmuş müze envanter defterleri mevcut olduğu takdirde aynı şekilde değerlendirmek mümkündür.

A. FİZİKİ ÖZELLİKLER

KONUM

Ait olduğu yapıya ilişkin bilgiler ihtiva eden Selçuklu devri Konya kitabelerinin konumu, XII-XIII. yüzyıl Anadolu Selçuklu dönemi yapılarında olduğu gibi genellikle yapı türü ile bağlantılı görünmektedir²³.

Selçuklu devri geleneklerine uygun olarak cami, mescid, medrese, kervansaray, türbe ve hangâhlarda girişler âbidevî bir taçkapı ile vurgulanmış ve çoğunlukla inşa kitabeleri de bu dü-

²² Ömür Bakırer, "Anadolu Selçuklu Dönemi Yapı Kitabeleri", V. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri (25-26 Nisan 1995) (Prof. Faruk Sümer ve Prof. Dr. Şerare Yetkin'e Armağan), Konya, 1996, s. 38.

²³ Ö. Bakırer, a.m., s. 38.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

zenleme içerisinde çözülmüş ve kitabe taçkapı cephesine yerleştirilmiştir. Bunun dışında pencere üstlerine, minare kaidelerine ve cephe duvarlarına yerleştirilmiş kitabeler de mevcuttur.

Konya kitabelerini en belirli vasıflarına göre üç gruba ayırmak mümkündür.

1. Dikdörtgen şekili olanlar.
2. Kemerli bir silme ile çerçevelenmiş olanlar.
3. Madalyon şeklinde olanlar.

Bu gurupların çeşitli şekilleri ve karma tipleri de mevcuttur.

1. Dikdörtgen Şekilli Olanlar

Konya kitâbelerinin pek çoğu dikdörtgen bir forma sahiptir. Bu şeklin meydana gelmesinde, genellikle yazının yer aldığı zemin ve yazının uzunluk-kısalığı etkindir. Genel vasıflarına göre:

a) *Profilli Bir Silme İle Çerçevenilmiş Olanlar* : Bu guruba atfettiğimiz bütün kitâbeleri dış kenarları ince veya kalın bir silme ile çerçevelenmiştir. Bunların bir kısmının satır araları ince veya kalın çubuklarla taksimatlanmıştır (4-5, 8, 10-12, 14-17, 19-26, 30, 36-37, 40-41, 43, 44, 56, 61. Res.-1. Şek.). Bir kısmında, satır aralarında taksimat çubukları bulunmamaktadır (6-7, 9. Res.).

b) *Tek Satır Halinde, Çok Parçalı Olanlar* : Genellikle taçkapıların üst kısmında, cepheyi boydan boya veya taçkapı nişinde üç kenarı dolduran kitâbelerde, durum böyledir (32, 34-47-48. Res.).

c) *İçte Kemerli Bir Silme İle Çerçevenilmiş Olanlar* : Yazıyı çevreleyen silme, üst kısımda bazen sivri kemerle, bazen de yuvarlak kemerle nihayetlenmiştir. Sivri kemerle nihayetlenen kitâbelerin (42, 44, 51, 54. Res.- 2. Şek.) kemer köşelikleri; palmetler, rûmîler ve içleri rûmîli madalyonlarla tezyin edilmiştir. Yuvarlak kemerle nihayetlenen kitâbenin (43. Res.- 3. Şek.) kemer köşeliklerinde, sağda ve solda birer gülbezek motifli yer almakta olup, kemerin üzengi seviyesinde, her iki tarafta içe çıkıntı yapan kabartma palmet motifleri vardır.

ç) *Münferid Şekilli Olanlar* : Dikdörtgen şekilli olan bu kitâbelerden, kenarları zencirekli bir silme ile çerçevelenmiş olan kitâbenin (1. Res.-4. Şek.) satır araları da yer yer birbirine dolanarak meydana gelmiş zencirek motifli, profilli iki ince çubukla taksimatlanmıştır.

İçte profilli bir silme ile çerçevelenmiş olan bir diğer kitâbenin (3. Res.- 5. Şek.), dışta çerçeve mahiyetindeki üç kenarında, birbirinden ayrı olarak kitâbenin tarih ibaresi yazılmıştır.

Bu gurupta değerlendirdiğimiz bir diğer kitâbe de, zemini koyu lacivert, yazı beyaz renkli olup yuvarlak kesitli, kabartma yazılı çinili kitâbedir (33. Res.). Dikdörtgen şekilli olan bu kitâbede, yazının nasıl çerçevelendiği belli olmamaktadır.

Ayrıca, tek satır halinde olup ayrı ayrı kitâbelere ait muhtelif kitâbe parçaları da değişik özellikler arz etmektedir. Bunlarda, genellikle dıştan profilli bir silme ile çerçevelenmişlerdir (45-46, 49-50, 52-54, 57. Res.). Bir kısım kitâbe parçalarında, yazının üst kısmı dört sıra profilli silmelerle, alt kısmı da rûmî bordürle çerçevelenmiştir (47-48. Res.). Bu tip, genellikle taçkapı nişinde, nişi üç yönde dolanan kitâbelerde görülmektedir. Bunun yanı sıra bir kenarı kavisli

olup, kavisli kenarı rûmî dal, tomurcuk ve yaprakları ile kabartma olarak tezyîn edilmiş kitâbe parçası da (60. Res.) dikkate değerdir.

2. Kemerli Silme İle Çerçevenilmiş Olanlar

Bu kitâbeler, taçkapı nişinde, cephe duvarlarında veya pencere alınlıklarında yer almakla olup, sivri, dilimli veya yuvarlak kemerli olarak profilli bir silme ile veya kesme taşla çerçevenilmişlerdir (6-8. Şek.). Mevcut Konya kitâbelerinde, silmeyle (18. Res.) ve siyah-beyaz renkli kesme taşlardan münavebeli olarak, sivri kimerle kuşatılmış olanları bulunduğu gibi, yuvarlak kemerli silme ile çerçevenilmiş olanlar (29, 38. Res.) ve dilimli kemerli silme ile çerçevenilmiş olanlar da vardır. Dilimli kemerle çerçevenilmiş olan kitâbelerden birisinin (28. Res.) üst kısmı tahrib olmuş olup, bunun silmesi siyah-beyaz taşların münavebeli olarak yerleştirilmesi ile oluşturulmuştur. Diğerlerinden birinin üst dilimi sivri kemerli (31. Res.), diğerinin de gemi teknesi kemerlidir (39. Res.). Bu kitâbelerin satır araları ince çubuklarla taksimatlanmıştır.

3. Madalyon Şekilli Olanlar

Konya Selçuklu devri yapılarında, mimar-usta isimlerinin bu tip kitâbeler üzerinde yer aldığı görülmektedir.

Alâeddin Câmîi kuzey cephesinin batı köşesinde, kapının üzerinde, yuvarlak madalyon şeklinde, çini ustasının adının yazılı olduğu bir çini kitâbe mevcuttur (13. Res.). Kitabenin orta kısmı beyaz renkte ve bombeli, onun etrafında zemin beyaz, yazı koyu lacivert dar bir bordür şeklinde ve onun dışındaki geniş bordürde zemin koyu lacivert, yazı ise beyaz renkte kabartma sülüstür. Bunu da dıştan kabartma olarak beyaz renkte dairevî bir silme çevirmektedir (9. Şek.).

Sahib Ata Câmîi taçkapısının sağındaki sebilin üstünde, iç içe iki dairevî silmenin çevrelediği sağlı-sollu iki madalyon yer almaktadır (35. Res.- 10. Şek.). Bu madalyonlarda mimar adı yazılıdır. Aynı mimarın eseri olan İnce Minareli Medrese'de de benzer şekilde, mimarın adının yazılı olduğu madalyonlar bulunmaktadır.

MALZEME

Selçuklu devri Konya yapı kitabelerinde yoğun olarak taş ve mermer ve az bir kısmında da çini kullanılmıştır.

Taş ve Mermer

Konya kitabelerinin birkaçı müstesna ekserisi taş ve mermerdir. Yapı kitabelerinde taş ve mermerin kullanılmasında şüphesiz dayanıklılık ve kalıcılık en önemli etkindir. Kullanılan taş cinslerini ve nereden getirildiklerini tesbit etmek zordur. Ancak mermer malzemeli kitabe levhalarının bir kısmı devşirmedir. Anadolu Selçuklu dönemi mimarlarının yapı inşasında devşirme malzemeye gösterdikleri ilginin kitabe levhalarında kendini göstermesi²⁴ yadırganmamalıdır.

Çini

Karo çini ve mozaik çini malzeme ile yapılmış kitabe sayısı oldukça azdır. Bunlardan, Sırçalı Medrese ana eyvan kemerinde (Kat. Nu. 30) mozaik çini ve Konya Alaeddin Camii ku-

²⁴ Ö. Bakırer, a.e., s. 43.

zeybatı girişi üzerinde (Kat. Nu. 12) yuvarlak şekilli usta kitabeleri ve Kılıç Arslan (Sultanlar) Türbesi külah altında çepeçevre dolaşan tek satırlık yazı şeridi kare çinilerden ve Abdül-Aziz Mescidi (Kat. Nu. 32) inşa kitabesi yekpare çiniden müteşekkildir.

TEKNİK

Taş ve mermer üzerine yazılan kitabeler çoğunlukla alçak kabartma olmakla birlikte, sadece Konya Alaeddin Camii kuzey avlu duvarıda yer alan usta kitabesi kazıma tekniğiyle yapılmıştır. Kılıç Arslan Türbesi, Alaeddin Camii kuzeybatı girişi üzerindeki yuvarlak madalyon şekilli kitabe ve Abdül-Aziz Mescidi çini kitabelerinde alçak kabartma, Sırçalı Medrese ana eyvan kemerinde ise mozayık çini tekniğindedir.

TEZYİNAT

Konya Selçuklu Devri inşa ve tamir kitâbelerinde, tezyîni unsur olarak karşımıza çıkan motifler genel olarak, silmeler, rûmîler, mermer kakmalar, zencirekler, yıldızlar, altıgenler, palmetler, rozetler ve madalyonlardır.

Konya Selçuklu kitâbelerinde tezyînatı dikkate alarak sıhhatli bir kronoloji yapma veya tarihsiz kitâbeleri tarihleme imkânına sahip değiliz. Çünkü, mevcut kitâbelerin ait oldukları yıllar, zaman itibarı ile birbirinden farklı ve uzaktırlar. Birbirine yakın olanlarda da uygulanan tezyînat bir devamlılık arzetmemektedir. Ancak, yine de devrine has özellikleri bulunmaktadır.

Kitabelerde, harf aralarında veya kitâbenin dışında -kitâbe alınlığında, köşeliklerinde vs.- tesbit edilen bazı motifler münferid olup, birden çok kitâbede yakın benzerlikte dahi görülmektedir. Bazı motifler ise kısmen değişiklik göstermelerine mukabil kullanılmışlardır. Bu tezyîni unsurları şöylece sıralamak mümkündür.

1. Silmeler

Mevcut Konya Selçuklu devri kitâbelerinin en erken 600/1203-4 tarihli olanı dış yüzleri zencirekli bir silme ile çepeçevre kuşatılmıştır (1. Res.-4. şek.). Bunun dışındaki kitâbelerin hemen hepsi profili veya profilsiz, ince veya kalın silmelerle çerçevelenmiştir. Bu silmeler genelde kitâbenin formu -dikdörtgen, dilimli v.b.- veya silmenin içindeki yazının formuna -uzunluk, kısalık- göre şekillenmiştir. Silmeler tek olabildiği gibi, dairevî (13.Res.), sekiz kollu yıldız (14. Res.) ve düz (47-48. Res.) olarak iç içe bir kaç silmeden müteşekkil olarak da karşımıza çıkmaktadır.

2. Rûmîler

Cephelerde, taçkapı nişlerinde, kemer köşeliklerinde, bordürlerde, geometrik şekilli parçaların üzerinde kabartma veya oyma olarak görünmekle beraber, harflerin arasındaki boşluklara yer yer serpiştirilmiş olarak da görünürler.

Rûmî adıyla Anadolu'ya bağlanan bu sitilize süslemenin XI. asırda Gazne'de ve XII. asırda Anadolu'da en gelişmiş örneklerine rastlamaktayız²⁵.

Konya Selçuklu kitâbelerinde en erken tarihli rûmî süslemeler, beyaz mermer kakmalar üzerinde oyma olarak yapılmıştır. Düzgün olmayan altıgen ve yıldızların içini dolduran rûmî-

²⁵ Beyhan Karamağaralı, Ahlat Mezartaşları, Ankara, 1974, s. 63.

ler, ince bir işçilik göstermektedir. Bir diğer kitâbede ise, daha çok palmete benzer şekilde, kitâbenin altında beş adet -bir sıra- ve kemer köşeliklerinde de saplı olarak birer tane (42. Res.) işlenmiştir. Ayrıca, tarihsiz muhtelif kitâbe parçalarında da çok güzel örnekleri bulunan rûmî tezyînat, bazen yazının altında bir bordür olarak da işlenmiştir (47-48. Res.-11. Şek.). Bunun yanı sıra bir başka kitâbe parçasının kemer köşelikleri rûmî ağları ile doldurularak, âdetâ köşelerde birer madalyon meydana getirilmiştir (51. Res.). Daha kaba ve derin oyma ile işlenmiş rûmî tezyînatlı bir başka kitâbe parçasında (60. Res.), rûmî dal ve yapraklar birbirine iyice karışmıştır.

Rûmî dal, yaprak ve tomurcukları (12. Şek.), kitâbelerde, harf aralarında meydana gelen boşlukları doldurmak için önemli bir tezyînat unsuru olarak yer almaktadır.

Mevcut Konya kitâbelerinin 640/1242 tarihine kadar olanlarında, harf aralarında rûmî tomurcuk ve yaprakları tek olarak işlenmekte iken (7, 10-11, 13, 15, 18, 24, 31. Res.-Kat. Nu. 6, 9-10, 12, 14, 17, 23, 30), bu tarihten sonra rûmî dal, yaprak ve tomurcukları birarada, bazen harfleri keser şekilde, harf aralarındaki boşlukları doldurmaya başlamışlardır (36-37, 39, 43, 46-47, 51, 54. Res.- Kat. Nu. 34-35, 37, 41, 44-45, 48, 51).

3. Geometrik Şekilli Tezyînat

Konya kitâbelerinde yazının dışında en çok geometrik süslemeler göze çarpmaktadır. Bunlar; altugenler, yıldızlar, üçgenler ve geometrik geçmeler olarak değişiklik göstermektedirler.

Kırık çizgilerle, sekiz kollu yıldız-haç kompozisyonunu muhtevî tezyînat (12, 14. Res.), Anadolu'da ve Anadolu dışında da en çok sevilen ve kullanılan tezyînat unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır.

4. Mermer Kakmalar

Konya Alâeddin Câmîi kuzey cephe duvarındaki kitâbelerde (7-8. Res.) karşılaştığımız rûmî ve geometrik tezyînatlı beyaz mermer parçalar, muhtemelen önceden hazırlanmış geometrik şekilli koyu renkli mermer zemine -altugenler ve yıldızlardan müteşekkil- kakma olarak yapılmışlardır. Bunlar yazının dışındadır. Bu iki renkli mermerin bu şekilde tezyînine, mimarının Şamlı olması etken olmuş olsa gerektir.

5. Zencirek Motifi

Kitabenin kenar suyunu teşkil eden bu motif aynı zamanda satır aralarını taksimatlandıran çubuklarda da kullanılmıştır (1. Res.-4. Şek.).

6. Rozetler

Yuvarlak kemerle nihayetlenmiş dikkörtgen şekilli kitâbenin kemer köşeliklerinde birer tane yapılmış olan bu motife (43. Res.), sivri kemerli silme ile çerçevelenen bir başka kitâbede çok farklı olarak birinci satırda "السلطاني (es-Sultânî)" ibaresinin sağına ve soluna yerleştirilmiş olarak (27. Res.-13.Şek.) rastlamaktayız.

YAZILAR

Konya Selçuklu devri kitabelerinin dili ağırlıklı olarak Arapçadır. Bazı kitabelerde yer yer Farsça ibareler de rastlanmaktadır.

Konya'daki Selçuklu devri yapılarının inşa, tamir ve vakıf kitâbeleri üzerindeki yazılar, yazı şekli ve kompozisyonu bakımından bu devrin özelliklerini aksettirmektedir. Yazıları; yazımından veya hatından dolayı kaba veya zarif ve yazıldığı şekil bakımından sıkışık, istifli veya düz olarak isimlendirmek mümkündür. Kitabelerin biri istisna (Kat. Nu. 14) olmak üzere hemen hepsi alçak veya yüksek kabartma olarak yazılmış bulunmaktadır. Bunları ayrıca coğrafi ve kronolojik bir sınıflandırma ile Selçuklu Sülüsü veya Neshî diye de isimlendirmek mümkündür. Bu konuya ileride açıklık getirilecektir. Yine de Selçuklu devri kitâbeleri zamana, zemine ve bölgeye göre kısmen de olsa değişiklik göstermektedir.

Konya Selçuklu kitâbeleri; ya tek satır hâlinde ya da bir kaç satır hâlinde yazılmış olup, genellikle satırlar bazen ince bazen de kalın çubuklarla birbirinden ayrılmışlardır (Kat. Nu. 1, 5, 7, 9-11, 13-16, 18-30, 34-42, 51-53, 58). Bazılarının satır aralarında taksimat yoktur (Kat. Nu. 6, 8, 17, 32).

Bazı kitâbeler ya yazı üslûbundan veya yazıldıkları zeminden dolayı istifli (Kat. Nu. 16, 24, 26, 28, 31, 35-36, 38-41, 55, 57) ve girift (Kat. Nu. 29, 33), bazıları geçmeli (Kat. Nu. 27, 34, 37, 39, 56) olup, çoğunlukla düz yazılıdırlar (Kat. Nu. 1-23, 25, 30, 32, 42-45, 47-54, 58).

Kitabelerdeki harflerden; ا, ج ve ي gibi kollu harfler genellikle zülfeli olup, zülfeler sağa doğrudur. Gözlü harflerde ک, ف ve ق harflerinin gözleri umumiyetle açıktır. Ancak, sadece bir kitâbede (Kat. Nu. 4) و harflerinin gözü kapalıdır. Bazılarında harf aralarındaki boşluklar ya rûmî dal ve yapraklarla doldurulmuş (Kat. Nu. 6, 34) ya da sade bir şekilde bırakılmıştır.

Dua terkiplerinin yer aldığı kitâbelerden bazılarının harf aralarındaki boşluklar rûmî dal, yaprak ve tomurcukları ile doldurulmuştur (Kat. Nu. 17, 30, 34-35, 37-38). Diğerlerinin harf aralarındaki boşluklar tırfil, cezm ve virgüllerle doldurulmuş olup, kabartma sülüs hatla yazılmışlardır (Kat. Nu. 31, 33, 36, 39-40, 58).

Kitabelerin istisnasız hepsinde, Arapça hareke -üstün, esre, cezm, ötre, şedde v.b.- işaretleri gerek lüzumuna binâen ve gerekse harf aralarında meydana gelen boşlukları doldurmak için kullanılmış bulunmaktadır.

Kitabelerdeki yazının karakteri için bazı yerli ve yabancı ilim adamları "Selçuklu Neshî" veya "İlhanlı Neshî" ibaresini kullanmaktadırlar. Bu konuya açıklık getirmek için hat ve yazı üzerine çalışan bazı ilim damlarının görüşlerinde hareketle, Sülüs ve Nesih yazının menşei ile ilgili hususlara bir göz atmakda yarar vardır.

Sülüs ve Nesih Yazı Meselesi Üzerine Bazı Mülâhazalar

Aklam-ı Sitte olarak tasnif edilen yazı grubunun içinde yer alan Sülüs ve Nesih adlı yazılar, hem yerli hem de yabancı ilim adamları tarafından kitap ve kitabe yazısı olarak zaman zaman birbirleriyle karıştırılmış, zaman zaman da farklı gösterilmiştir.

Hans Jensen; nesih yazının kûfî yazıdan daha eski olduğunu beyanla, kûfî yazının Suriye tesiri altında Arabistan ve Suriye'de ortaya çıkmış bir çeşit Nabat yazısı olduğu ve bunun yanı sıra, neshî yazının da bu tesirlerden uzak olan Mısır'da ortaya çıkmış Nabat yazısı olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, gerek kûfî ve gerek neshî yazının aynı esas tipten türediğini ve bu esas tipin de nesihe benzediğini ileri sürmektedir²⁶.

²⁶ H. Jensen, Die Schrift, Hamburg, 1935, s. 223 (M. Bedreddin Yazır, Medeniyet Aleminde Yazı ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli, Ankara, 1981, s. 76'dan naklen).

Corci Zeydan ise, Neshî ve Nabatî yazının resmî yazışmaların dışında kullanılmakta olduğunu, daha sonra Hattat İbn-i Mukle'nin yazıya yeni bir şekil vererek resmî işlerde kullanılır hâle getirdiğini kaydetmektedir. Ayrıca, Kûfî ve Neshî yazının islâmiyetin ilk yıllarından beri Araplarca bilindiğini, Kûfî hatunun Kur'an ve dinî metinlerin yazılmasına, Neshî veya Nabatî denilen yazının da haberleşme v.s. ye tahsis olunduğunu ve İbn-i Mukle'nin Neshî yazıyı Kur'an-ı Kerim yazmaya yarar surette geliştirdiğini de belirtmektedir²⁷.

Mahmut Yazır, papiruslarda görülen ve Nesih'e benzeyen bu yazının, bazı değişikliklere uğrayarak İbn-i Mukle'ye kadar geldiği ve hatta İbn-i Mukle'ye isnad olunarak Neshî adı verildiği hususunda bu tarihçilerle hemfikiridir. Ancak, bu tarihçilerin İbn-i Mukle'nin zamanına kadar gelen ve onun elinde yeni bir şekil ve karakter kazanan ve buna mahsus olmak üzere verdiği Nesih adını, daha eski olan Nabat yazısına benzerlik münasebeti ile vermelerinin yanlış olduğunu da belirtmektedir. Ayrıca İbn-i Mukle'nin, bu tarihçilerin söylediklerinin aksine Nabatî yazısını geliştiren değil Nesih yazısını ilk icad eden kişi olduğunu da önemle belirtmektedir. Çünkü Mahmut Yazır'a göre İbn-i Mukle, Nesih yazısını doğrudan doğruya Nabat yazısından değil Sülüs yazısından çıkarmıştır. Yani, Nabat yazısını Sülüs yazısı içinde etüd ederek Sülüs'ün "üçte ikisi düz ve üçte biri yuvarlak olma" metoduna dayanarak, Nesih'i Sülüs'e tâbi kılmıştır demektedir. Bu tâbi kılınma da Nabat yazısının ele alınmadığını, çünkü çok bozuk olan bu yazının böyle bir işleme imkân verecek karakteri haiz olmadığını açıkça ifade etmektedir²⁸.

Nesih yazının Sülüs'ten çıkarıldığı ve ondan yeni olduğu üzerine M. Yazır'ın iddiasını destekler mahiyetteki bir görüş de Yasin Hamid Safadî'nindir. Safadî, Sülüs yazının 7. yüzyılda ortaya çıktığını, ancak 9. yüzyıla doğru kitap yazısından ziyade tezyîni olarak geliştiğini zikrederek, Nesih yazının 10. yüzyılda İbn-i Mukle tarafından ortaya çıkarıldığını ve İbn-i Bevvab tarafından geliştirildiğini belirtmektedir. Ayrıca, Nesih yazının bu gelişmesinin kitap yazısında olduğunu da zikretmektedir²⁹.

Bir diğer görüş sahibi ise Celement Huart'tır. Huart, Kûfî yazı adı verilen Nabatî yazının Kûfe şehrinde değil Kıra şehrinde geliştiğini, Sülüs yazıyı da Sicistanlı İbrahim Siczi'nin Celi adını verdiği yazıyı incelterek icad ettiğini belirtmektedir. Sicistanlı Ahval Siczi adındaki bir başka hat ustasının Sülüs yazıdan Nesih'i, ince Sülüs'ü, bitişik yazı olan Huruf-ı Muttasıla'yı ve Gubârî yazıyı icad ettiğini de ileri sürmektedir. Ahval'dan ders alan Ebu Ali Muhammed İbn-i Ali İbn-i Mukle'nin, Nesih yazıyı geliştiren kişi olduğunu sarâhatle beyan etmektedir. bu görüşü ile Huart, Nabatî yazı ile Kûfî yazıyı aynı görmekte olup, Sülüs yazının mucidi olarak Sicistanlı İbrahim Siczi'yi göstermekte ve Nesih yazının mucidi olarak da Sicistanlı Ahval Siczi'yi zikretmektedir³⁰.

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu Sülüs yazıyı, Nesih, Sülüs ve Sülüs Celisi olarak üç tipe ayırmakta olup, Nesih yazının Sülüs'ten çıkarıldığını söylemektedir. Nesih yazısının Sülüs türünün gövde oluşları bakımından en ilkel olan şekli olarak kabul eden Baltacıoğlu, Nesihler duvar levhaları ve kitâbelerin hiç yazılmadığını, yalnız Kur'an, kitap gibi elde durabilecek eserler yazıldığını belirtmektedir³¹.

²⁷ Corci Zeydan, *Medeniyet-i İslâmiye Tarihi* (Zeki Megâmiz), C. III, İstanbul, 1329, s. 101; M.B. Yazır, a.e., s. 76.

²⁸ M.B. Yazır, a.e., s. 76-77.

²⁹ Yasin Hamid Safadî, *Calligraphie Islamique*, Paris, 1978, s. 52, 62.

³⁰ Clement Huart, "İslâm Yazı Sanatında Ekoller", *Türk Hattatları* (Şevket Rado), İstanbul Tarihî, s. 23-25, 27-28.

³¹ İ. Hakkı Baltacıoğlu, *Türklerde Yazı Sanatı*, Ankara, 1958, s. 42.

M. Yazır, Nesih'in esasen Sülüs kalemine tâbi olduğunu fakat harflerin Sülüs harflerinin bir nevi ufalmış gibi görünmekle beraber kendine has hususiyetleri de bulunduğunu kaydetmektedir³². Ayrıca, Sülüs hattı izah ederken, Sülüs harflerinin belli ölçülerde meyilli olup her meyilin üçte bir ölçü üzerine olduğunu zikrederek, Sülüs kaleminin tabiatının bu olduğunu söylemektedir. Buna ilaveten, bütün çanaklı harflerin de bu minval üzerine olduğunu ve tam bir sülüs elifinin her üçte bir kısmında hatta zülfesinde bile üçte bir meyil bulunduğunu belirtmektedir³³.

Sülüs hattının aynı zamanda Nesih hattatı olduğu bütün ilim adamlarınca kabul edilmektedir. Her iki yazı tipinin harf şekillerinin birbirine benzemekle beraber, Sülüs'ün gövdesinin Nesih'ten daha olgun olduğu, zülfesiz olan elif, be, cim ve kef harflerinin kollarının Sülüs'te hep zülfeli olduğu ve Nesih'te kapalı olan fe, kaf ve vav harflerinin gözlerinin Sülüs'te açık olduğu da ortak olan bir görüştür.

Bütün bunlarla birlikte Max Van Berchem, Anadolu Selçuklularının yazısında Eyyubî Neshî ve Selçuklu Neshî adıyla iki esas tip tesbit ettiğini ileri sürmektedir. M. V. Berchem'e göre; muntazam karakterli, iri ve derin yazılmış, Suriye'deki çağdaşlarını hatırlatan yuvarlak yazı Eyyubî (Nesih) ve gayri munzamat harfler, daha çok sıkışık istifle ve ekseriye kavisleri birini kesen ince uzun yazı da Selçuklu Neshî'dir³⁴.

Anadolu Selçuklu mîmârî eserlerinde kitap yazısında ehemmiyetini yitiren Kûfî ve bunun yanında Sülüs'e benzer yazının birlikte veya münferiden oldukça fazla kullanıldığını görmekteyiz.

Kitabelerdeki bu Sülüs'e benzer yazı için Sülüs ifadesini kullanmanın ne kadar uygun olacağı tartışılır. Zira, Selçuklu kitâbelerinde ve duvar yazılarındaki yazı karakteri Osmanlı devrindeki, açık olarak Sülüs diye adlandırılan yazı karakterine pek fazla benzememektedir. Bunu, zamanla olan gelişmeye bağlayarak izah etmek mümkündür. Fakat aynı gelişmeyi kitap yazısı olarak ortaya çıkan Nesih yazı için de söyleyebiliriz. Selçuklu devri kitâbelerinde görülen ve Sülüs'e benzeyen yazının aslında gelişmiş Nesih yazı olduğu da düşünülebilir.

Anadolu Selçuklu devri mîmârî eserlerinde, bilhassa câmi, mescit, tekke, zâviye ve türbe kitâbeleri, çoğunlukla ehliyetli bir hattatın elinden çıkmasından ziyade, Arapçayı yeterince bilmeyenler tarafından yazılmış olmalıdır ki, pek çok imlâ ve gramer hatalarını ihtiva etmektedirler.

Bundan dolayı, bu kitâbelerdeki yazılar için tam, mütekâmil bir Sülüs veya değişik karakterde bir hat -yazı- ismi vermek oldukça zordur.

B. KİTABELERİN MUHTEVALARI

Yapıların inşa kitabeleri, çoğunlukla yapının türü, tarihi, hangi sultan döneminde, kimin tarafından ve kimin eliyle yapıldığına ilişkin bilgiler ihtiva etmektedir.

Kitabelerde yazı kompozisyonu birkaç şekildedir. Bazıları önce zamanın hükümdarının elkâbı, ünvanları, adı ve şeceresi, yapının cinsi, yaptıranın adı ve inşa tarihi (Kat. Nu. 1-3,5, 12,

³² M. Yazır, Eski Yazıları Okuma Anahtarı, Ankara, 1983, s. 122.

³³ M. Yazır, a.e., s. 50-51.

³⁴ Seton Lloyd-D. Storm Rice, Alanya, (Çev. N. Sinemoğlu), Ankara, 1964, s. 54.

18, 24); bazılarında sadece zamanın hükümdarının elkâb ve ünvanları -bir kısmı tarihsiz- (Kat. Nu. 8, 14, 19-20, 42); bir kısmında yapının cinsi zamanın hükümdarının veya yaptıranın elkâb ve ünvanları, yaptıranın adı ve inşa tarihi³⁵ (Kat. Nu. 4, 7, 9-10, 13, 16, 21-22, 29, 35, 38-39); bir kısmının ilk satırı bir dua terkibi veya âyetle başlayıp bu tertibde devam etmekte (Kat. Nu. 17, 31, 37); bir kısmı da Besmele-i Şerif ile başlayıp, bir âyet veya yapının cinsi, zamanın hükümdarının elkâb ve ünvanları, yaptıranın adı ve yapının inşa tarihi (Kat. Nu. 6, 11, 28, 32, 34, 36, 41); bazıları "السلطاني (es-Sultânî)" ibaresi ile başlamakta (Kat. Nu. 23, 30, 42, 48, 51, 53) ve bir kısmı da münferid tertipte (Kat. Nu. 15, 25, 58) hazırlanmışlardır. Bu yazı kompozisyonları, tarihsiz olan kitâbeleri tarihlemeye bir esas teşkil etmemektedir. Ancak, devrinin özelliklerini taşımaktadır.

Konya yapı kitabelerinde umumiyetle yapım emri, yapı türü, derin sultanı veya beyinin adı, elkab ve ünvanları, şeceresi, bânîsi, bânîye dua veya ona mağfîret dilenmesi ve tarih bölümü gibi unsurlar yer almaktadır.

YAPIM EMRİ

Kitâbelerde inşa ve tamir ile ilgili olarak şu ibareler geçmektedir:

"امر" (emera) (Kat. Nu. 1,5-6,21, 31, 33), "عمر" (ammera) (Kat. Nu. 9, 13, 29) ve "امر وعمر" (emera ve ammera) (Kat. Nu. 4), bir binayı yapmak veya kurmak mânâsına geldiği gibi yıkılmış olan bir binayı yeniden yapmak veya tamir etmek mânâlarına da gelmektedir. "امر" (emera) aynı zamanda emretme mânâsındadır.

"بنى" (bena) (Kat. Nu. 3, 22, 32), "انشى" (enşa) (Kat. Nu. 38) ve "بنى و انشا" (bena ve enşâ) (Kat. Nu. 37); binayı yapma, inşa etme, yeniden kurma mânâlarına gelmekte olup, "امر ببناء" (emera bibenâi) (Kat. Nu. 7, 36) binanın kurulmasının emrolunması mânâsına, "تم" (temme) (Kat. Nu. 11) ve "امر بتمام" (emera bitemâm) (Kat. Nu. 13) binanın tam, tamam olması mânâsına, "امر بتجديد" (Emera bi tecdîd) (Kat. Nu. 35) yapının yenilenmesinin, ihya olunmasının emrolunması mânâlarına kullanılmıştır.

YAPI TÜRÜ

Türbe kitâbelerinde, yapı türü ile ilgili olarak "هذا القبر" (hâzâ'l-kabr) (Kat. Nu. 17-40), "هذه تربة" (hâzihi't-türbete) (Kat. Nu. 34), "هذه القبة تربة" (Hâzihi'l-kubbetü't-türbete) (Kat. Nu. 35) ibareleri kullanılmıştır.

Câmi ve mescit için, "هذا المسجد" (hâzâ'l-mescid) (Kat. Nu. 3, 5, 7, 9-10, 32, 39), "هذا الجامع" (hâzâ'l-câmi) (Kat. Nu. 6, 13), "هذا بيت الله" (hâzâ Beytullah) (Kat. Nu. 11), "هذا الإمارة" (hâzihi'l-imâreti) (Kat. Nu. 24, 38), "بعمارة المسجد" (biimâreti'l-mescid) (Kat. Nu. 33) ibareleri yer almaktadır.

Medrese yapıları için, "هذه المدرسة" (Hâzihi'l-medresetü) (Kat. Nu. 30), "بهذه العمارة" (bihâzihi'l-imâreti) (Kat. Nu. 31), ibareleri; Hangâh için, "هذا الخانقاه" (hâzâ'l-hâne-kâk) (Kat. Nu. 29, 37); Kale kitâbelerinde, "هذا البرج" (Hâzâ'l-burc) (Kat. Nu. 1), "هذا طريق" (hâzâ târik) (Kat. Nu. 18), "بهذه العمارة" (Bihâzihi'l-imâreti) (Kat. Nu. 21), "هذا البرج والبدن" (Hâzâ'l-burc ve'l-beden) (Kat. Nu. 22) ve Han-Kervansaray kitâbeleri için de, "هذا الرباط" (Hâzâ'r-rîbât)

³⁵ Bir kısmında inşa tarihi bulunmamaktadır (Kat. Nu. 13, 21-22).

(Kat. Nu. 2, 4) ibareleri kullanılmıştır. Köprü için "بعمارة هذه القنطرة" (bîimâreti hâzihi'l-kantârati) ve çeşme için de "هذا العين" (hâzâ'l-ayn) ibareleri kullanılmıştır³⁶.

DEVİRİN SULTANI, YAPININ BÂNÎSİ, DEVLET ADAMLARI, MÎMARLAR VE DİĞERLERİNİN ELKAB VE ÜNVANLARI

Anadolu Selçuklu Sulânlarının, gerek yaptırdıkları eserlerdeki kitâbelerde ve gerekse adlarına bastırdıkları sikkelerde veya diğer eşyalar üzerinde, kendi isimlerinin yanı sıra değişik elkâb ve ünvanlar da kullandıkları görülmektedir.

Lûgat mânâsı olarak lâkâb; asıl addan başka sonradan takılan veya yakıştırılan, izafe edilen sıfattır. Ünvan ise; resmi olarak verilen pâyê, kazanılan sıfat veya iş, durum belirtir addır³⁷. Sultânın hâkimiyet ve selâhiyat sahalarını ihtiva etmektedir.

Elkâb ve ünvanların bazılarının yalnız bir hükümdar için kullanılmasının yanı sıra birkaç hükümdarın da aynı elkâb ve ünvanları kullandığı, mevcut kitâbeler, sikkeler ve diğer eşyalar üzerinde görülmektedir.

Günümüze kadar bazen kendisi, bazen de sadece kitâbesi kalmış pek çok eserde ve sikkelerde karşılaştığımız isim benzerliklerini, üzerlerinde tarihleri yazılı olmasa dahi bu elkâb ve ünvanları nazar-ı dikkate alarak birbirinden ayırmak mümkün olmaktadır. Bu elkâb ve ünvanlara göre tarihi belli olmayan bir kısım eserleri de tarihlemek mümkündür³⁸.

1 - Selçuklu Sultanlarının Taş, Mermer ve Çini Üzerine yazılmış İnşâ ve Tamir Kitabelerinde Yer Alan Elkâb ve Ünvanları

II. Kılıç Arslan: •

Kat. Nu. 58'de incelediğimiz Konya Kılıç Arslan Türbesi'ne ait inşa kitabesinde II. Kılıç Arslan'ın³⁹ şu elkab ve ünvanları yer almaktadır:

(es-Sultânü'l-Muazzam) (Kat. Nu. 58)

(İzzü'd-Dünya ve'd-Dîn) (Kat. Nu. 58)

(Ebu'l-Feth) (Kat. Nu. 58)

(Rüknü'l-İslâm ve'l- Müslimîn) (Kat. Nu. 58)

(Fahrü'l-Mülûk ve's-Selâtîn) (Kat. Nu. 58)

³⁶ Bu ibareler, Sivas kitabelerinde tesbit edilmiştir. Köprü kitabesi, Sivas Müzesi 505 Env. Nu. da kayıtlıdır (C. Çulpan, Türk Taş Köprüleri, Ankara, 1975, s. 70). Çeşme kitabesi ise hâlen Gök Medrese çeşmesi üzerinde bulunmaktadır (İ. Hakkı-R. Nafiz, a.e., s. 120).

³⁷ Mehmet Doğan, Büyük Türkçe Sözlük, "Lâkap" ve "Ünvan" Maddesi, İstanbul, 1986; Ferit Develioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, "Lâkap" ve "Ünvan" Maddesi, Ankara, 1982.

³⁸ Bu bölümde, kitabelerde adı geçen sultanlara ait elkâb ve ünvanların tesbitin yanı sıra, sikkeler ve diğer eşyalar üzerinde de gerekli tesbitler yapılmaya çalışılmıştır. Birbirinden kesin sınırlarla ayırmanın güçlüğü ortada olan lâkâb ve ünvan meselesinde zaman zaman güçlük çekilmekle beraber, diğer elkâb ve ünvanlardan da faydalanılarak bunlar ayırt edilmiş ve eserlere bir tarihleme esası getirilmiştir.

³⁹ Konya Alâeddin Câmîi minberi üzerinde Sultân II. Kılıç Arslan'ın şu elkâb ve ünvanları zikir olunmaktadır: (es-Sultânü'l-Muazzam), (Şâhenşâhü'l-A'zam), (Seyyidü Selâtünü'l-Arab ve'l-Acem), (Mâlikü Rıkâbi'l-Ümem), (İzzü'd-Dünya ve'd-Dîn), (Rüknü'l-İslâm ve'l-Müslimîn), (Fahrü'l-Mülûk ve's-Selâtîn), (Kâtülü'l- Küffare ve'l-Müşrikin), (Gıyâsü'l-Mücâhidin), (Hâfz-ı Bilâd-Allah), Nâsr-ı 'İbâd-Allah), (Mu'in-i Halifet Allah), (Sultân-ı Bilâd-er-Rum ve'l-Ermen ve'l-Efrenç ve's-Şam), (Nâsiru Emîri'l-Mü'minin), (Ebu'l-Feth).

(Kâtlü'l-Müşrikîn) (Kat. Nu. 58)

(Sultan-ı Belâde'r-Rum ve's-Şam) (Kat. Nu. 58)

(Nâsıru Emîri'l-Mü'minîn) (Kat. Nu. 58)

III. Kılıç Arslan:

Kat. Nu. 1'de (1. Res.) incelediğimiz Konya İç Kalesine ait kitâbede III. Kılıç Arslan'ın şu elkâb ve ünvanı geçmektedir:

(Rûknü'd-Dünyâ ve'd-Dîn) (Kat. Nu. 1)

(Ebu'l-Feth) (Kat. Nu. 1)

I. Keyhüsrev:

Kat. Nu. 2-3'de (2.-3. Res.) incelediğimiz kitabelerde I. Keyhüsrev'in şu elkâb ve ünvanları zikr olunmaktadır:

(es-Sultânü'l-Muazzam) (Kat. Nu. 2-3)

(Gıyâsü'd-Dünyâ ve'd-Dîn) (Kat. Nu. 2-3)

(Ebu'l-Feth) (Kat. Nu. 2-3)

(Nâsıru Emîrül-Mü'minîn) (Kat. Nu. 2)

I. Keykâvus:

Kat. Nu. 4-9'da (4-10. Res.) incelediğimiz kitabelerde I. Kaykâvus'un şu elkâb ve ünvanları zikr olunmaktadır:

(es-Sultânü'l-Gâlib) (Kat. Nu. 4-9)

(İzzü'd-Dünyâ ve'd-Dîn) (Kat. Nu. 4-9)

(Ebu'l-Feth) (Kat. Nu. 4-9)

(Bürhânü Emîri'l-Mü'minîn) (Kat. Nu. 4-6, 8-9)

(Sultânü'l-Berr ve'l-Bahreyn) (Kat. Nu. 6)

(Nâsıru Emîrül-Mü'minîn) (Kat. Nu. 7)

I. Keykubâd:

Kat. Nu. 10-26'da (11-27. Res) incelediğimiz kitabelerde I. Keykubâd'ın şu elkâb ve ünvanları geçmektedir:

(es-Sultânü'l-Muazzam) (Kat. Nu. 10-14, 16, 18-23, 25, 60)

(Alâü'd-Dünyâ ve'd-Dîn) (Kat. Nu. 11-14, 16, 19-26, 60)

(Ebu'l-Feth) (Kat. Nu. 11, 13-14, 16, 19, 21-24, 26, 60)

(Nâsıru Emîrül-Mü'minîn) (Kat. Nu. 11, 16, 19, 22, 60)

(Bürhânü Emîri'l-Mü'minîn) (Kat. Nu. 13, 20-21, 24)

(Şâhenşâhü'l-A'zam) (Kat. Nu. 16, 21)

(Mâlikü Rıkâbi'l-Ümem) (Kat. Nu. 16)

(Sultân-u Selâîni'l-Âlem) (Kat. Nu. 16)

(es-Sultânü'l-A'zam) (Kat. Nu. 24, 26)

(Kasîmü Emîri'l-Mü'minîn) (Kat. Nu. 26)

II. Keyhüsrev:

Kat. Nu. 27-30'da (28-31. Res.) incelediğimiz kitabelerde II. Keyhüsrev'in şu elkâb ve ünvanları geçmektedir:

- (es-Sultânü'l-A'zam) (Kat. Nu. 27-28, 30)
- (Gıyâsü'd-Dünyâ ve'd-Dîn) (Kat. Nu. 27-28, 30)
- (Ebu'l-Feth) (Kat. Nu. 27-28, 30)
- (Kasîmü Emîrû'l-Mü'minîn) (Kat. Nu. 27-30)
- (es-Sultânü'l-Muazzam) (Kat. Nu. 29)
- (Zill'ullah-i fi'l-Âlem) (Kat. Nu. 30)
- (Alâ'l-İslâm ve'l-Müslimîn) (Kat. Nu. 30)
- (Mâlikü Rıkâbi'l-Ümem) (Kat. Nu. 27)

II. Keykâvus:

Kat. Nu. 31-33'de (32-35. Res.) incelediğimiz kitabelerde II. Keykâvus'un⁴⁰ şu elkâb ve ünvanları tesbit edilmektedir:

- (es-Sultânü'l-Muazzam) (Kat. Nu. 33)
- (Zill'ullah-i fi'l-Âlem) (Kat. Nu. 31-32)
- (Alâü'd-Dünyâ ve'd-Dîn) (Kat. Nu. 31)
- (Ebu'l-Feth) (Kat. Nu. 31-33)
- (İzzü'd-Dünyâ ve'd-Dîn) (Kat. Nu. 32-33)
- (Sultânü'l-İslâm ve'l-Müslimîn) (Kat. Nu. 32)
- (es-Sultânü'l A'zam) (Kat. Nu. 31-32)
- (Bürhânü Emîri'l-Mü'minîn) (Kat. Nu. 32)
- (Mâlikü Rıkâbi'l-Ümem) (Kat. Nu. 33)
- (Seyyidü Selâtînü'l-Arab ve'l-Acem) (Kat. Nu. 33)

IV. Kılıç Arslan:

Kat. Nu. 34-35'de (36-37. Res.) incelediğimiz kitabelerin türbelere ait olması sebebiyle, kitabelerde IV. Rûkn'üd-dîn Kılıç Arslân'ın elkâb ve ünvanları zikr olunmamaktadır. bu sebepten dolayı, Sultânın Konya kitabelerinde geçen elkâb ve ünvanlarını tesbit edemiyoruz.

III. Keyhüsrev:

Kat. Nu. 36-39'da (38-41. Res.) incelediğimiz kitabelerde III. Keyhüsrev'in şu elkâb ve ünvanları tesbit edilmektedir:

⁴⁰ Konya Selçuklu Sultânları Türbesinde bulunup, şimdi İstanbul Türk-İslâm Eserleri Müzesi'nde (Envanter Nu.: 247) olan (Cevdet Çulpan, Türk-İslâm Tahta Oymacılık San'atında Raheler, İstanbul, 1968, s. 1-2; Can Kerametli, "Osmanlı devri Ağaç İşleri, Tahta Oyma, sedef, Bağ ve Fildişi Kakmalar", Türk Etnografya Dergisi, Sayı: IV, Ankara, 1962, s. 5-6.) 0.67x0.29 m. ölçülerindeki ahşap rahle üzerinde, II. İzzeddin Keykâvus'un şu elkâb ve ünvanları zikr olunmuştur: (İzzü'l-Mevlânâ), (es-Sultânü'l A'zam), (Zill'ullah-i fi'l-Âlem), (Mâlikü Rıkâbi'l-Ümem), (Sened-i Selâtînü'l-Âlem), (Mevlî Mülûkü'l-Arab ve'l-Acem), (İzzü'd-Dünyâ ve'd-Dîn), (Sultânü'l-İslâm ve'l- Müslimin), (Ebu'l-Feth) (Bürhânü Emîri'l-Mü'minîn).

- (es-Sultânü'l A'zam) (Kat. Nu. 39)
 (Gıyâsü'd-Dünyâ ve'd-Dîn) (Kat. Nu. 36-37, 39)
 (Ebu'l-Feth) (Kat. Nu. 36-37, 39)
 (es-Sultânü'l-Muazzam) (Kat. Nu. 36-37)
 (Zıll'ullah-i fi'l-Âlem) (Kat. Nu. 37, 39)
 (Sultânü'l-İslâm ve'l- Müslimîn) (Kat. Nu. 39)
 (Bürhânü Emîri'l-Mü'minîn) (Kat. Nu. 37)

II. Mesud:

Kat. Nu. 40-41'de (42-43. Res.) incelediğimiz kitabelerin türbelere ait olması sebebiyle, kitabelerde II. Gıyâs'üd-dîn Mesud'un elkâb ve ünvanları zikr olunmamaktadır. Bu sebeple, Sultânın Konya kitabelerinde geçen elkâb ve ünvanlarını tesbit edemiyoruz.

2 - Kitabelerde Adı Geçen Devlet Adamları, Mimarlar ve Diğerlerinin Elkâb ve Ünvanları

Konya, Selçuklu devri yapılarının inşa, tamir ve vakıf kitâbelerinde pek çok şahsiyetin ismi, elkâb ve ünvanları tesbit edilmektedir.

Devlet Adamları:

- **Karatayî bin Abdullah** (Kat. Nu. 31):
 Kitabede başkaca elkâb ve ünvanları zikr olunmamaktadır.
- **Ali bin el-Hüseyin bin Hacı Ebubekir** (Kat. Nu. 33, 37):
 Kitabede başkaca elkâb ve ünvanları zikr olunmamaktadır.
- **Atâbekî Ayaz** (Kat. Nu. 6-7, 11, 15, 54):
 (el-Atâbekî)
 (Mütevellî)
- **Köbek bin Mehmed** (Kat. Nu. 26-27):
 Kitabede başkaca elkâb ve ünvanları zikr olunmamaktadır.
- **Ahmed bin İsmail** (Kat. Nu. 1):
 (el-Emîr'ül-Sifehsâlâr)
 (Sirâcü'd-Dîn)
- **İshak bin Emîr Ali** (Kat. Nu. 3):
 (Cemâlü'd-Dîn)
- **Uluğ Vali Berk Ferruh** (Kat. Nu. 4):
 (Seyfü'd-Dîn)
- **Beşâre** (Kat. Nu. 9):
 (Zeynü'd-Dîn)
 (Ahur Bek-i Sultânî)
- **Kayser bin Mahmud** (Kat. Nu. 18):
 Kitabede başkaca elkâb ve ünvanları zikr olunmamaktadır.
- **Mes'ud bin Şerefşâh** (Kat. Nu. 29):
 Kitabede başkaca elkâb ve ünvanları zikr olunmamaktadır.

— **Muslih** (Kat. Nu. 30):

(Bedrû'd-Dîn)

— **İbrâhim bin Ebûbekir** 5Kat. Nu. 2):

(Hacı)

(el-Emîr-i İgdişân)

— **Anber** (Kat. Nu. 35):

(Şehâbü'd-Dîn)

(Za'imü'd-Dâr)

(El-Habeşi)

— **Ömer bin Kûnek** (Kat. Nu. 36):

(el-Hac)

(Sa'dü'd-Dîn)

— **İshak bin Şehîñşâh** (Kat. Nu. 51):

(Şerefü'd-Dîn)

— **Hasan bin Yusuf Kabakulâk** (Kat. Nu. 53):

Kitabede elkâb ve ünvanları zikr olunmamaktadır.

— **İbrahim bin Celâl** (Kat. Nu. 60):

(el-Emîrû'l-Sifehsâlâr)

(Nure'd-Dîn)

(âlim)

(âdil)

(müeyyed)

(muzaffer)

(mansur)

Mimarlar:

— **Ramazân bin Kûniş (Güneş)** (Kat. Nu. 5):

Kitabede elkâb ve ünvanları zikr olunmamaktadır.

— **Muhammed bin Havlan** (Kat. Nu. 15):

(ed-Dımaşkî)

— **Erdişâh** (Kat. Nu. 12):

(Kerimü'd-Dîn)

— **Mehmed bin Mehmed bin Osman** (Kat. Nu. 30):

(et-Tûsî)

— **Kelûk bin Abdullah** (Kat. Nu. 33):

Kitabede elkâb ve ünvanları zikr olunmamaktadır.

— **Yusuf bin Abdü'l-Caffâr** (Kat. Nu. 58):

(el-Hocenî)

— **Kalûyan** (Kat. Nu. 52)

(Konevî)⁴¹

Diğerleri:

— **Fakîh) Ahmed** (Kat. Nu. 17):

(eş-Şeyhü'l-Ecel)

(el-Kebîr)

(el-A'limü'l-Â'mel)

(es-Sâlikü'n-Nâsk)

(el-Fâzlü'l-Abd)

(el-Muhakkık)

(Melikü'l-Abdal)

(Seyyidü'l-Meczûbîn)

(Kutbü's-Şark ve'l-Garb)

(el-Fakîh)

— **(Şeyh) Es'ad** (Kat. Nu. 34):

(eş-Şeyhü'l-Kebîr)

(el-Âlî ve'l-Hatîr)

(Velî-ullah fi'l-Arz)

— **Mehmed bin İshak bin Mehmed** (Kat. Nu. 38):

(eş-Şeyhü'l-İmâm)

(el-Muhakkıkü'l-Âlemü'r-Rabbanî)

(Sadrü'd-Dîn)

— **Yusuf bin İzzü'd-dîn** (Kat. Nu. 40):

(es-S'aidü's-Şehid)

(el-Merhum)

(Şemsü'l-Miletü'd-Dîn)

(Âteş bâz)

— **Ahmed** (Kat. Nu. 41):

(Kıdvetü'l-Meşâyih)

(Kutbü'l-Âlem)

(Seyyîd)

— **Ahmed** (Fakîh) (Kat. Nu. 41):

(Melikü'l-Meşâyih)

(Fakîh)

— **İbrâhîm Arab** (Kat. Nu. 41):

(Seyyîd)

⁴¹ Bu lakab Konya kitabelerinde yer almamakla birlikte, Sivas'ta 1272 tarihli Gök Medrese'de "Üstad Kalûyan-Konevî" olarak yer almakta ve mimar Kalûyan bu lakabla tanınmaktadır (S. Ögel, Anadolu Selçukluları'nın Taş Teziyatı, Ankara, 1987, s. 150-151; M. Yılmaz Önge, Anadolu'da XII-XIII. Yüzyıl Türk Hamamları, Ankara, 1995, s. 280-281, dph. 220).

- **Ferruh** (Kat. Nu. 5):
(el-Hâcî)
- **Hasan bin Şa'bân** (Kat. Nu. 10):
(Şekerfurûş)
- **Biremonî bin Hacı Mahmûd** (Kat. Nu. 24):
(Bedrû'd-Dîn)
- **Erdemşâh bin Hacı İsmail** (Kat. Nu. 60):
(Şemsü'd-Dîn)
- **Kara Arslan bin İbrahim** (Kat. Nu. 59):
(Sa'id)
(Şehid)
(Necmü'd-Dîn)
(İmadü'l-İslâm)

ÂYETLER VE DUA TERKİBLERİ

Dinî metinler âyetler ve dua terkiblerinden müteşekkildir. Bunlar genellikle münferid olarak yer almaktadırlar. kitabelerin bir kısmında, yapının türü ile yakından alâkalı olarak Kur-'an'dan alınmış bir âyetin tamamı veya yapıya atıfta bulunan bir kısmı ile, bâniye dua veya onun Allah'tan mağfiret istemesine ilişkin dua terkibleri yer almaktadır. Ancak, Besmele-i Şerif bir kaç kitâbede tekrarlanmışır (Kat. Nu. 6, 11, 28, 32, 34, 36, 41).

1 - Âyetler:

Tevbe Sûresi, 18. âyet (Kat. Nu. 25):

Meali: "*Allah'ın mescidlerini ancak, Allah'a ve ahiret gününe inanan, namaz kılan, zekât veren ve Allah'tan başka kimseden korkmayanlar imâr eder. İşte doğru yolu bulmaları umulanlar da onlardır.*"

Rahmân sûresi, 26. âyet ve 27. âyetin bir kısmı (Kat. Nu. 34):

Meali: "*Her canlı fanidir, ancak Allah bâkîdir.*"

Nûr sûresi, 36-37. âyetler (Kat. Nu. 36):

Meali: "*Allah'ın yüksek tutulmasına ve içlerinden adının anılmasına izin verdiği evlerde, insanlar sabah akşam O'nu tesbih ederler. Bunları ne ticaret ne de alış-veriş alıkoymaz...*"

Bakara sûresi, 82. âyetin bir kısmı (Kat. Nu. 55):

Meali: "*İnanıp yararlı işler yapan kimseler cennetlik olanlardır, onlar orada temellidirlere.*"

Talâk sûresi, 3. âyet (Kat. Nu. 57):

Meali: "*Allah'a güvenen kimseye O yeter.*"

Tevbe sûresi, 119. âyet (Kat. Nu. 31):

Meali: "*Yüce Allah buyuruyor ki, Allah iyilik yapanların ecrini zayî etmez.*"

2 - Dua Terkibleri:

Allah'a tevekkül ettim (Kat. Nu. 2)

Allah onu aziz etsin (Kat. Nu. 58)

Allah yattığı yeri nurlandırsın (Kat. Nu. 17)

Allah tevkifini idâme etsin (Kat. Nu. 30)

Allah yaptırana mafiret etsin (Kat. Nu. 31)

Allah saltanatını daim etsin 5Kat. Nu. 33)

Allah kendini, anasını ve babasını affetsin (Kat. Nu. 33)

Allah'ın rahmeti üzerine olsun 5Kat. Nu. 34)

Allah kabrini nurlandırsın ve kıyamet gününde Peygamberi Muhammed Aleyhisselamın hürmetine kendisine lütûf ve keremi bol olsun 5Kat. Nu. 35)

Allah Sultânlığını daim kılsın (Kat. Nu. 36)

Allah kabûl etsin (Kat. Nu. 36-37)

Allah bana kâfidir (Kat. Nu. 37)

Allah mülkünü ve devletini daim etsin (Kat. Nu. 37)

Allah ondan razı olsun (Kat. Nu. 38)

Allah devletini ebedî ve üstün kılsın 5Kat. Nu. 39)

Allah saadetini daim ve hayatının sonunu iyi etsin (Kat. Nu. 39)

Hamd bir olan Allah'adır. Allah Muhammed'e selamet versin (Kat. Nu. 39)

Allah Gafurdur (Kat. Nu. 40)

Yüce Allah rahmet etsin (Kat. Nu. 40)

Allah kendini ve bütün müslümanları affetsin (Kat. Nu. 58)

KİTABELERDE TARİH VE BUNA GÖRE ANADOLU SELÇUKLU SULTANLARININ SALTANAT YILLARI

Konya yapı kitabelerinde tarih ibareleri Arapça yazılı olarak verilmiştir. Kitabelerin büyük bir kısmında, metinlerin genellikle son satırlarında inşa veya tamir tarihleri yer almakla birlikte bir kısmında tarih bölümü bulunmamaktadır (Kat. Nu. 8, 13-15, 18-23, 25, 41a 53, 55-59).

Yapı kitabelerinde Arapça yazıyla verilen tarih ibarelerinde bazen sadece sene belirtilirken (Kat. Nu. 1, 6-7, 11-12, 17, 24, 26-27, 29-34, 36-39, 54, 60); ay ve sene belirtilerek verilmiş kitabelerin (Kat. Nu. 2-5, 10, 16, 28, 35, 40-41) yanı sıra; ay, sene ve gün olarak verilmiş kitabeler de (Kat. Nu. 9) mevcuttur.

Konya'daki Selçuklu devri yapılarının mevcut inşa ve tamir kitâbelerinin tedkikinden, Selçuklu Sultânlarının saltanat yıllarını tam ve kesin olarak tesbit etmemiz mümkün olamamaktadır.

Günümüze kadar gelebilmiş, gerek yapı üzerinde ve gerekse müzelerde bulunan kitâbelerin tam olanları, sadece dokuz Selçuklu Sultânının saltanatı dönemine aittir. bu kitâbelerin bir kısmında hükümdar adı, elkâb ve ünvanları zikr olunmadığından, burada, üzerindeki inşa

tarihine istinad ederek ve tarihî kaynaklar vasıtasıyla hangi hükümdarın saltanat yıllarına ait olduğu tesbit edilmeye çalışılmıştır (Kat. Nu. 17, 34-35,, 38, 40-41).

Mevcut kitâbelerin incelenmesinden:

Sultan II. Kılıç Arslan'ın hükümdarlık yıllarına ait kitabeler (Kat. Nu. 58) tarih ihtiva etmemektedir.

Sultân III. Kılıç Arslan'ın saltanat yıllarına ait kitabeden (Kat. Nu. 1) 600/1203-4 yıllarında Selçuklu tahtında hükümdar olduğu anlaşılmaktadır⁴². Başkaca kitâbe mevcut değildir.

Sultân I. Gıyâseddîn Keyhüsrev'in saltanat yıllarına ait olan mevcut kitâbeler (Kat. Nu. 2-3) 607/1210 yılı Muharrem ve Safer aylarına ait olup hükümdarın ikinci saltanatının son yıllarına aittir⁴³. Sultânın, Konya'da daha önceki saltanat yıllarına ait bir kitâbesine rastlanılmamıştır. Ancak, Kayseri'de Câmîi Kebir (Sultân Câmîi) ve Gıyâsiye ve Şifâiye Medreselerinin 602/1205-6 tarihli kitâbeleri bulunmaktadır⁴⁴. Bu kitâbeler I. Keyhüsrev'in ikinci saltanatının başlarına aittir.

Sultân I. İzzeddîn Keykâvus'un hükümdarlık yıllarına ait olan mevcut kitâbeler 612/1215-16 (Kat. Nu. 4-5) ve 616/1219 (Kat. Nu. 6-9) yıllarına aittir. I. Keykâvus 616/1219 yılı Şevval ayı başlarında vefat etmiş bulunmaktadır⁴⁵. Ay itibari ile tarihi yazılı (Kat. Nu. 9) kitâbeden de anlaşılacağı üzere I. Keykâvus 616/1219 yılı ortalarında Selçuklu tahtında hükümdar olarak bulunuyordu. I. Keykâvus'un, 614/1217-18 tarihinde yaptırdığı Sivas Şifâiye Medresesi'ndeki türbesinin üzerinde çini ile kabartma olarak yazılmış 617/1220 tarihi yazılı bulunan bir kitâbesi mevcuttur⁴⁶.

Bazı tarih kitaplarında⁴⁷ I. Keykâvus'un 6 Safer 608/22 Temmuz 1211 yılında tahta geçtiği yazılı ise de, 607/1210-11 tarihli Kayseri Güllük Câmîi kitâbesinde hükümdar olarak I. Keykâvus'un ismi okunmaktadır. Bu kitâbeye istinad ederek 607/1210 yılının sonlarında -Sultân I. Gıyâseddîn Keyhüsrev'e 23 Zilhicce 607/1210-11 yılında şehid edilmiştir- Selçuklu tahtında hükümdar olduğunu söylemek mümkündür.

Sultân I. Alâeddîn Keykubâd'ın hükümdarlık yıllarına ait olarak tesbit ettiğimiz kitâbelerin (Kat. Nu. 10-26) en erken tarihlisi 617/1220 5Kat. Nu. 10-11, 16) yılına, en geç tarihli kitâbe de 633/1235 (Kat. Nu. 26) yılına aittir. Kayseri ve Sivas'da daha erken veya daha geç tarihli bir kitâbe mevcut değildir. Tarihî kaynaklardan, I. Keykubâd'ın, I. Keykâvus'un ölümünü müteakip 616 yılı Şevval ayında (1220 yılı başları) Selçuklu hükümdarı olduğunu ve Şevval 634/1 Haziran 1237 tarihinde öldüğü bilinmektedir⁴⁸. 633/1235-36 tarihli kitâbe de (Kat. Nu. 26) hükümdarlığının son yıllarına aittir.

Sultân II. Gıyâseddîn Keyhüsrev'in saltanatı yıllarına ait kitâbeler (Kat. Nu. 27-30) hükümdarlık yıllarını tam olarak tesbit etme imkânı vermemektedir. En erken tarihli kitâbe

• ⁴² Sultan III. Kılıç Arslan, II. Rükneddîn Süleyman Şah'dan sonra tahta geçmiş ve sekiz ay hükümdarlık yapmıştır (Yılmaz Öztuna, Büyük Türkiye Tarihi, C. I, İstanbul, 1977, s. 453; O. Turan, a.e., s. 262; A. Sevim-Y. Yücel, Türkiye Tarihi, Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi, Ankara, 1989, s. 141-143.).

⁴³ Sultan I. Gıyâseddîn Keyhüsrev ilk defa 588/1192-593/1196, ikinci defa 601/1205-23 Zilhicce 607/5 Haziran 1211 yıllarında hükümdarlık yapmıştır (Y. Öztuna, a.e., s. 453; O. Turan, a.e., 291; A. Sevim-Y. Yücel, a.e., s. 138-139, 144-147.).

⁴⁴ H. Ethem, a.e., s. 18, 32.

⁴⁵ I. Keykâvus 607/1210-11 - Şevval 616/1219 tarihleri arasında hükümdarlık yapmıştır.

⁴⁶ İ. Hakkı- R. Nafiz, a.e., s. 102.

⁴⁷ Y. Öztuna, a.e., s. 458; O. Turan, a.e., s. 319; A. Sevim-Y. Yücel, a.e., s. 148.

⁴⁸ Y. Öztuna, a.e., s. 466; O. Turan, a.e., s. 325; A. Sevim-Y. Yücel, a.e., s. 164.

634/1237-38 (Kat. Nu. 27) yılına, en geç tarihli kitâbe de 640/1242-43 (Kat. Nu. 30) yılına ait olup, bu tarihler Sultânın hükümdarlık yıllarının tesbitinde bir kesinlik ifade etmemektedir. Tarihî kaynaklar da, II. Keyhüsrev'in 634/1237 - 643/1246 yıllarında Selçuklu tahtında hükümdar olarak bulunduğunu göstermektedir⁴⁹.

Sultân II. İzzeddîn Keykâvus'un dönemine ait olarak incelenen kitâbeler (Kat. Nu. 31-33), saltanat yıllarına ait kesin bir netice vermekten uzaktır. Bu Sultânın hükümdarlık yılları Anadolu Selçuklu Devleti'nin hemen hemen son bulmasına yakın bir zamana ve üç kardeşin saltanatta ortak hükümet sürdükleri bir zamana (II. Keykâvus, IV. Rükneddîn Kılıç Arslan ve II. Keykubâd) tesadüf ettiğinden, durum biraz daha karışıktır. Ancak mevcut kitâbelerden ikisinde (Kat. Nu. 31, 33) bu devir Abbasi halifesine bağlılık ifade eden "halifenin nasru, bürhânü, kasîmü" gibi ünvanlar geçmemektedir. Sadece 651/1253 tarihli olan kitâbede (Kat. Nu. 32) "Bürhânü Emîri'l-Mü'minin" ünvanı geçmektedir. Gerek bu kitâbede ve gerek diğer kitâbelerde "fi eyyâm-ı Devlet'üs-Sultân" ibaresi geçmektedir. Bunlar da, II. Keykâvus'un payitahtta hükümdar olarak tanındığını ve kabul edildiğini göstermektedir.

İncelenen kitâbelerin en erken tarihli olanı 649/1251 (Kat. Nu. 31) ve en geç tarihli olanı 656/1258 (Kat. Nu. 33) tarihlidir. Kat. Nu. 31-32'de incelediğimiz kitâbeler, üç kardeşin ortaklaşa hükümet sürdükleri zamana rastlamakta olup, Kat. Nu. 33'de ki kitâbe II. Keykâvus'un ikinci kez tek başına hükümdarlık yaptığı yıllara rastlamaktadır⁵⁰.

Sultân IV. Rükneddîn Kılıç Arslan'ın saltanatı yıllarına ait olduğunu, sadece üzerindeki inşâ tarihlerini nazar-ı dikkate alarak tarihî kaynaklar⁵¹ vasıtası ile tesbit edilen kitâbelerden (Kat. Nu. 34-35) hükümdarın saltanat yıllarını tesbit etmek mümkün olamamaktadır.

Sultân III. Gıyâseddîn Keyhüsrev'in hükümdarlık yıllarına ait mevcut kitâbeler vasıtasıyla Sultân'ın saltanat yıllarının kesin tesbiti güçtür. Ancak, mevcut kitâbelerde geçen tarihlerde Sultânın hükümet ettiği anlaşılmaktadır. İncelenen kitâbelerin en erken tarihli olanı 667/1268 (Kat. Nu. 36) yılına ait olup, tarihî kaynaklardaki Sultânın tahta çıkışından (664/1265)⁵² dört yıl sonrasına aittir. En geç tarihli kitâbe de 674/1275 (Kat. Nu. 39) tarihli olup, Sultânın ölümünden (682 Zilkade/1284 yılı başı) dokuz sene evveline aittir. kitabelere göre III. Keyhüsrev'in 667-674/1268-1275 tarihleri arasında hükümdarlık yaptığı, fakat daha evveli ve sonrası hakkında herhangi bir malumatı ifade etmediği açıktır.

Sultân II. Gıyâseddîn Mes'ud'un hükümdarlık yıllarına ait olduğunu, üzerindeki inşâ tarihini ve tarihî kaynakları⁵³ dikkate alarak öğrendiğimiz kitâbeler (Kat. Nu. 40-41), hükümdarın saltanat yıllarının kesin tesbitine imkân vermemektedir.

⁴⁹ O. Turan, a.e., s. 403, 454; İ. C. Artuk, a.e., 365-366; Y. Öztuna, a.e., s. 466; A. Sevim-Y. Yücel, a.e., s. 166. Ancak, Kerimüddîn Aksarayî, Mûsâmeret'ül-Ahbar adlı eserinde II. Keyhüsrev'in ölüm tarihini 647/1249 olarak vermektedir (Kerimüddîn Aksarayî, Mûsâmeret'ül-Ahbar (Moğollar Zamanında Türkiye Selçukluları Tarihi), (Çev. O. Turan), Ankara, 1944, s. 38.).

⁵⁰ II. Keykâvus, ilk olarak 643/1246-646/1249 yıllarında tek başına ve daha sonra 646/1249-655/1257 yılları arasında ortaklama, 655/1257-657/1259 yılları arasında ikinci kez tek başına ve 657/1259- Recep 660/1262 yılları arasında IV. Kılıç Arslan'la birlikte ortaklaşa hükümdarlık yapmıştır (O. Turan, a.e., s. 458-531.).

⁵¹ IV. Kılıç Arslan, 646/1249-655/1257 yıllarında ortaklama hükümet sürdü. Moğolların Konya'yı işgalinde 1256-1257 yıllarında tek başına ve 657/1259-660/1262 yıllarında II. Keykâvus ile ortaklama ve daha sonra 664/1265-66 yılına kadar tek başına hükümdar oldu (O. Turan, a.e., s. 458-531.).

⁵² O. Turan, a.e., s. 31, 584.

⁵³ İlk defa II. Gıyâseddîn Mes'ud 682/1284 Zilkade sonlarında tahta çıkmış ve 695/1296 senesinde tahttan ayrılmış ve daha sonra 701/1301-2 yılında ikinci kez tahta çıkarılmış, 708/1308-9 yılına, ölümüne kadar hükümdar olarak kalmıştır (O. Turan, a.e., s. 634; A. Sevim-Y. Yücel, a.e., s. 192-196.).

II - KONYA KİTABELERİNİN KAYSERİ VE SİVAS KİTABELERİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI

Anadolu Selçukluları zamanında hiç şüphesiz payitaht Konya şehri kadar ehemmiyeti haiz şehirlerden ikisi, Kayseri ve Sivas'dır. Çünkü zaman zaman hükümdarların tahta çıkışları ve memleketi idareleri buralardan da olmuştur.

Kayseri ve Sivas şehrinde, bu ehemmiyete binâen Selçukular zamanına ait pek çok mî-mâri eser vücuda getirilmiştir. Bunların da pek çoğu, Konya'daki eserler gibi tahrib olmuş, yok olmuş ve günümüze kadar varlığını muhafaza edememiştir.

Kayseri ve Sivas'da Anadolu Selçukluları zamanına ait yapıların kitâbelerinin tedkinde, Konya Selçuklu Devri kitâbelerinden kısmen farklılık gösterdikleri görülmektedir. bu farklılık; kitâbelerin konuldukları yeri, malzemesi ve yazı kompozisyonundan ziyade, kitâbe metinlerindedir.

A. KAYSERİ KİTABELERİ

Kayseri'de en erken tarihli kitâbe Hasbek Dadı Kümbedi kitâbesi olup, 580/1184-85 yılına aittir⁵⁴. Konya'daki türbe kitâbelerinden farklı olan husus; burada medfun bulunan Nisan oğlu Ali oğlu Mes'ud'un ölüm hadisesinin nakledilişidir. Mevcut Konya türbe kitâbelerinde bu tertibe rastlamamaktayız. Ancak, Konya türbe kitâbelerinde olduğu gibi, burada da zamanın hükümdarının elkâb ve ünvanları zikr olunmamaktadır⁵⁵.

1. Keykâvus zamanına ait olan Külük (Gülük) Câmii kitâbesinde⁵⁶, Konya câmii kitâbelerinden farklı olarak, câmi için; **فِي سَبِيلِ رَبِّ الْعَالَمِينَ** (fi sebil Rabb'il-'Alemin) ve hükümdar için; **فِي أَيَّامِ دَوْلَةِ فُلَانَا سُلْطَانِ الْمَعْظَمِ** (fi eyyâm-ı Devlet-i Mevlânâ Sultân'ül Muazzam) ibareleri geçmektedir. Ayrıca, hükümdarın Konya kitâbelerinde rastlamadığımız **قِيمِ امِيرِ الْمُؤْمِنِينَ** (Kasîmü Emîr'il-Mü'minîn) ünvanı burada ilk defa yer almaktadır.

Yine aynı hükümdar zamanına ait olan bir kale burcu (Yoğun Burc)⁵⁷ üzerindeki Kitâbede, Konya Alâeddin Câmii kitâbesinde (Kat. Nu. 6) olduğu gibi, hükümdarın **سُلْطَانِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ** (Sultânü'l-Berr ve'l-Bahreyn) ünvanı zikr olunmaktadır. Kitâbede değişik olan husus **السُلْطَانِ الْمَعْظَمِ** (es-Sultân'ül-Muazzam) ve **سُلْطَانِ الْإِعْظَمِ** (Sultân'ül-A'zam) ibarelerinin bir arada kullanılmasıdır. Ayrıca, Sultâna ait Konya kitâbelerinin hemen hepsinde var olan **السُلْطَانِ الْغَالِبِ** (es-Sultânü'l-Gâlib) lakâbının Kayseri kitâbelerinde kullanılmadığı görülmektedir.

⁵⁴ H. Ethem (Eldem), Kayseri Şehri, (Haz. Kemal Göde), Ankara, 1982, s. 11.

⁵⁵ هذا مشهد الشهيد المقتول ظلماً مسعود كلزار بن علي بن نيسان قتل با قصرالى شهر سنة ثمانين وخمسمائة ورحم من شدد عليه و على جميع امت محمد صلى الله عليه
(O. Ferid Sağlam, "Şimdiye Kadar Yayınlanmamış Bazı Kitâbelerle Meskûkâtın Millî Tarihi Hizmetleri", IV. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Tebliğler, Ankara, 1952).

⁵⁶ Halil Ethem, Kayseriye Şehri, İstanbul, 1334, s. 33; A. Gabriel, Kayseri Türk Anıtları, Ankara, 1954, s. 44-45.

⁵⁷ H. Ethem, a.e., s. 41.

I. Keykubâd zamanına ait bir kale kitâbesinde⁵⁸ inşâ ile ilgili olarak تَمَّت (temmet) ibaresi kullanılmıştır. Bu ibareye, Konya kitâbelerinde; تم (temme) (Kat. Nu. 10) veya بِتَمَام (bi temâm) (Kat. Nu. 12) şeklinde rastlanmaktadır. Ayrıca, Konya kitâbelerinde görülen العالم (Sultanü Selâtîni'l-Âlem) terkihi, bu kitâbede سيد سلاطين العالم (Seyyid-ü Selâtîni'l-Âlem) şeklinde geçmektedir.

II. Keyhüsrev zamanına ait Serâceddin Medresesi kapısı üzerindeki kitâbede ve Hacı Kılıç Medresesi kitâbesinde⁵⁹, Konya'da olduğu gibi (Kat. Nu. 26) هذه المدرسة (Hâzihi'l-Medresetü) ibaresi kullanılmıştır.

II. Keykâvus zamanına ait Hacı Kılıç Câmii ve Medresesi kitâbelerinde⁶⁰ de, Konya kitâbelerindeki elkâb ve ünvanlar tekrarlanmış olup herhangi bir farklılık bulunmamaktadır.

III. Keyhüsrev dönemine ait Sahabiye Medresesi ve Çeşmesi üzerindeki kitâbeler⁶¹, Konya kitâbelerinde karşılaştığımız elkâb ve ünvanları ihtiva etmektedirler. Ancak, dikkatimizi çeken bir husus, bu hükümlara ait yapı kitâbelerinde "Halifenin nasr'ı, bürhân'ı, kasım'ı" gibi ünvanların bulunmamasıdır.

Kayseri kitâbelerinde, inşâ ile ilgili olarak امر (emere), عَمَرَ (ammera), ... امر بـ (emerebi...) بناء (binai), تَمَّت (temmet) ibareleri kullanılmıştır. A. Gabriel, Kayseri'deki bazı kitâbelerin yazı karakterinin "Nesih" olduğunu belirtmektedir⁶². Kitâbelerdeki yazı kompozisyonu ise, Konya kitâbelerinin hemen hemen aynıdır.

B. SİVAS KİTABELERİ

Sivas'da mevcut Selçuklu yapıları üzerindeki kitâbeler, yazı şekli ve kompozisyonu itibarıyla Konya kitâbelerinden pek farklılık göstermezler. Ancak, kitâbe metinlerinde bazı elkâb ve ünvanlar farklılık göstermektedir.

I. Keykâvus zamanına ait olan 614/1217-18 tarihli Şifaiye Medresesi taçkapı nişindeki kitâbe kuşağında⁶³ Konya kitâbelerinde rastlamadığımız لِرِضَاءِ اللَّهِ تَعَالَى (li rızâi'l-lah Teâlâ) ve بِأَمْرِ اللَّهِ (bi emri'l-lah) terkihiyle; hükümlara ait رُكْنُ الْإِسْلَامِ وَالْمُؤْمِنِينَ (Rüknu'l-İslâm ve'l-müslimin) ve تَاجُ آلِ سَلْجُوقِ (Tâc-ü Âli Selçuk) ünvanları ile karşılaşmaktayız. Bu diğer husus da Şifaiye Medresesi için هَذِهِ الدَّرَّةُ الصَّخَاءُ (Hâze'd-Darü's-Sihha) ibaresi kullanılmış olmasıdır.

I. Keykubâd devrine ait Sivas kale surlarına ait kitâbelerden 621/1224 tarihli olanında⁶⁴, Konya kale kitâbelerinden farklı olarak بِعِمَارَةِ هَذِهِ الْقَلْعَةِ (bi 'imâret hâzihi'l-Kal'at) ibaresi kullanılmıştır.

III. Keyhüsrev zamanına ait Buruciye Medresesi kapısı üzerinde yer alan kitâbede, avlusundaki madalyon şeklindeki kitâbelerde ve Gök Medrese kitâbelerinde⁶⁵, hükümların dönemine ait Konya kitâbelerinde de (Kat. Nu. 36-37) karşılaştığımız خَلَّدَ اللَّهُ مَلِكَهُ وَدَوْلَتَهُ (Allah mülkünü ve devletini daim kılsın) dua terkihinin kullanıldığını görmekteyiz.

⁵⁸ H. Ethem, a.e., s. 42.

⁵⁹ A. Gabriel, a.e., s. 72.

⁶⁰ H. Ethem (Eldem), a.e., s. 112-113.

⁶¹ H. Ethem (Eldem), a.e., s. 121.

⁶² A. Gabriel, a.e., s. 41, 45, 52.

⁶³ İsmail Hakkı-Rızvan Nafiz, Sivas Şehri, İstanbul, 1928, s. 102.

⁶⁴ İ. Hakkı- R. Nafiz, a.e., s. 106.

⁶⁵ İ. Hakkı- R. Nafiz, a.e., s. 109-110, 117-118-121.

Ayrıca, Buruciye Medresesi avlusunda sekiz dairevî şekilli madalyon içindeki kitâbede, Konya kitâbelerinde karşılaşmadığımız ve III. Keyhüsrev için kullanılan ملك رقاب الامم (Melikü Rikâbi'l-Ümem), سيد سلاطين العرب و العجم (Seyyidü Selâtini'l-Arab ve'l-Acem), ميث الاسلام و المسلمين (Muğisü'l-İslâm ve'l-Müslimîn) elkâb ve ünvanları ile burada karşılaşırız.

Yine, III. Keyhüsrev devrine ait olan Çifte Minareli Medrese kitâbesinde hükümdarın adı, elkâb ve ünvanları zikr olunmayıp, zamanın vezîri Vezîr Şemseddîn'in الصاحب الاعظم (es-Sâhibü'l-Azam), صاحب الديوان (Sâhibü'd-Divân), شمس الدنيا و الدين (Şemsü'd-Dünya ve'd-Dîn), ملك ملوك (Melikü Mülük) gibi elkâb ve ünvanlarıyla, hükümdarlara mahsus خلد الله دولته (Allah devletini daim kılsın) dua terkibi zikrolunmuştur⁶⁶.

Bu yıllar, Selçuklu Devletinde hükümdarlardan ziyade vezîrlerin etkili olduğu dönemdir. Nitekim kitâbelerdeki, vezirlerin kullandığı elkâb ve ünvanların yanı sıra hükümdarların adının da zikredilmeyişi bunu teyid etmektedir. Kitabelerde hükümdarlar الدنيا و الدين (ed-Dünya ve'd-Dîn) vezîrler ise الدولة و الدين (ed-Devlet'üd-Dîn) terkiibini kullanmaktadırlar. Ayrıca, incelediğimiz bütün kitâbelerde خلد الله دولته dua terkibi sadece hükümdarlar için kullanılmış bulunmaktadır. Ancak, bu dönemde vezirlerin bu ünvan ve terkipleri kullanması, kendilerini hükümdar ile aynı mertebede gördüklerini ve nüfûzlarının oldukça arttığını göstermektedir.

670/1271-72 tarihli Gök Medrese kitâbesinde de yine III. Keyhüsrev'in شاهنشاه المعظم (Şâhenşâhü'l-Muazzam) ünvanı yanı sıra Vezîr Sahib Ata Fahreddîn Ali'nin Konya kitâbelerinde rastlamadığımız صاحب الاعظم (Sâhibü'l-A'zam), ابو الخيرات و الحسنات (Ebu'l-Hayrât ve'l-Hasenât), الدستور المعظم (ed-Düstüru'l-Muazzam), فخر الدولة و الدين (Fahrü'd-Devlet'i ve Dîn) elkâb ve ünvanları burada yer almaktadır. Ayrıca, medresenin doğu cephesindeki iki satırlık kitâbede⁶⁷ قوام الدولة القاهرة و نظام الملة الزهرة ünvanları zikr olunmuştur.

Sivas kitâbelerinde inşa ile ilgili olarak Konya kitâbelerinde kullanılan ibarelerin yanı sıra farklı olarak امر بانشاء (Gök Medrese doğu cephesinde) ibaresi kullanılmıştır.

Kitabelerdeki yazı kompozisyonu, Kayseri ve Konya kitâbeleri ile benzerlik göstermektedir.

⁶⁶ İ. Hakkı- R. Nafiz, a.e., s. 113-114.

⁶⁷ İ. Hakkı- R. Nafiz, a.e., s. 120.

SONUÇ

Konya'da Selçuklu devrine ait mîmârî eserlerin inşa ve tamir kitâbelerinin incelenmesi, Selçuklu tarihi ve dolayısıyla Türk tarihinin bir dönemi için oldukça önemli bir husustur.

Bu devir kitâbelerinin bir çoğu tarihsiz, bir kısmı da parça halindedir. Bunların pek çoğu ait olduğu tarihte Selçuklu tahtında bulunan Sultânın adı, elkâb ve ünvanlarını ihtiva etmektedir.

Konya'daki Selçuklu devri mîmârî eserlerin yayılma sahası, şehrin geçirdiği muhtelif devirleri göstermektedir. Antik çağlardan beri iskân edilen Alâeddin Tepesi, Ortaçağ'da Selçuklu devrinde daha da ehemmiyetli bir konuma gelmiştir. Çünkü, devletin idarî binaları, yâni saray burada bulunmaktadır. Bu sebeptendir ki, mîmârî eserlerin ekseriyeti de Alâeddin Tepesi çevresinde toplanmıştır.

Bütün bu mîmârî eserlerdeki veya onlara ait olup müzelere nakledilmiş bulunan kitâbeler; tipleri, tezyîni özellikleri ve muhtevaları ile Konya'nın ve Anadolu Selçuklu Devleti'nin kültür tarihi ve siyasî tarihi bakımından çok önemli belgeleri niteliğindedir. Her ne kadar, tesbit edilebilen ve tedkiki yapılan kitâbelerin, tarihleri bakımından kronolojik bir devamlılık göstermemeleri, imar faaliyetlerinin zaman zaman inkitâa uğradığına işaret ediyorsa da, günümüze ulaşamamış pek çok mîmârî eserin ve dolayısıyla bir o kadar da kitâbenin bulunduğundan hiç şüphe yoktur. Bu durum elbette sosyal ve siyasî bir takım olaylarla da yakından alakalıdır.

Mevcut kitâbelerin pek çoğu halktan, hayır sahipleri tarafından inşa veya tamir ettirilmiş mescid, türbe gibi yapılara aid olmakla birlikte, saraydan hânedana mensub şahıslar tarafından da inşa veya tamir ettirilen mîmârî eserlerin sayısı az değildir.

Anadolu Selçuklu Devleti'nin Konya'daki ilk yıllarına ait kitâbeler oldukça azdır. Mevcutlar da oldukça mütevâzi ve sâdedir. Bu durum, ilk yıllarda imar faaliyetlerinin çok yaygın olmadığını gösterir. Yükselme devrinde, imar faaliyetlerinin daha yoğunlaştığını, I. Alâeddin Keykubâd zamanında ise zirveye ulaştığını, günümüze ulaşan mevcut câmi, han, medrese ve Konya kale kitâbeleri açıkça göstermektedir.

Hemen hemen bütün yapıların, zamanın hükümdarının adı, elkâb ve ünvanlarının zikrolunduğu bir kitâbesi mevcuttur. Hükümdar adının kitâbelerde zikredilmesi, onun metbu kabul edildiğinin delili olarak sayılıyor olmalıdır. Ancak, türbe kitâbelerinin hiçbirinde zamanın hükümdarının adı ve ünvanları zikrolunmamakta, sadece orada medfun bulunan şahsın adı ve ünvanları yer almaktadır.

Konya Selçuklu yapılarının kitâbeleri, devrinin özelliklerini aksettirmenin yanı sıra, aynı sultân zamanına ait farklı kitâbelerin yazı ve harf şekillerinde, hattat ve hakkâk farklılığı sebebiyle olması muhtemel bazı değişiklikler görülmektedir.

1243 Kösedağ mağlubiyetinden sonra, devletin idaresinde ağırlığını hissettiren İlhanlı hâkimiyeti, devrin sanatında da kendini hissettirmiştir. Bunu kitâbelerde açık olarak görmekteyiz.

Kösedağ savaşından evvelki mîmâri eserlerin kitâbelerinde ekseriyetle Selçuklular ve onlarla ilişkili kişilerin adları yer almakta iken, Kösedağ savaşından sonra din âlimlerinin isimleri de sıkça görülmeye başlamıştır. Bunu müteakip, Anadolu'da -Konya, Kayseri ve Sivas başta olmak üzere- kitâbelerdeki ünvanlar arasında dinî olanların artmış olduğu tesbit edilmektedir. Bunun yanı sıra kitâbelerde yazı ile bitkisel süslemenin iç içe girdiği görülmektedir.

Moğol istilasından sonra devlet idaresinde Selçuklu Sultânlarından ziyade, onlarla işbirliği hâlinde olan vezirlerin etkili olduğunu yine kitâbelerde yakından takip etmekteyiz. Kitabelerde, hükümdarlara mahsus elkâb ve ünvanlar vezirler tarafından kullanılmaya başlandığı gibi, bazen kitâbelerde selçuklu Sultânlarının adından dahi bahsolunmamaktadır.

Bununla beraber kitâbeler, bizce meçhûl olan bazı vezîr, âlim, fakîh, emîr, şeyh ve eşraf-tan önemli olanları da tanıtmaktadır. Bu şekliyle de Selçuklu tarihi bakımından ayrı bir ehemmiyet arzetmektedirler.

Kitabelerde alçak veya yüksek kabartma olarak gördüğümüz yazırın gösterdiği gelişmeyi de tâkip etmek mümkündür.

Yapıların üzerindkilerden ayrı olarak müzelerde bulunan bir inşa ve tamir kitâbeleri, Anadolu Selçuklu Devletinin payitahtı Konya'da, tarihin bu döneminde oldukça yoğun bir imar faaliyetinin bulunduğunu belgelemesi bakımından oldukça önemlidir.

KATALOG

KAT. NU. 1 (Konya Kalesi) (1. Res.):

Konya- Taş ve Ahşap Eserler Müzesi, 872 Env. Nu. da kayıtlı olup, Konya Kalesi'ne ait olduğu belirtilen 0.82x0.84 m. ebadında, kenarları zencirek motifli, beyaz mermer kabartma olarak yazılmış, yer yer kırık, dört satırlık kitâbe şöyledir:

- 1 ركن الدنيا و الدين ابو الفتح قلع ارسلان بن سليمان
- 2 امر عمارة هذا البرج الامير⁶⁸ الاسفها لار الا
- 3 جل سراج الدين احمد بن اسمعيل
- 4 تاريخ ستمايه⁶⁹

"Rüknü'd-Dünyâ ve'd-Dîn, fetihler babası, Süleyman oğlu Kılıç Arslan (zamanında) bu burcu Sipeh-sâlâr Emîri İsmail oğlu Sirâcü'd-Dîn Ahmed 600 senesinde yaptırdı."

Açıklama:

Kitabeye göre, Sipeh-sâlâr Emîri Sirâcü'd-dîn Ahmed Konya Kalesine ait bir burcu, III. Kılıç Arslan zamanında, 600/1203-4 senisinde yaptırmıştır⁷⁰.

Kitabenin sol üst köşesi ile alt kısmında, dördüncü satırda yer yer kırıklar mevcuttur. Bu sebeple güçlüklerle okunmaktadır.

Zencirek motifi ile çerçevelenmiş kitâbenin satır araları da zincir-zencirek motifleriyle tezyîn edilmiş çubuklarla birbirinden ayrılmıştır.

Bazı müellifler bu kitâbenin Konya İç Kalesine ait olduğunu belirterek, bunun inşa kitâbesinden ziyade tamir kitâbesi olduğunu belirtmektedirler⁷¹.

KAT. NU. 2 (Dokuzun Hanı) (2. Res.):

Konya-Kadınhanı yolu üzerinde 22. km.de, Dokuzun Hanı veya İğdişleri Hanı olarak bilinen yapının halen ayakta olan kapalı kısmının giriş kapısı üstünde yer alan devşirme, dikdörtgen şekilli üç parça taş üzerinde, en üstteki 0.33x0.39 m. ve asıl kitâbeyi teşkil eden iki parça hâlinde 1.60x1.10 m. ebadında, alçak kabartma olarak altı satır halinde yazılmış kitâbe şudur:

- 1 توكلت على الله
- 2 عمارة هذا الرباط في ايام دولة السلطان

⁶⁸ M. Yusuf (Akyurt) ikinci saurdaki الامر kelimesini okumayarak bunu والدين şeklinde kaydetmiştir (a.e., s. 89.).

⁶⁹ M. Önder (a.e., s. 57) ve İ. H. Konyalı (a.e., s. 153) aynı şekilde istinsah etmişlerdir.

⁷⁰ Sirâcü'd-Dîn: Dînin kâdili. Emîr Sirâceddîn Ahmed, Danişmend Oğullarından İsmail'in oğlu olup, aslen Erzincan'lıdır (O. Turan, a.e., s. 323.).

⁷¹ İ. H. Konyalı, a.e., s. 153; M. Önder, a.e., s. 57; T. Baykara, Selçukular Zamanında Konya, Ankara, 1985, s. 33.

- 3 المعظم غياث الدنيا و الدين ابو الفتح كيخسرو بن قلع ارسلان
 4 ناصر امير المؤمنين صاحبه العبد الضعيف الفقير المحتاج الى رحمة
 5 الله تعالى حاجي ابراهيم بن ابوبكر الامير اكد شان في تا
 6 ريخ محرم سنة سبع و ستمايه عمل عثمان بن عبد الرحمن⁷²

"Allah'a tevekkül ettim. Bu Ribât'ın yapılması, muazzam sultân fetihler babası, mü'minlerin emîrinin yardımcısı, Gıyâs'ü'd-Dünyâ ve'd-Dîn⁷³, Kılıç Arslan oğlu Keyhüsrev'in saltanatı günlerindedir. Sahibi, Allah'ın rahmetine muhtac, fakir ve zayıf kul, Ebubekr oğlu Emîr-i İğdişan Hacı İbrahim'dir. 607 yılı Muharrem ayında. Abdurrahman oğlu Osman'ın işidir."

Açıklama:

Kitabesinde "Ribât" olarak geçen bu han, I. Gıyâseddin Keyhüsrev'in hükümdarlık yıllarının son aylarında, Emîr-i İğdişan Ebubekir oğlu Hacı İbrahim tarafından, 607/1210 yılı Muharrem/Haziran ayında mimar Abdurrahman oğlu Osman'a yaptırılmıştır. Genellikle bu tür yapılar Sultânlar veya devlet ileri gelenleri tarafından vakıf olarak yapılmakta iken, kitâbesinden de anlaşılacağı üzere bu ribâtın bir sahibi bulunmaktadır. Yani, Emîr-i İğdişan Hacı İbrahim, ribâtın sahibi olarak görünmektedir.

İğdişlik, ortaçağ Türk şehir hayatında önemli yer tutan bir teşkilat olup, bu teşkilatın başındaki kişi de Emîr-i İğdişan'dır⁷⁴. Buradaki kitâbeden, hanın sahibinin 607/1210 yılında Konya'daki İğdişlik teşkilatının başı olduğu anlaşılmaktadır.

Kitabe, birbirine eşit olmayan dikdörtgen şeklinde üç parça taş üzerine alçak kabartma olarak yazılmış olup, satır araları ince çubuklarla taksimatlanmıştır. Yazı gayet sâdedir.

KAT. NU. 3 (Cemaleddin İshak Mescidi) (3. Res.):

Konya Taş ve Ahşap Eserler Müzesi 904 Env. Nu.da kayıtlı olup, Cemâleddin İshak Mescidi (Akıncı Mescidi)'ne ait olduğu belirtilen 0.79x0.43 m. ebadında, güzel bir yazı ile içte üç satır ve üç kenarda da ayrı ayrı alçak kabartma olarak yazılmış kitâbe şudur⁷⁵:

- 1 في دولة السلطان المعظم
 2 غياث الدنيا و الدين ابو الفتح كيخسرو
 3 بنى هذا المسجد جمال الدين اسحق بن امير على

ve çerçeve mahiyetindeki üç kenarda da:

في الصفر سنة سبع و ستمايه

⁷² C. Huart, (Epigraphie d'asie Mineure, s. 22.) beşinci satırdaki ابوبكر الامير اكدشان ibaresini ابتدا الامير لا دشان şeklinde ve beşinci satırdaki بن kelimesini de بر şeklinde okumuştur.

⁷³ Gıyâs'ü'd-Dünyâ ve'd-Dîn: Dînin ve dünyanın yardımcısı.

⁷⁴ T. Baykara, a.e., s. 103-104; İ. H. Konyalı, a.e., s. 1031.

⁷⁵ Kitabe, İ. H. Konyalı (a.e., s. 288), M. Önder (a.e., s. 90) ve J. H. Löytved (a.e., Nr. 10) tarafından da tedkik edilmiştir.

"Bu mescidi, muazzam sultân, fetihler babası, Gıyâsü'd-Dünyâ ve'd-Dîn Keyhüsrev'in saltanatı günlerinde, 607 yılı Safer ayında, Emîr Ali oğlu Cemâlî'd-Dîn İshak yaptırdı."

Açıklama:

Kitabeye göre mescid, altıncı Selçuklu Sultânı I. Gıyâs'üd-dîn Keyhüsrev'in ikinci saltanatının son yılında, Selçuklu emîrlerinden Emîr Ali oğlu Cemâl'üd-dîn İshak tarafından, 607/1210 yılı Safer/Temmuz ayında yaptırılmıştır.

Kitabenin diğer kitâbelerden farklı bir hususu, inşa tarihinin çerçeve mahiyetindeki üç kenara serpiştirilmiş olmasıdır. Kitabenin satırları birbirinden ince şeritlerle ayrılmıştır.

KAT. NU. 4 (Seyfeddin Ferruh Kervansarayı) (4. Res.):

Konya- Taş ve Ahşap Eserler Müzesi 1388 Env. Nı.da kayıtlı olup, Gömse-Seyfeddin Ferruh Kervansarayı'na aid olduğu belirtilen⁷⁶, 0.67x0.57 m. ebadında beş satırlık alçak kabartma yazılı kitâbe şudur:

- 1 امر و عمر هذا الرباط في الدولة السلطان
- 2 الغالب عز الدنيا و الدين ابو الفتح كيكافوس بن كينخرو
- 3 برهان امير المؤمنين العبد الضعيف المحتاج
- 4 الى رحمة الله تعالى سيف الدين الغ بن الى بكى برج⁷⁷
- 5 ادام الله اقباله في غرة ربيع الاول سنة اثني عشر ستماه

"Bu ribâtı, Sultânü'l-Galib, fetihler babası, Mü'minlerin Emîrinin bürhânı, İzzü'd-Dünyâ ve'd-Dîn⁷⁸, Keyhüsrev oğlu Keykâvus'un saltanatı günleride, Allah'ın rahmetine muhtaç, zayıf kul, İli Bey'in oğlu Burç Beyi Seyfî'd-Dîn Uluğ 612 yılı Rebîü'l-Evvel'inin başında emretti ve yaptırdı. Allah ikbâlîni daim kılsın."

Açıklama:

Gömse, Seyfî'd-Dîn Ferruh Kervansarayı'na aid olup, Kavak Köyü Câmîi'nin yazlık kısmının mihrabının sağ tarafında iken⁷⁹ 1960 yılında müzeye nakledildiği belirtilen bu kitâbede, ait olduğu yapı "Ribât" olarak zikredilmiştir. Yaptıranın adı da İli Bey'in oğlu burç Beyi Seyfî'd-Dîn Uluğ olarak geçmektedir. Bu şahsın, zamanın Sultânı I. İzzeddîn Keykâvus'un valilerinden veya emîrlerinden biri olması muhtemeldir.

⁷⁶ Bu isimlendirme, muhtemelen kitabeyi ilk defa yayınlayan İ. H. Konyalı'nın okuyuşu esas alınarak yapılmış olmalıdır.

⁷⁷ Prof. Dr. Mikayıl Bayram beyin okuyuşu esas alınarak düzenlenen bu kısım (Ali Baş, "Hatunsaray-Seydişehir Kervanyolu Üzerine Düşünceler", V. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri (25-26 Nisan 1995), Konya, 1996), İ. Hakkı Konyalı (a.e., s. 1033) tarafından "Seyfeddin Uluğ Vali Bek Ferruh" سيف الدين الغ والى بك فرخ olarak okunmuştur.

⁷⁸ İzzü'd-Dünyâ ve'd-Dîn: Dînin ve dünyânın şerefi.

⁷⁹ İ. H. Konyalı, a.e., s. 1033.

KAT. NU. 5 (Taş Mescid) (5-6. Res.):

Konya'da, Hacı Ferruh, Akça Gizlenmez veya Taş Mescid adlarıyla bilinen mescidin giriş kapısı üstünde, sol üst köşesi kırık, mermerden, 0.85x0.60 m. ebadındaki alçak kabartma olarak yazılmış beş satırlık kitâbe şudur:

- 1 في ايام الدولة السلط.....
- 2 نيا و الدين ابو الفتح كيكاموس بن كيوخرو بر
- 3 هان امير المؤمنين امر هذا المسجد العبد ا
- 4 لضيف المحتاج الرحمة الله الحاجي
- 5 فرخ في اول رجب سنة اثنا عشر ستمايه

"Bu mescidin yapılmasını, Muazzam sultân, (İzzü'd)-Dünyâ ve'd-Dîn, fetihler babası, Mü'minlerin Emîrinin bürhânı, Keyhüsrev oğlu Keykâvus'un saltanatı yıllarında, Allah'ın rahmetine muhtaç zayıf kul hacı Feruh, 612 senesi Receb ayı başlarında emretti."

İç kapının üstünde de iki satır hâlinde kabartma yazı ile şu usta kitâbesi okunmaktadır:

- 1 عمل رمضان
- 2 بن كنيش

"Küniş (Güneş) oğlu Ramazan'ın işidir."

Açıklama:

Kitabeye göre Mescid, 612/1215 yılı Receb ayında, I. İzzü'd-dîn Keykâvus'un saltanatı sırasında Hacı Ferruh adlı bir emîr tarafından Mimar Küniş (Güneş) oğlu Ramazan'a yaptırılmıştır. Bu mimarın adına başka bir yerde rastlamıyoruz.

Kitabede, kırık olan sol üst köşedeki birinci satırın sonunu, I. Keykâvus'un elkâbından olan **من الغالب عزالد** şeklinde tamamlayabiliriz.

Usta kitâbesinin altındaki küçük panoda, yine bir kitâbe bulunmaktadır. Ancak, çok bozulmuş olduğu için okunamamaktadır. İ. H. Konyalı burada **القيصري عفى عنه** ibaresinin yazılı olduğunu belirtmektedir⁸⁰. Ayrıca, kitâbenin dördüncü satırındaki **الرحمة الله** cümlesi hatalı olarak yazılmıştır. Aslen **الى رحمة الله** şeklinde olmalıdır.

Kitabede satır araları birbirinden, fazla enli olmayan çubuklarla taksimatlanmıştır.

Kitâbe başka ilim adamlarınca da neşredilmiştir⁸¹.

KAT. NU. 6 (Alâeddîn Câmii) (7 Res.):

Konya Alâeddîn Câmii kuzey cephe duvarındaki, kırık kemerle çerçevelenmiş bir niş içerisinde, 1.90x1.20 m. ebadındaki mermere kabartma olarak beş satır hâlinde yazılmış kitâbe şudur:

- 1 بسم الله الرحمن الرحيم امر بعمارة

⁸⁰ İ. H. Konyalı, a.e., s. 364.

⁸¹ İ. H. Konyalı, a.e., s. 364; M. Önder, a.e., s. 121; F. Soyman-İ. Tongur, a.e., s. 89; T. Baykara, a.e., s. 82; Ömür Bakırer, "Hacı Ferruh Mescidi", Vakıflar Dergisi, Sayı: VIII, 1969, s. 171-178.

- 2 هذا الجامع السلطان الغالب عز الدنيا و الد
 3 ين سلطان البر و البحرين ابو الفتح كيكاروس بن كيوخرو
 4 بن قلع ارسلان برهان امير المؤمنين في شهر سنة ستة عشر و ستمايه
 5 بتولى العبد المحتاج الي رحمة الله اياس⁸² الاتابكي

"Rahman ve Râhim olan Allah'ın adıyla. Bu câmiin imarını, Sultânü'l-Galib, İzzü'd-Dünyâ ve'd-Dîn, karanın ve denizlerin Sultânı, fetihler babası, Mü'minlerin Emîrinin bürhânı, Kılıç Arslan oğlu Keyhüsrev oğlu Keykâvus, 616 senesi aylarında, mütevellisi, Allah'ın rahmetine muhtac kul Atabekî Ayâs'a emretti."

Açıklama:

Kitabeye göre I. İzzeddîn Keykâvus 616/1219 senesi aylarında, müteveli Atabekî Ayâs'a câmiin imarını emretmiştir.

Kitabenin üçüncü satırındaki "Sultânü'l-Berr ve'l-Bahreyn" ünvanı AnadoluSelçuklularına hastır. Selçuklular, Antalya ve Sinop'a sahip olup Akdeniz veKaradeniz'e hükmettikleri için bir ünvan verilmiştir. Alanya ve Sivas kitâbelerinde de yer alan bu ünvan, ilk defa burada kullanılmış bulunmaktadır⁸³.

Sultân I. İzzeddîn Keykâvus'un elkâb ve ünvanlarının hemen hepsini burada bir arada görmekteyiz.

Bu kitâbenin üst kısmında, iç kısmı içi içe altıgenler ve ortada yıldızdan müteşekkil kakma şeklinde, ak mermerden, içerisindeki altıgenlerde "Kelime-i Tevhid" yazılı büyük bir altıgen mevcuttur.

Kitabenin satırları birbirinden herhangi bir unsurla taksimatlanmamış olup, boşluklar yer yer rûmiler, tirfiller ve yarım cezmlerle doldurulmuştur.

Kitâbe başka ilim adamlarınca da incelenip neşredilmiştir⁸⁴.

KAT. NU. 7 (Alâeddîn Câmiî) (8. Res.):

Konya- Alâeddîn Câmiî kuzey cephesindeki taçkapının sağında, güzel bir dilimli kemerle çerçevelenmiş niş içerisinde yine aynı güzellikte kabartma yazı ile yazılmış ancak yer yer tahrib olmuş, 1.65x1.00 m. ebadındaki dört satırlık kitâbe şöyledir:

⁸² Bu kitabede, mütevellinin adı camiiin diğer kitabelerinden farklı olarak اياس (Ayâs) şeklinde yazılmıştır. Oysa diğer kitabelerde اياز (Ayâz) şeklinde geçmektedir. Bu da, kitabelerin farklı kişilerin elinden çıktığını göstermektedir.

⁸³ Sinop, I. Keykâvus tarafından 611/1214 yılında fethedilmiştir. Antalya ise ilk defa 603/1207'de I. Keyhüsreve zamanında alınmış ancak, daha sonra Frenkler geri almış, daha sonra 612/1215 yılında ise I. Keykâvus şehri kara ve denizden kuşatarak geri almıştır (S. Lloyd-Storm Rice, a.e., s. 56.).

⁸⁴ H. Konyalı, a.e., s. 300; M. Önder, a.e., s. 101; F. Soyman-İ. Tongur, a.e., s. 33; Konya Belediyesi, a.e., s. 74; M. Zeki Oral, a.m., s. 57; J. H. Löytved, a.e., Nr. 14.

- 1 امر ببناء هذا المسجد و التربة المطهرة
 2 السلطان الع..... الدنيا و الدين ابو الفتح
 3 كباد.... ابن السلطان الشهيد كيخسرو بن قلج ارسلان
 4 ناصر امير المؤمنين بتولى العبد اياز الاتابكي من سنة ستة عشر و مئاه⁸⁵

"Bu mübarek Mescid ve Türbenin yapılmasını,..... Sultân, fetihler babası, Mü'minlerin Emîrinin yardımcısı, ... ü'd-Dünyâ ve'd-Dîn Kılıç Arslan oğlu, şehid Sultân Keyhüsrev oğlu Key..., bitevellî, kul, Atabekî Ayâz'a 616 senesinde emretti."

Açıklama:

Kitabede, burada bir mescid ve türbenin yapılmasını, zamanın Sultânının 616/1219 senesinde Atabekî Ayâz'a emrettiği ve idaresini de mütevellî olarak Atabekî Ayâz'a verdiği anlaşılmaktadır.

Kitabenin bazı kısımlarının tahrib olmuş olması, zamanın Sultânının kimliği hususunda bazı ihtilafların ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Kitabenin tarih kısmında 616/1219 senesi zikrolunmuş ve aynı zamanda birinci satırda da, burada bir mescid ve türbenin inşasının emrolunduğu belirtilmiştir. Yine Alâeddin Câmi-i'nin kuzey cephesindeki aynı tarihe ait bir diğer kitâbede (Kat. Nu. 6) Sultân I. Keykâvus'un câmiin imarını Atabekî Ayas'a emrettiği zikrolunmuştur. Yani, kuzey cephede mevcut olan taçkapının solundaki kitâbede câmiin imarının 616/1219 senesinde emrolunduğu ve sağındaki kitâbede de yine aynı sultân tarafından aynı tarihte bir mescid ve türbenin yapılmasının emrolunduğu zikredilmektedir.

Alâeddin Câmi-i'nin avulusundaki yarım kalmış poligonal türbenin inşasını I. Keykâvus'un başlattığı ve payitahu terk ettikten sonra, gittiği Sivas'da hastalanarak Şevval 617/Kasım 1220 de öldüğü, orada kendi adıyla anılan Şifahane'deki türbeye defnolunduğu⁸⁶ ve Konya'da yapımına başlanan türbenin de tamamlanmadan yarım kaldığı ileri sürülmektedir⁸⁷. Nitekim, tedkik edilen bu kitâbede de bir türbenin inşa edilmesi söz konusudur. Dolayısıyla, I. Keykâvus'un kendi adına bir türbenin yapılması için Atabekî Ayâz'a emrettiği de ortaya çıkmaktadır.

Câmiin ilâve kısmının inşasının, bu ve kuzey cephedeki diğer kitâbelerden 616/1219 yılında I. Keykâvus'un emriyle başladığı ve 617 yılında I. Keykubâd'ın emriyle, Atabekî Ayâz'ın mütevellliğinde, mimar Şam'lı Havlan oğlu Mehmed tarafından tamamlandığı anlaşılmaktadır. Bunlara istinad ederek, kitâbedeki yazı üslûbu ve harflerin durumlarını da dikkate alarak, kitâbenin ikinci satırındaki kırık yeri **الغالب غزالد**, üçüncü satırdaki kırık yeri de **كيكاوس** şeklinde tamamlamak uygundur. Kitabe ile ilgili bazı yayınlarda, üçüncü satırdaki kısmen tahrif olmuş **كباد** kelimesinin şu andaki durumu dikkate alınarak bunun I. Keykubâd'a ait olduğu vechle, ikinci satırdaki kırık yer **الغالب علا الد** şeklinde tamamlanmıştır⁸⁸. Buradaki **كباد** kelimesi, hattatın **كيكاوس** yazarken **ك** yerine **ق** yazmış olabileceği veya aslen burada da

⁸⁵ Konya Belediyesi'nin Konya Rehberi'nde (s. 74) birinci satırdaki **بناء** kelimesi **المطهرة** kelimesi şeklinde, ikinci satırdaki eksik kısım **علاء الدين**, üçüncü satırdaki **لج** kelimesi de **لنج** şeklinde istinsah edilmiştir. Dr. J. H. Löytved'in Konia adlı eserinde de (Nr. 12), birinci satırdaki **المطهرة** kelimesi **المعترة** şeklindedir.

⁸⁶ Daha geniş bilgi için bkz.: H. Burhan Bilget, I. İzzeddin Keykâvus Darüşşifası, Ankara, 1990, s. 1-2, dpnt. 1.

⁸⁷ Oktay Aslanapa, Türk Sanatı, İstanbul, 1984, s. 146, 157.

⁸⁸ İ. H. Konyalı, a.e., s. 301; Konya Belediyesi, a.e., s. 74.

کیکاوس yazılmış olduğu ancak Keykâvus'un payitahttan ayrılmasını müteakip, I. Keykubâd zamanında veya daha sonra I. Keykâvus muhaliflerince ک harfinin kolunu, و harfinin gözünü ve س harfinin de tamamının tahrif edilerek bu hale getirilmiş olabileceği gibi ihtimaller üzerinde durularak ve yukarıda zikredilen hususlar dikkate alınarak کیکاوس olarak tamamlanmıştır. Benzer şekilde tahrifata uğramış bir diğeri de, câmiin batı cephe duvarında, yuvarlak kemerle çerçevelenmiş niş içerisindeki kitâbedir. Her iki kitâbede de tahrif edilen kısımlar aynıdır.

Kitabenin tamamlanmış şekli şöyledir⁸⁹:

- 1 امر ببناء هذا المسجد و التربة المطهرة
- 2 السلطان الغالب عز الدنيا و الدين ابو الفتح
- 3 كیکاوس ابن السلطان الشهيد کیخسرو بن قلج ارسلان
- 4 ناصر امیر المؤمنین بتولی العبد ایاز الاتابکی من سنة ستة عشر و مئایه

"Bu mübarek Mescid ve Türbenin yapılmasını, Galib Sultân, fetihler babası, Mü'minlerin Emîrinin yardımcısı, İzzü'd-Dünyâ ve'd-Dîn Kılıç Arslan oğlu, şehid Sultân Keyhüsrev oğlu Keykâvus, bitevellî, kul, Atabekî Ayâz'a 616 senesinde emretti."

Kitabede satırlar biribirinden, fazla enli olmayan şeritlerle ayrılmıştır. Satırlardaki harflerin aralarındaki boşluklar yer yer tıfıl, nokta ve cezmlerle doldurulmuştur.

Kitabe başka ilim adamları tarafından da incelenmiştir⁹⁰.

KAT. NU. 8 (Alâeddin Câmi) (9. Res.):

Konya- Alâeddin Câmi batı cephe duvarında, yuvarlak kemerle çerçevelenmiş niş içerisinde, yer yer bozulmuş, 0.60x0.72 m. ebadında, kabartma olarak dört satır hâlinde yazılmış kitâbe şudur:

- 1 السلطان الع.....
- 2 ع....الدنيا و الدين
- 3 ابو الفتح كيد...س بن کیخسرو
- 4 برهان امیر المؤمنین

"..... Sultân, ... ü'd-Dünyâ ve'd-Dîn, fetihler babası, Mü'minlerin Emirinin bürhanı, Keyhüsrev oğlu Key....."

Açıklama:

Kitabe yer yer kırılmıştır. Bu kırık ve eksik yerler bazı müellifler tarafından değişik şekillerde tamamlanmıştır⁹¹. Yapılan incelemelere göre birinci satırdaki kırık yer الغالب, ikinci satırdaki kırık yeri "ع" harfinin durumunu dikkate alarak عزالد şeklinde ve

⁸⁹ M. Z. Oral, a.m., s. 59; H. Önkal, a.e., s. 87.

⁹⁰ İ. H. Konyalı, a.e., s. 301; M. Önder, a.e., s. 103; F. Soyman-İ. Tongur, a.e., s. 32; M. Z. Oral, a.m., s. 59; Konya Belediyesi, a.e., s. 74; J. H. Löytved, a.e., Nr. 12.

⁹¹ İ. H. Konyalı, kitabenin birinci satırı الغالب, ikinci satırı ع....الدنيا ve üçüncü satırı da كيد şeklinde (a.e., s. 304); Konya Belediyesi'nin hazırladığı eserde (a.e., s. 75) birinci satır الغالب, ikinci satır ع....الدنيا ve üçüncü satır كيد şeklinde tamamlanmıştır.

üçüncü satırın da كيكوس olarak tamamlanmasını uygun buluyoruz. Bu tamamlamaya göre kitâbenin aslı muhtemelen şöyledir:

- 1 السلطان الغالب
- 2 عز الدنيا و الدين
- 3 ابو الفتح كيكوس بن كبحمرو
- 4 برهان امير المؤمنين

"Galib Sultân, İzzü'd-Dünyâ ve'd-Dîn, fetihler babası, Mü'minlerin Emîrinin bürhânı, Keyhüsrev oğlu Keykâvus."

Kitabede geçen "es-Sultânü'l-Galib" ünvanı, kazandığı zaferler dolayısıyla halife tarafından I. İzzeddîn Keykâvus'a verilmiştir. I. Keykâvus'un hemen bütün paralarında bu ünvan yer almaktadır⁹². Ayrıca kitâbede geçen diğer elkâb ve ünvanlar da tertip bakımından I. Keykâvus'un zamanına ait olup, kuzey cephede yer alan diğer kitâbeye (Kat. Nu. 6) benzemektedir. bu sebeple, kitâbenin I. Keykubâd'dan ziyade I. Keykâvus'a ait olması daha uygundur.

Kitabe güzel bir yazı ile kabartma olarak yazılmış olup, satırlar birbirinden herhangi bir unsurla taksimatlanmamıştır. Harf aralarındaki boşluklar yer yer tıfıl, nokta ve cezmlerle doldurulmuştur.

Kitabede tarih ibaresi bulunmamaktadır. Muhtemelen câmiin ilâve inşasının başladığı 616/1219 yılına aittir.

Kitabe bazı yayınlarda da yer almaktadır⁹³.

KAT. NU. 9 (Beşârebey Mescidi) (10. Res.):

Konya - Beşarebey (Ferhûniye) Mescidi'nin kapısının üstünde, 0.65x0.55 m. ebadındaki mermerde, kabartma olarak dört satır hâlinde yazılmış kitâbe şudur:

- 1 عمر هز المسجد في أيام دولة السلطان الغالب
- 2 عز الدنيا والدين ابو الفتح كيكوس بن كبحمرو
- 3 برهان امير المؤمنين العبد الضعيف المحتاج الى رحمة الله
- 4 زين الدين بشاره آخر بك السلطاني في التاريخ خامس عشر جمادى الاول سنة ستة عشر ستمائة⁹⁴

"Bu mescid, Sultânü'l-Galib, İzzü'd-Dünyâ ve'd-Dîn, fetihler babası, Mü'minlerin Emîrinin bürhânı, Keyhüsrev oğlu Keykâvus'un saltanatı günlerinde, Allah'ın rahmetine muhtaç, zayıf kul, Sultânın Ahurbekî⁹⁵, Zeynü'd-Dîn Beşâre tarafından 616 yılı Cemâziye'l-Ewel'inin 15'inde yapılmıştı".

⁹² İ.-C. Artuk, a.e., C. I, s. 357-359.

⁹³ İ. H. Konyalı, a.e., s. 304; M. Önder, a.e., s. 104; F. Soyman-İ. Tongur, a.e., s. 36; M. Z. Oral, a.m., s. 60; Konya Belediyesi, a.e., s. 75.

⁹⁴ J. H. Löytved'in Konia (Nr. 11) adlı eserinde ve Konya Belediyesi'nin Konya Rehberi'inde (s. 86) bu tarih kısmı سنة عشر و ستائة şeklinde okunmuştur.

⁹⁵ Ahur Bek (Emîr-i Ahur): Anadolu Selçuklularının saray teşkilatı arasında yer alan bir memuriyettir. Selçuknâmelerde, Selçuklu devri vakfiyelerinde bu memuriyet'in emîr-i ahur, mîr-i ahur şeklinde geçtiği söylenmektedir. Emîr-i Ahur'lar, alaylarda sultanın atının yularından tutarak çekerlerdi (İ. H. Konyalı, a.e., s. 330).

Açıklama:

Kitabeden, mescidin I. Keykâvus'un saltanatı sırasında Ahurbekî Zeyneddîn Beşâre tarafından 616/1219 yılında yaptırıldığı anlaşılmaktadır.

Zeyneddîn Beşâre, I. İzzeddîn Keykâvus'un Emîr-i Ahur'u idi. I. Keykâvus, Beşâre Bey'e Niğde'yi Has olarak vermişti. Beşâre Bey'in Niğde de 620/1223 tarihli Sultân Alâeddin Câmîi kitâbesinde adı "Beşâre İbn-i Abdullah Emîr-i Ahur" şeklinde geçmektedir⁹⁶.

Kitabe, güzel bir yazı ile yazılmış olup, satır araları enli çubuklarla taksimatlanmıştır. Harf aralarındaki boşluklar tirfil ve virgüllerle doldurulmuştur. Son satır âdeta istiflenmiştir.

Kitabe bazı yerli ve yabancı ilim adamları tarafından da incelenmiştir⁹⁷.

KAT. NU. 10 (Şekerfurûş Mescidi) (11. Res.):

Konya - Taş ve Ahşap Eserler Müzesi, 903 Env. Nu.da kayıtlı olup, Şekerfurûş Mescidi'ne ait olduğu belirtilen, 0.48x0.47 m. ebadında bayaz mermer kabartma olarak beş satır hâlinde yazılmış kitâbe şudur:

1 امر بعمارة هذه المسجد في ايام

2 الدولة السلطان المعظم كيقباد

3 بن كيوخرو العبد الضعيف المحتاج الى

4 رحمة الله تعالى حسن بن شعبان

5 المعروف بشكر فروش بتاريخ غرة رجب سنة سبع عشر و ستمائة⁹⁸

"Bu mescidin yaptırılmasını, Muazzam sultân, Keyhüsrev oğlu Keykubâd'ın saltanatı yıllarında, Yüce Allah'ın rahmetine muhtaç zayıf kul, Şekerfurûş diye mağruf Şa'ban oğlu Hüseyin, 617 yılı Receb ayı başlarında emretti."

Açıklama:

Kitabaya göre mescid, I. Alâeddin Keykubâd'ın hükümdarlığının ilk yılında (617/1220) Şekerfurûş⁹⁹ namıyla mağruf Şa'ban oğlu Hüseyin tarafından yaptırılmıştır.

Kitabede, zamanın Sultânı I. Keykubâd'ın, muhtemelen yeni hükümdar olmasından dolayı elkâb ve ünvanlarından sadece "es-Sultânü'l-Muazzam" ünvanı zikredilmiştir.

Kitabede, harf aralarındaki boşluklar çiçek tomurcuğu ve tirfillerle doldurulmuştur.

KAT. Nu. 11 (Alâeddin Câmîi) 12. Res.):

Konya - Alâeddin Camii'nin kuzey cephesindeki taçkapının, geçmeli yuvarlak kemerli nişi içerisinde, girişin üstünde yer alan 2.80x0.45 m. ebadında mermer zemin üzerine üç satır halinde, kabartma olarak yazılmış kitâbe şudur:

⁹⁶ İ. H. Konyalı, a.e., s. 331.

⁹⁷ İ. H. Konyalı, a.e., s. 329; M. Önder, a.e., s. 126; Konya Belediyesi, a.e., s. 86; J. H. Löytved, a.e., Nr. 11; T. Baykara, a.e., s. 82.

⁹⁸ Konya Belediyesi'nin hazırladığı eserde (a.e., s. 89), ikinci satırdaki .. الدولة kelimesi دولة şeklinde okunmuş ve metinde bulunmadığı halde علاءالدین kelimesi eklenmiştir.

⁹⁹ Şekerfurûş: Şekerci.

- 1 بسم الله و السلام على رسول الله تم هذا بيت الله السلطان المعظم علاالدنيا
 2 و الدين ابرالففتح كيقباز ابن السلطان المعيد الشهيد كيخسرو بن قلع ارسلان بن معمود
 3 ناصر امير المؤمنين على يد العبد الفقير المحتاج الى رحمة الله اياز متولى الاتابكي سنة سبع عشر و
 ستمائة¹⁰⁰

"Allah'ın adıyla, selâm Onun resûlü üzerine, bu Allah'ın evi, Muazzam sultân fetihler babası, Mü'minlerin Emîrinin yardımcısı, Alâü'd-Dünyâ ve'd-Dîn¹⁰¹, Mes'ud oğlu, Kılıç Arslan oğlu, said ve şehid Keyhüsrev oğlu Keykubâd'ın Atabekî ve mütevellî, Allah'ın rahmetine muhtaç fakir kul Ayâz'ın eliyle, 617 senesinde tamamlandı."

Açıklama:

Kitabeye göre câmi, mütevellî Atabekî Ayâz'ın eliyle, Sultân I. Alâeddin Keykubâd zamanında, 617/1220 yılında tamamlanmıştır.

Kitabede, sadece bu kitâbeye mahsus olarak yapı بيت الله olarak zikrolunmaktadır. Ayrıca, Sultân I. Keykubâd'ın elkâb ve ünvanları arasında şeceresi de zikrolunurken, I. Gıyâseddin Keyhüsrev " السلطان المعيد الشهيد كيخرو " (Said ve şehid Sultân Keyhüsrev) olarak geçmektedir.

Yuvarlak kesitli güzel bir yazı ile kabartma olarak yazılmış kitâbenin satırları birbirinden ince çubuklarla ayrılmıştır. Harf aralarında meydana gelen boşluklar tirfil, cezm, yarım cezm ve virgüllerle doldurulmuştur.

Kitabe değişik yayınlarda da yer almaktadır¹⁰².

KAT. NU. 12 (Alâeddin Câmi) (13. Res.):

Konya - Alâeddin Câmi kuzeybatı kapı kemeri üstündeki mermerde yerleştirilmiş, yuvarlak madalyon şeklindeki çini kitâbede -içteki oyma dıştaki kabartma olarak yazılmış- iç içe iki daire hâlinde yer alan kitâbe şudur:

Dış dairede:

السلطان المعظم علاالدنيا و الدين

"Muazzam sultân, Alâü'd-Dünyâ ve'd-Dîn"

İç dairede:

عمل كريم الدين اردشاه در شهر سنة سبع عشر و شتمائة از هجرت بغير عليه السلام

"Peygamber Aleyhisselâm'ın hicretinin 617 yılı başlarında, Kerimü'd-Dîn Erdişâh yaptı."

¹⁰⁰ Konya Belediyesi'nin hazırladığı eserde (a.e., s. 74), birinci satırdaki رسول الله ibaresi ve ikinci satırdaki قلع kelimesi قلع şeklinde istinsah edilmiştir.

¹⁰¹ Alâü'd-Dünyâ ve'd-Dîn: Dînin ve dünyânın yücesi.

¹⁰² İ. H. Konyalı, a.e., s. 299; M. Önder, a.e., s. 101; F. Soyman-İ. Tongur, a.e., s. 33; M. Z. Oral, a.m., s. 58; Konya Belediyesi, a.e., s. 74; J. H. Löytved, a.e., Nr. 19.

Açıklama:

Çini kitâbenin dış dairesinde mavi zemin üzerine beyaz renkte kabartma yazı ile zamanın Sultânı I. Keykubâd'ın elkâb ve ünvanı, iç dairesinde de oyma olarak muhtemelen câmiin çinilerini yapan usta Kerîmü'd-dîn Erdişâh'ın ismi ve tarihi zikrolunmuştur¹⁰³.

Kitabenin tarihini nazar-ı dikkate alarak câmiin inşasının 617/1220 yılı başlarında tamamlanmış olduğunu söylemek mümkündür.

Kitabede, harf aralarındaki boşluklar rûmî yaprak ve tırfillerle doldurulmuştur.

Kitabe değişik yayınlarda da yer almaktadır¹⁰⁴.

KAT. NU. 13 (Alâeddin Câmii) (14. Res.):

Konya - Alâeddîn Câmii'nin kuzey cephesinde, sekiz kollu bir yıldızla çerçevelenmiş dikdörtgen şeklinde, 0.95x1.05 m. ebadında ak mermer üzerine kabartma olarak yazılmış dört satırlık kitâbe şöyledir:

1 امر بتمام هذا الجامع المبارك
2 السلطان المعظم علا الدنيا و الدين
3 ابو الفتح كيقباد ابن السلطان الشهيد
4 كيخسرو بن قلج ارسلان برهان امير المؤمنين¹⁰⁵

"Bu mübarek câmiin tamamlanmasını, muazzam sultân, fetihler babası, Mü'minlerin Emîrinin bürhânı, Alâü'd-Dünyâ ve'd-Dîn, Kılıç Arslan oğlu, şehid Sultân Keyhüsrev oğlu, Keykubâd emretti."

Açıklama:

Kitabeye göre, I. Keykubâd câmiin tamamlanmasını emretmiştir. Bundan da, câmi inşaatının bir ara durduğunu ve daha sonra I. Alâeddîn Keykubâd'ın tamamlanmasını emrettiğini anlıyoruz. Nitekim, 616/1219 yılında câmiin inşasının I. İzzeddîn Keykâvus tarafından başlatıldığı ve onun ölümü üzerine 617/1220 yılında I. Alâeddîn Keykubâd tarafından tamamlatıldığı bilinmektedir¹⁰⁶.

Kabartma yazı ile yazılmış kitâbenin satırları birbirinden ince şeritlerle ayrılmıştır. Harf taralarındaki boşluklar tırfillerle doldurulmuştur.

Kitabe bazı yerli ve yabancı ilim adamları tarafından da incelenmiştir¹⁰⁷.

¹⁰³ F. Soyman-İ. Tongur (a.e., s. 31), usta adını Kerîm-ed-dîn Erdemşâh olarak okumuşlardır.

¹⁰⁴ İ. H. Konyalı, a.e., s. 302; M. Önder, a.e., s. 103; F. Soyman-İ. Tongur, a.e., s. 31; M. Z. Oral, a.m., s. 59; Konya Belediyesi, a.e., s. 74; J. H. Löytved, a.e., Nr. 21.

¹⁰⁵ Konya Belediyesi'nin hazırladığı eserde (a.e., s. 75), üçüncü satırdaki السلطان الشهيد ibaresi atlanarak كيقباد بن كيخسرو şeklinde ve dördüncü satırdaki قلج kelimesi للنج şeklinde yazılmıştır.

¹⁰⁶ Alâeddin Camii kuzey cephe kitabelerinden birinde (Kat. Nu. 11) 617/1220 senesinde tamamlandığı belirtilmektedir. Ayrıca bkz.: Halûk Karamağaralı, "Konya Ulu Camii", Rölöve ve Restorasyon Dergisi, Sayı: 4, Ankara, 1982, s. 121.

¹⁰⁷ İ. H. Konyalı, a.e., s. 297; M. Önder, a.e., s. 100; M. Z. Oral, a.m., s. 57; Konya Belediyesi, a.e., s. 75; J. H. Löytved, a.e., Nr. 16; H. Karamağaralı, a.m., s. 121; C. Huart, a.e., s. 324.

KAT. NU. 14 (Alâeddin Câmii) (15. Res.):

Konya - Alâeddîn Câmii batı cephe duvarında yerleştirilmiş 0.60x0.70 m. ebadında, kabartma olarak üç satır hâlinde yazılmış kitâbe şudur:

1 السلطان المعظم
2 علاالدنيا و الدين ابوالفتح
3 كيقباد بن كيوخرو بن قلع¹⁰⁸ ارسلان

"Kılıç Arslan oğlu Keyhüsrev oğlu büyük sultân, fetihler babası, Alâü'd-Dünyâ ve'd-Din Keykubâd."

Açıklama:

Kitabede I. Keykubâd'ın bir kısım elkâb ve şeceresi zikr olunmuştur. Tarih ibaresi yer almamaktadır. Ancak, câmiin inşasının 617/1220 yılında tamamlandığını dikkate alırsak, kitâbeyi de o tarihe ait olarak kabul edebiliriz.

Kabartma olarak yazılmış kitâbede satırlar, biribirinden fazla enli olmayan çubuklarla ayrılmıştır. Harflerin aralarında yer yer meydana gelen boşluklar tırfil, cezm ve noktalarla doldurulmuştur.

Kitabe bazı yerli ve yabancı ilim adamları tarafından da yayınlanmıştır¹⁰⁹.

KAT. NU. 15 (Alâeddin Câmii) (16. Res.):

Konya - Alâeddîn Câmii'nin kuzey cephesinde, sekiz kollu yıldızla çerçevelenmiş olan kitâbenin sağında, mütevâzi bir şekilde, 0.65x0.30 m. ebadındaki mermere oyma olarak iki satır hâlinde yazılmış kitâbe şöyledir:

1 المتولى اياز الاتابكى
2 عمل محمد بن خولان الدمشقى

"Mütevellî Atâbekî Ayâz'dır. Şamlı Havlan oğlu Mehmed yaptı."

Açıklama:

Kitabe gâyet mütevâzidir. Diğer kitâbelerde de mütevellisi Atâbekî Ayâz'ın ismi zikr olunmuştur. Fakat, mimarın adı yalnız burada zikr olunmuştur.

Atâbekî Ayâz, I. İzzeddîn Keykâvus ve I. Alâeddîn Keykubâd'ın Lâlâ'ları, câmiin de mütevellisidir. Mimar Havlan oğlu Mehmed de Şam'lı olup I. Keykâvus ve I. Keykubâd döneminin mimarındır¹¹⁰.

Oyma olarak yazılmış kitâbenin satır araları da oyma olarak ince çubuklarla taksim edilmiştir. Kitabe muhtemelen inşaatın bitiminden sonra konulmuştur.

¹⁰⁸ Konya Belediyesi'nin hazırladığı eserde (a.e., s. 75) قلع şeklinde yazılmıştır.

¹⁰⁹ İ. H. Konyalı, a.e., s. 305; M. Önder, a.e., s. 104; F. Soyman-İ. Tongur, a.e., s. 36; M. Z. Oral, a.m., s. 60; Konya Belediyesi, a.e., s. 75; J. H. Löytved, a.e., Nr. 18.

¹¹⁰ H. Karamağaralı, a.m., s. 122.

Kitabe bazı yerli ve yabancı ilim adamları tarafından da yayınlanmıştır¹¹¹.

KAT. NU. 16 (Konya Kalesi) (17. Res.):

Konya - Taş ve Ahşap Eserler Müzesi, 902 Env. Nu.da kayıtlı olup, 1989 yılında müzeye nakledildiği belirtilen, 0.67x0.99 m. ebadında yüksek kabartma olarak yazılı, sağ tarafı kırık beş satırlık kitâbe şudur:

- 1 المباركة في ايام دولة السلطان
- 2 الاعظم ملك رقاب الامم
- 3 العالم علاالدنيا و الدين
- 4 رو ناصر امير المؤمنين و انتهى بنيانه
- 5 في شهر سنة سبع عشر و ستمائه

"..... mübarek sultân'....., büyük....., milletlerin hâkimi....., â'lem....., Alâü'd-Dünyâ ve'd-Dîn....., Mü'minlerin Emîrinin yardımcısı....., saltanatı günlerinde, 617 yılı..... aylarında bitirildi."

Açıklama:

Kitabenin sağ tarafı aşağıdan yukarıya tamamen kırılmış olduğundan tam bir çözüm yapılamamakla birlikte, sağlam kısımlardaki tarih, elkâb ve ünvanları nazar-ı dikkate alarak, kitâbenin ve ait olduğu yapının I. Keykubâd'ın saltanatı sırasında yapıldığını kesinlikle söyleyebiliriz.

Müze kayıt defterinde, getirildiği mahallin ve yapı türünün belli olmamasına mukabil, bu kitâbeyi, I. Keykubâd'ın elkâb ve ünvanlarını da nazar-ı dikkate alarak şöyle tamamlamak mümkündür:

- 1 عمر بعمارة هذه ¹¹² المباركة في ايام دولة السلطان
- 2 المعظم شاهنشاه الاعظم ملك رقاب الامم
- 3 سلطان سلاطين العالم علاالدنيا و الدين
- 4 ابوالفتح كيقباد بن كيوخرو ناصر امير المؤمنين و انتهى بنيانه
- 5 في شهر سنة سبع عشر و ستمائه

"Bu mübarek , büyük sultân, büyük şahenşâh, milletlerin hâkimi, âlemlerin Sultânlarının Sultânı, Alâü'd-Dünyâ ve'd-Dîn, fetihler babası, mü'minlerin emîrinin yardımcısı, Keyhüsrev oğlu Keykubâd'ın saltanatı günlerinde, 617 yılı ayında bitirildi."

Kitabenin beşinci satırında muhtemelen 617/1220 yılı aylarından birinin ismi geleceğinden, bu kısım tamamlanmadan bırakılmıştır.

¹¹¹ İ. H. Konyalı, a.e., s. 298; M. Önder, a.e., s. 101; M. Z. Oral, a.m., s. 57; Konya Belediyesi, a.e., s. 75; J. H. Löytved, a.e., Nr. 17; H. Karamağaralı, a.m., s. 122.

¹¹² Kitabenin ne tür bir yapıya ait olduğu kesin olarak tesbit edilemediğinden ve boş bırakılan bu kısmı takibeden kelimenin Arapça imla bakımından birden fazla yapı türü için kullanılması mümkün olduğundan tamamlanmamıştır.

Yüksek kabartma olarak yazılmış kitâbenin satır araları enli çubuklarla taksimatlanmıştır.

KAT. NU. 17 (Hoca Fakih Tü rbesi) (18. Res.):

Konya - Hoca Fakih Türbesi kapısı üzerinde, sivir kemerli bir silme ile çerçevellenmiş, 1.15x0.50 m. ölçülerinde, kabartma olarak dokuz satır olarak yazılmış kitâbe şudur:

- 1 الله
- 2 هذا القبر
- 3 الشيخ الاجل الكبير العالم
- 4 العامل السلك الناسك ا
- 5 لفاضل العابد المحقق
- 6 ملك الابدال سيد المجذوبين
- 7 قطب الشرق و الغرب الفقيه
- 8 احمد نور الله مضجعه
- 9 تحريره في سنة ثمان عشر و ستماية¹¹³

"Allah. Bu kabir, en ulu, en büyük âlim, doğru yolda a'mel eden, dine bağlı, fâziletli kul, gerçeği meydana çıkaran, abdalların meliki, meczubların¹¹⁴ efendisi, şarkın ve garbın kutbu¹¹⁵, fakih¹¹⁶ Ahmed'indir. Allah yattığı yeri nurlandırsın. Yazılış tarihi 618'dir."

Açıklama:

Kitabeye göre, türbede Fakih Ahmed medfundur. Fakih Ahmed, Anadolu Selçukluları devrinde yaşamış bir mutasavvıftır¹¹⁷.

Kitabede zamanın Sultânından bahs olunmamaktadır. Türbe kitâbelerinde genellikle zamanın Sultânından pek bahs olunmaz. Ancak, tarihi dikkate alındığında, kitâbenin I. Alâeddin Keykubâd'ın saltanatı yıllarına ait olduğu anlaşılmaktadır.

Kitabede dikkati çeken bir diğer husus, kitâbedeki tarihin Fakih Ahmed'in ölüm yılı değil de özellikle kitâbenin yazılış yılını ihtiva etmesidir. Bu da, Fakih Ahmed'in daha önce öldüğünü, türbenin veya kitâbenin daha sonra yapıldığını açıkça ortaya koymaktadır.

Kitabede harf aralarındaki boşluklar rûmîler, tirfil, virgüllü tirfil ve noktalarla doldurulmuştur.

Kitabe bazı ilim adamları tarafından da yayınlanmıştır¹¹⁸.

¹¹³ Konya Belediyesinin hazırladığı eserde (a.e., s. 90) birinci satırda الله ve üçüncü satırda الكبير kelimesi atlanmış, ikinci satırdaki القبر kelimesi القبر şeklinde istinsah edilmiştir.

¹¹⁴ Meczûb: Allah sevgisinden dolayı cezbeye tutulmuş kişi.

¹¹⁵ Kutb: Bir tarikaun ulusu, başı, büyüğü.

¹¹⁶ Fakih: Fıkıh ilminin ustası.

¹¹⁷ Daha geniş bilgi için bkz.: İ. H. Konyalı, a.e., s. 391; M. Önder, a.e., s. 127-128; H. Önkal, Anadolu Selçuklu Türbeleri, Ankara, 1996, s. 242.

¹¹⁸ İ. H. Konyalı, a.e., s. 391; M. Önder, a.e., s. 127; F. Soyman-İ. Tongur, a.e., s. 103-104; Konya Belediyesi, a.e., s. 90.

KAT. NU. 18 (Konya Kalesi) (9. Res.):

Konya - Taş ve Ahşap Eserler Müzesi, 878 Env. Nu.da kayıtlı olup Konya Kalesi'nden getirildiği belirtilen, 0.66x0.43 m. ebadında, kabartma olarak üç satır hâlinde yazılmış kitâbe şöyledir:

- 1 في ايام السلطان
- 2 المعظم كيقباد بن كيخسرو
- 3 عمر هذا طريق العبد الضعيف قيصر بن محمود

"Bu yolu, muazzam sultân, Keyhüsrev oğlu Keykubâd'ı saltanatı günlerinde, zayıf kul, Mahmud oğlu Kayser¹¹⁹ yaptı."

Açıklama:

Kitabenin kaleye veya bir burca yapılan bir yol ile alâkalı olması muhtemeldir. Kitabede inşa tarihi yoktur. Sadece zamanın Sultânı I. Keykubâd'ın adı ve ünvanı ile yolu yaptıran Mahmud oğlu Kayser'in adı geçmektedir¹²⁰.

Kabartma olarak yazılmış kitâbede satır araları dar şeritlerle ayrılmıştır.

KAT. NU. 19 (Konya Kalesi) (20. Res.):

Konya - Taş ve Ahşap Eserler Müzesi, 895 Env. Nu.da kayıtlı olan ve Konya Kalesi'ne ait olduğu belirtilen, 0.96x0.78 m. ebadındaki mermerde, üç satır hâlinde yazılmış kitâbe şudur:

- 1 السلطان المعظم علا الدنيا و
- 2 الدين ابو الفتح كيقباد بن كيخسرو
- 3 ناصر امير المؤمنين عز نصره

"Muazzam sultân, fetihler babası, Alâü'd-Dünyâ ve'd-Dîn, mü'minlerin emîrinin yardımcısı, Keyhüsrev oğlu Keykubâd. Onun başarısı aziz olsun."

Açıklama:

Kitabenin tarihi ve kesin olarak nereye aid olduğu belli değildir. Müze envanter defterinde Konya Kalesi'nden getirildiği kayıtlıdır. Ancak kalenin hangi kısmına ait olduğu belirtilmemiştir.

Kitabe, celî bir yazı ile yüksek kabartma olarak ve biraz sıkıştırılmış şekilde yazılmış olup, satır araları enli çubuklarla taksimatlanmıştır.

Kitabenin üçüncü satırındaki عز نصره ibaresine ilk defa burada rastlamaktayız.

¹¹⁹ Kayser bin Mahmud: I. Keykâvus ve I. Keykubâd'ın taht mücadeleleri sırasında Kayseri Valisi olan bir Emîr'dir. Celâleddin Kayser namıyla ma'ruf bu Emîr'in adı Tevhid Bey'in TOEM'de (Yıl: 1.1326, s. 254) yayınladığı Sinop Kalesi'nin yapılışına ait bir diğer kitabede de geçtiği belirtilmektedir (H. Ethem, a.e., (Haz. Kemal Göde), s. 62.).

¹²⁰ I. Alâeddin Keykubâd'ın, Konya şehrinin etrafının surlar ve burçlarla çevrilmesi ve buraları yaptıran her Emîr'in kendi adını da yaptırdığı yere yazdırması hususunda emirler verdiğini kaynaklardan biliyoruz (İbn Bibi, a.e., s. 253-256; O. Turan, a.e., s. 332).

Kitabe bazı yayınlarda da yer almaktadır¹²¹.

KAT. NU. 20 (Konya Kalesi) (21. Res.):

Konya - Taş ve Ahşap Eserler Müzesi, 940 Env. Nu. da kayıtlı olup, Konya Kalesi'ne ait olduğu belirtilen 0.93x0.74 m. ölçülerinde, baş tarafı kırık iki satırlık kitâbe şudur:

1 ن المعظم علا الدنيا والدين

2 بن كيخرو برهان امير المؤمنين

"Muzzam.....n, Alâû'd-Dünyâ ve'd-Dîn, mü'minlerin emîrinin bürhânı, Keyhüsrev oğlu.....?"

Açıklama:

Kitabenin sağ tarafı kırık olduğu için hükümdarın adı ve bir kısım elkâbı okunamamaktadır. Ayrıca tarih ibaresi de bulunmamaktadır.

Kitabedeki mevcut elkâb ve ünvanı dikkate alarak, bu kitâbenin kesin olarak I. Alâeddîn Keykubâd'ın saltanatı yıllarına ait olduğunu söyleyebiliriz. Buna göre kitâbenin aslı şekli şöyle olmalıdır.

1 السلطان المعظم علا الدنيا والدين

2 كيقباد بن كيخرو برهان امير المؤمنين

"Muazzam sultân, Alâû'd-Dünyâ ve'd-Dîn, mü'minlerin emîrinin bürhânı, Keyhüsrev oğlu Keykubâd."

Konya Kalesi'ne ait olduğu belirtilen bu kitâbe, kabartma olarak güzel bir yazı ile yazılmış olup, satır araları enli bir çubukla ayrılmıştır. Harflerin aralarındaki boşluklar tirfil ve cezmlerle doldurulmuştur.

KAT. NU. 21 (Konya Kalesi) (22. Res.):

Konya - Taş ve Ahşap Eserler Müzesi, 894 Env. Nu. da kayıtlı olup, Konya Kalesi'nden getirildiği belirtilen, 0.74x0.65 m. ebadında, dört satırlık kitâbe şudur:

1 امر هذه العمارة السلطان المعظم

2 شاهنشاه الاعظم علا الدنيا

3 و الدين ابو الفتح كيقباد بن

4 كيخرو برهان امير المؤمنين

"Bu imâretin yapılmasını, muazzam sultân, büyük Şâhenşâh, fetihler babası, mü'minlerin emîrinin bürhânı, Alâû'd-Dünyâ ve'd-Dîn, Keyhüsrev oğlu Keykubâd emretti."

Açıklama:

Konya Kalesi'nden getirildiği belirtilen kitâbede, tarih ibaresi bulunmamaktadır. Ancak zamanın Sultânı I. Alâeddîn Keykubâd'ın adı, elkâbı ve ünvanları zikr olunmuştur. Buna isti-

¹²¹ İ. H. Konyalı, a.e., s. 154; M. Önder, a.e., s. 69.

naden, kitâbenin ve ait olduğu yapının I. Keykubâd'ın saltanatı yıllarında yapıldığını söylemek mümkündür.

Güzel, kabartma bir yazı ile yazılmış kitâbenin satır araları enli çubuklarla birbirinden ayrılmıştır.

Kitabe başka müellifler tarafından da incelenmiştir¹²².

KAT. NU. 22 (Konya Kalesi) (23. Res.):

Konya - Taş ve Ahşap Eserler Müzesi, 874 Env. Nu. da kayıtlı olup, Konya Kalesi'ne ait olduğu belirtilen, 1.27x0.87 m. ebadındaki hafif kavisli mermere, üç satır hâlinde yazılmış kitâbe şudur:

1 بنى هذا البرج و البدن فى ايام السلطان

2 المعظم علا الدنيا و الدين ابو الفتح

3 كيقباد بن كيوخرو ناصر امير المؤمنين¹²³

"Bu burc ve beden, muazzam sultân, fetihler babası, mü'minlerin emîrinin yardımcısı, Alâü'd-Dünyâ ve'd-Dîn, Keyhüsrev oğlu Keykubâd'ın Sultânlığı zamanında yapıldı."

Açıklama:

Konya'da Söylemez Tekkesi'nin temelleri açılırken bulunduğu belirtilen¹²⁴ ve Konya Kalesi'ne ait olan bu kitâbede inşa tarihi yoktur. Ancak zamanın hükümdarı I. Keykubâd'ın elkâb ve ünvanları zikr olunmuştur.

Bulunduğu mahal dikkate alındığında, kitâbenin Konya Kalesi'nin güneye açılan kapısından birine veya bir burcuna ait olması kuvvetle muhtemeldir.

Kitabe, yüksek kabartma olarak muntazam bir şekilde yazılmış olup, satır araları dar çubuklarla taksimatlanmıştır. Harflerin yazı hususiyetinden dolayı, aralarında meydana gelen boşluklar tirfillerle doldurulmuştur.

KAT. NU. 23 (Konya-Havzan Çeşmesi) (24. Res.):

Konya - Havzan Çeşmesi üzerinde yer alan ve eski Havzan'a ait olduğu söylenen¹²⁵, sağlı sollu yerleştirilmiş iki kitâbe parçasından biri 0.46x0.70 m. ebadında ve iki satır hâlinde, diğeri ise, 0.67x0.70 m. ebadında ve tek satır olup kabartma olarak yazılmışlardır.

Sağdaki kitâbe:

1 طان المعظم علا الدنيا

2 فتح كيقباد بن كيوخرو

¹²² M. Önder, a .e., s. 68.

¹²³ M. Önder'in eserinde (a.e., s. 68). üçüncü satırdaki ناصر امير المؤمنين ibaresi atlanmıştır.

¹²⁴ İ. H. Konyalı, a.e., s. 152.

¹²⁵ Havzan Çeşmesi, "Eski ve yeni tarihçilerin Konya Kalesi'nin batı kapısının önünde bulunduğunu söyledikleri büyük su kubbesi, İstasyonun üstündeki Eski Havzan'dır. Havzan'dan su, 22 künkle muhtelif semtlere taksim ediliyordu. I. Alâeddin Keykubâd devrine ait iri kitabe taşları vardı. 1341 mâli yılında yörenin yardımı ile eski Havzan'ın enkazından doğu tarafında bir çeşme yapılmıştır. Çeşmenin cephesinde Eski Havzan'a ait iki kitabe parçası konulmuştur" (İ. H. Konyalı, a.e., 895). Hâlen, aynı yerden biraz ileride çeşme mevcuttur.

"Muazzam tan, fetih....., Alâü'd-Dünya....., Keyhüsrev oğlu Keykubâd."

Soldaki kitâbe:

1 السلطاني

"Sultân'a aid"

Açıklama:

Sağdaki iki satırlık kitâbenin baş kısmı çeşmenin kemer ayağının gerisinde kaldığından okunamamakta olup, eksik kalmıştır. Bu okunamayan kısımları, daha evvel tedkik ettiğimiz I. Keykubâd devrine ait diğer kitâbelerdeki elkâb ve ünvanlara istinaden, birinci satırdaki eksik kısmı السلطان ve ikinci satırdaki eksik kısmı da .. و الدين ابو الف.. şeklinde tamamlamayı uygun bulduk.

Kitabelerin her ikisinin de Eski Havzan'a ait olduğu düşünüldüğünde, aynı yerde bulunabilecekleri, hatta tek satırlık kitâbenin uzunluğu ile iki satırlık diğer kitâbenin uzunluğunun aynı olması ve benzer malzeme üzerine yazılmış olmaları da, bu kitâbe parçalarının bir arada, altlı üstlü bulundukarı kanaatini uyandırmaktadır. Bu ihtimaller değerlendirildiğinde, kitâbenin aslen alt alta üç satır hâlinde yazılmış olduğu ve yer değiştirme esnasında bu şekilde yerleştirilmiş oldukları kuvvetle muhtemeldir. Kitabenin tamamlanmış şekli şöyledir:

1 السلطاني

2 السلطان المعظم علا الدنيا

3 و الدين ابو الفتح كيقباد بن كيخسرو

"Sultân'a aid. Muazzam sultân, fetihler babası, Alâü'd-Dünyâ ve'd-Dîn, Keyhüsrev oğlu Keykubâd."

Kitabenin birinci satırı -tek satırlık kitâbe parçasında- Sultân'ın azâmetine binâen oldukça iri bir yazı ile yazılmış olup, boşluklar yine aynı ölçüde büyük rûmîlerle doldurulmuştur.

KAT. NU. 24 (Hatuniye Mescidi) (25. Res.):

Konya-Hatuniye Mescidi minaresinin batı yüzünde, çinili bir silme ile çerçevelenmiş 0.85x0.70 m. ebadındaki mermer zemin üzerine, karışık bir yazı ile dört satır hâlinde yazılmış kitâbe şudur:

1 في ايام السلطان الاعظم علا الدنيا و الدين

2 ابو الفتح كيقباد بن كيخسرو برهان امير المؤمنين صاحب هذ

3 العمارة العبد الراجي المحتاج الا رحمة الله تعالى بدر الدين

4 برموني بن حاجي محمود¹²⁶ بتايخ سنة سبع و عشرين و ست مائة

¹²⁶ J. H. Löytved, dördüncü satırdaki bu kısmı (a.e., s. 39) بدر الدين بن متولى بن متولى حاج بن محمود şeklinde okumuştur.

"Bu imâretin sahibi, Alâü'd-Dünyâ ve'd-Dîn, fetihler babası, mü'minlerin emîrinin bürhânı, büyük sultân, Keyhüsre ve oğlu Keykubâd'ın saltanatı günlerinde, Allah'ın rahmetine muhtaç, niyaz eden kulu, Hacı Mahmud oğlu Bedrû'd-Dîn Biremonî'dir. Tarihi 627 yılıdır."

Açıklama:

Kitabeden, imâretin yâni minarenin I. Alâeddîn Keykubâd'ın saltanatı sırasında, 627/1229-30 yılında, Hacı Mahmud oğlu Bedreddîn Biremonî¹²⁷ tarafından yaptırılmış olduğunu öğrenmekteyiz.

Bozuk bir imlâ ile yazılmış olan kitâbede bazı yanlış yazılışlar mevcuttur. İkinci satırda ... kelimesinden sonra ابو , dördüncü satırdaki تاريخ kelimesinin ر harfi eksik yazılmıştır. Kitabenin fazla ehil olmayan bir hattatın elinden çıkmış olması muhtemeldir.

Kitabe, bazı araştırmacılar tarafından da yayınlanmıştır¹²⁸.

KAT. NU. 25 (Zevle Sultan Mescidi) (26. Res.):

Konya - Zevle Sultân Mescidi'nin giriş kapısı üzerindeki 0.50x0.40 m. ebadında, dört satırlık kitâbe şöyledir:

1 (في أيام دولة الـ) سلطان المعظم علا الدنيا و الدين

2 انما يعمر مساجد لله من آمن بالله و اليوم ا

3 لآخر و اقام الصلاة و اتا الزكاة و لم يخشا

4 الا الله فعسا اولئك ان يكونوا من المهتدين

"Muazzam sultân, Alâü'd-Dünyâ ve'd-Dîn ('in saltanatı günlerinde). "Allah'ın mescidlerini ancak, Allah'a ve ahiret gününe inanan, namaz kılan, zekat veren ve Allah'tan başka kimseden korkmayanlar imar eder. İşte doğru yolu bulmaları umulanlar da onlardır¹²⁹."

Açıklama:

Kitabede inşa tarihi ve yaptıranın adı yer almamaktadır. Ancak zamanın Sultânının bir kısım elkâbı zikredilmiştir. Aynı elkâbı, I. Keykubâd, II. Keykubâd ve hatta II. Keykâvus (Kat. Nu. 31) kullanmıştır. Ancak, buradaki diziliş ve üslûba sadece I. Keykubâd'a ait eserlerin kitâbelerinde rastlamaktayız¹³⁰. Buna göre, yapının ve kitâbenin I. Keykubâd devrine ait olması kuvvetle muhtemeldir.

Kitabe çeşitli yayınlarda da yer almaktadır¹³¹.

KAT. NU. 26 (Zazadîn Hanı) (27. Res.):

Konya-Merkez İlçeye bağlı Tömek Köyü sınırları içindeki Sa'deddîn veya Zazadîn Hanı, kapalı kısmının taçkapı nişinde, girişin üzerinde, sivri kemerli silme ile çerçevelenmiş 1.00x1.20 m. ebadında, beş satır hâlide yazılmış kitâbe şudur:

¹²⁷ Geniş bilgi için bkz.: İ. H. Konyalı, a.e., s. 380.

¹²⁸ İ. H. Konyalı, a.e., s. 380; J. H. Löytved, a.e., s. 39.

¹²⁹ Kur'an-ı Kerim, Tevbe Süresi, 18. âyet.

¹³⁰ Kat. Nu. 11, 13-14, 19, 22-23.

¹³¹ İ. H. Konyalı, a.e., s. 568; M. Önder, a.e., s. 140.

1 السلطانى¹³²

2 فى ايام دولة السلطان الاعظم

3 علا الدنيا و الدين ابو الفتح كيقباد بن كيخسرو قسيم امير المؤمنين

4 العبد الضيف المحتاج الى رحمة الله تعالى

5 كوكبك بن محمد عمره فى شهر سنة ثلاث و ثلاثين و ستمائه¹³³

"Sultân'a aid. Büyük sultân, fetihler babası, mü'minlerin emîrinin kasîmi, Alâû'd-Dünyâ ve'd-Dîn, Keyhüsrev oğlu Keykubâd'ın Sultânlığı zamanında, Allah'ın rahmetine muhtaç, zayıf kul Köbek oğlu Mehmed 633 yılı aylarında yaptırdı."

Açıklama:

Kitabeye göre Zazadîn Hanı'nın bu kısmı, I. Alâeddîn Keykubâd'ın saltanatı sırasında, Köbek oğlu Mehmed'e 633/1235-36 yılı aylarında yaptırılmıştır.

Kitabede adı geçen Köbek (Köpek) bin Mehmed, I. Alâeddîn Keykubâd'ın önce tercümanı, sonra av emîri ve daha sonra da mimarı olmuştur¹³⁴. Daha sonra da II. Gıyâseddîn Keyhüsrev'in vezîrlüğünü yapmıştır. Tarih kitaplarında hep "Köpek" olarak geçen bu isim, kitâbede "Köbek" şeklinde geçmektedir. Bunun sebebi olarak Türkçede 'b' harfinin 'p' harfine dönüşmesini gösterilebilir. Aynı hanın dış kapısındaki kitâbede de (Kat. Nu. 27) benzer şekilde geçmektedir.

Kitabe, alçak kabartma olarak yazılmış olup, harflerin aralarındaki boşluklar rûmî ve rozetlerle doldurulmuştur.

Kitabe bazı yayınlarda da yer almaktadır¹³⁵.

KAT. NU. 27 (Zazadîn Hanı) (28.Res.):

Konya - Merkez İlçeye bağlı Tömek Köyü sınırları içindeki Sa'deddîn veya Zazadîn Hanı'nın asıl taçkapı nişinde, girişin üzerinde, muhtemelen dilimli kemerli çerçeveli, yaklaşık 1.10x1.30 m. ölçülerinde, dört satırlık kitâbe şudur:

1 لما اشتمل الفضل و احتفل الفيض

2 و اتصلت به مراحم الحضرة المطهر و مكارم الدولة المنوره¹³⁶

3 السلطان الاعظم ملك رقاب الامم غياث الدنيا و الدين

4 ابو الفتح كيخسرو(و) بن كيقباد قسيم امير المؤمنين الضيف كوكبك بن محمد سنة اربع ثلثين ستمائه

"... Nurlu devletin, fazileti, feyzi, iyilikleri ve merhametlerinin birleştiği, büyük sultân, milletlerin hâkimi, fetihler babası, mü'minlerin emîrinin kasîmi, Gıyâsü'd-Dünyâ ve'd-Dîn, Keykubâd oğlu Keyhüsrev (zamanında), zayıf (kul), Köbek oğlu Mehmed 634 yılında (yaptırdı)."

¹³² İ. H. Konyalı'nın eserinde, (a.e., s. 1055) bu kısım yer almamaktadır.

¹³³ Konya Belediyesi tarafından hazırlanan eserde (a.e., s. 94), üçüncü satırdaki كيخسرو ibaresi كوكبك şeklinde ve beşinci satırdaki كوكبك kelimesi كوكبك şeklinde istinsah edilmiştir.

¹³⁴ İ. H. Konyalı, a.e., s. 1057-1058.

¹³⁵ Konya Belediyesi, a.e., s. 94; İ. H. Konyalı, a.e., s. 1057-1058.

¹³⁶ Konya Belediyesi tarafından hazırlanan eserde (a.e., s. 94), birinci ve ikinci satırlar tamamen ve dördüncü satırın da كوكبك kelimesi atlanmıştır. Ayrıca, olmadığı halde فى شهر ibaresi eklenmiştir.

Açıklama:

Kitabeden, Han'ın bu kısmının 634/1236-37 yılında, II. Gıyâseddîn Keyhüsrev'in saltanatı sırasında Köbek bin Mehmed tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Kitabenin evvelce dilimli kemerli bir silme ile çerçevelenmiş olduğu mevcut durumdan anlaşılmaktadır. Hâlen üst dilimi kısmen eksiktir. Bu sebeple, kitâbenin tam olarak kaç satır olduğu anlaşılamamaktadır. Mevcut kısmın birinci satırın üst kısmı da kısmen eksiktir. Ayrıca, kitâbenin harfleri sıkıştırılmış ve birbirine karışmış (girift) olup, pek çok harf birbirini kesmektedir. Kitabede, "yaptırıldı, emredildi veya inşa edildi" gibi ibareler olmadığı gibi, dördüncü satırda " كيخرو Keyhüsrev" kelimesinin "vav" harfi ve الضيف kelimesinden önce gelmesi gereken العبد kelimesi de eksiktir.

Kitabenin satır araları ince çubuklarla taksimatlanmıştır.

KAT. NU. 28 (Konya Kalesi) (29. Res.):

Konya - Taş ve Ahşap Eserler Müzesi, 1057 Env. Nu.da kayıtlı olup, Konya Devlet Hastahanesi karşısından, Parsana'dan getirildiği belirtilen 0.67x0.53 m. ebadında, sivri kemerli bir silme ile çerçevelenmiş beş satırlık kitâbe şudur:

- 1 بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
- 2 فِي أَيَّامِ الدَّوْلَةِ السُّلْطَانِ
- 3 الْعَظَمِ غِيَاثِ الدُّنْيَا وَالدِّينِ أَبُو الْفَتْحِ
- 4 كَيْخَرُو بْنُ كَيْقَبَادِ بْنِ كَيْخَرُو لَمِيمِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ
- 5 فِي تَارِيخِ شَهْرِ مُحَرَّمِ سَنَةِ خَمْسِينَ وَثَلَاثِينَ

"Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Büyük sultân, Gıyâsü'd-Dünyâ ve'd-Dîn, fetihler babası, mü'minlerin emîrinin kasîmi, Keyhüsrev oğlu Keykubâd oğlu Keykubâd oğlu Keyhüsrev'in saltanatı günlerinde, 635 yılı Muharrem ayında."

Açıklama:

Konya Kalesi'nin bir burcuna veya bir kapısına ait olabileceği ileri sürülen¹³⁷ kitâbenin kesin olarak nereye ait olduğu belli değildir. Kitabede yapım emirlerine dair hiç bir ibâre yer almadığı gibi, kimin neyi yaptırdığına dair de bir kayıt yoktur.

Kitabede adı, elkâb ve ünvanları sıralanan sultân, onbirinci Selçuklu Sultânı II. Gıyâseddîn Keyhüsrev'dir.

Alçak kabartma olarak yazılmış kitâbenin satır araları enli çubuklarla taksim edilmiştir. Harf aralarındaki boşluklar da tirfil, cezm ve noktalarla doldurulmuştur.

KAT. NU. 29 (Hangâh) (30. Res.):

Uluırmak Hoca Ali Câmîi'nin doğu cephe duvarında, yaklaşık 1.00x0.80 m. ebadında mermer zemine, alçak kabartma olarak yazılmış altı satırlık kitâbe şöyledir:

¹³⁷ İ. H. Konyalı, a.e., s. 603.

- 1 عمر هذه الخانقاه المباركة فى ايام دولة السلطان
- 2 المعظم غياث الدنيا والدين ابو الفتح كيخسرو بن كيقباد
- 3 قسيم امير المؤمنين ووقف و سبل على الصوفيين و الفقهاء
- 4 من اهل الحرف و شرط فيها التجريد و حل انتفا عنها
- 5 بينهم على وجه المساوات و هو العبد الضعيف المختاج الى رحمة الله
- 6 تعالى مسعود بن شرفشاه و ذلك فى تاريخ سنة سبع و ثلثين و ستمائة

"Bu mübarek Hangâhı, muazzam sultân, Gıyâsü'd-Dünyâ ve'd-Dîn, fetihler babası, mü'minlerin emîrinin ortağı, Keykubâd oğlu Keyhüsrev'in saltanatı günlerinde, 637 yılında, Allah'ın rahmetine muhtaç, zayıf kulu, Şerefşâh oğlu Mes'ud yaptırıp, fıkıh ve tasavvuf ehline gelip geçenlere konaklamak ve eskidikçe yaptırmak şartı ile vakfetti ve hasıl olan geliri eşit olarak ehl-i Hırfet'e bağışladı."

Açıklama:

Kitabesinden, onbirinci Selçuklu Sultânı II. Gıyâseddîn Keyhüsrev'in hükümdarlık yıllarında, Mes'ud bin Şerefşâh tarafından 637/1239-40 yılında¹³⁸ yaptırıldığını öğrendiğimiz bu hangâhın, 17. yüzyıla kadar ayakta olup, Konya'nın Akcâmi Mahallesi'nde bulunduğu belirtilmektedir¹³⁹. Ancak bugün o mahallde böyle bir hangâh mevcut değildir. Bugün bu kitâbe, son yıllarda betonarme olarak yapılan Ulurmak Mahallesi Hoca Ali Câmii doğu cephe duvarına yerleştirilmiştir.

Kitabede satır araları fazla enli olmayan şeritlerle ayrılmış olup, harf aralarındaki boşluklar tirfil ve cezmlerle doldurulmuştur.

Kitabede adı geçen Şerefşâh oğlu Mes'ud hakkında herhangi bir bilgi mevcut değildir.

Kitabe bazı ilim adamları tarafından da incelenmiştir¹⁴⁰.

KAT. NU. 30 (Sırçalı Medrese) (31.-31a. Res.):

Konya-Sırçalı Medrese taçkapısı üzerinde, dilimli kemerli bir silme ile çerçevelemiş, 1.60x1.40 m. ebadında, yedi satır hâlinde yazılmış kitâbe şudur:

- 1 السلطانى
- 2 رسم بعمارة هذه المدرسة
- 3 المباركة فى دولة السلطان الا عظم ظل الله فى
- 4 العالم غياث الدنيا والدين علاءالاسلام والملمين ابى الفتح
- 5 كيخسرو بن كيقباد قسيم امير المؤمنين الفقير الى رحمة ربه بدر الدين مصلح
- 6 ادام الله توفيقه و وفقها على الفقهاء و المتفقين مين اصحاب
- 7 ابى حنيفه رضى الله عنه فى سنة اربعين و ستمائة¹⁴¹

¹³⁸ M. Önder (a.e., s. 153), kitabedeki tarihi 639/1241-42 olarak vermektedir.

¹³⁹ M. Önder, a.e., s. 153.

¹⁴⁰ İ. H. Konyalı, a.e., 387; M. Önder, a.e., 153.

¹⁴¹ Konya Belediyesi tarafından hazırlanan eserde (a.e., s. 65), beşinci satırda قسيم ve yedinci satırda ابى kelimeleri atlanmıştır. Ayrıca, İ. H. Konyalı (a.e., s. 889), altıncı satırdaki المتفقين ibaresini المتفقين şeklinde istinsah etmiştir.

"Sultân'a aid. Bu mübarek medrese, büyük sultân, âlemlerde Allah'ın gölgesi, Gıyâsü'd-Dünyâ ve'd-Dîn, İslâm ve müslümanların yücesi, fetihler babası, mü'minlerin emîrinin ortağı, Keykubâd oğlu Keyhüsrev'in saltanatı günlerinde, Allah'ın rahmetine muhtaç, fakîr, Bedrû'd-Dîn Muslih -Allah tevfikini idâme etsin- Ebu Hanife Radiyallahü anı ashabından fakihler¹⁴² ve Allah yolunda infak (harcayan) edenler için 640 senesinde imar etmiştir."

Açıklama:

Kitabeye göre, Bedreddîn Muslih bu medreseyi 640/1242-43 yılında, onbirinci Selçuklu Sultânı II. Gıyâseddîn Keyhüsrev'in saltanatı sırasında, Hanefî mezhebinden fakihler ve Allah yolunda harcayanlar için yaptırmıştır.

Kitabede, satırlar kalın çubuklarla birbirinden ayrılmış olup, harflerin alt ve üstlerinde yer yer rûmîler süsleyici unsur olarak göze çarpmaktadır.

Medrese ana eyvan kemerinin solundaki altı köşeli çini madalyon içinde, beyaz zemin üzerine patlıcan moru çinilerle, dört satır halinde yazılmış şu kitâbe yer almaktadır:

(1) عمل (2) محمد بن محمد بن (3) عثمان البنا الطو (4) سی

"Tuslu mimar Osman oğlu Mehmed oğlu Mehmed'in eseri."

Bu kitâbeden de medreseyi yapan mimarın kimliğini öğrenmekteyiz.

Kitabe bazı yayınlarda da yer almaktadır¹⁴³.

KAT.NU. 31 (Karatay Medresesi) (32. Res.):

Konya - Karatay Medresesi taçkapısının üst kısmında, bir uçtan bir uca uzanan 5.60x0.40 m. ebadında, güzel bir yazı ile yer yer istifli olarak, kısmen tek satır hâlinde, kabartma olarak yazılmış kitâbe şudur:

1 قال الله تعالى ان الله لا يضيع اجر المحسنين¹⁴⁴ امر بهذه العمارة المباركة في ايام و دولة السلطان الاعظم ظل
الله في العالم علاءالدنيا و الدين ابو الفتح كيكافوس بن كيخرو بن كيقباز بن السلطان الشهيد كيخرو بن
معمود بن قلع ارسلان قره طايي بن عبده في شهور سنة تسع و اربعين و ستمائة غفر الله لمن اعمره¹⁴⁵

"Yüce Allah buyuruyorki: Allah iyilik yapanların ecrini zayı etmez. Bu mübarek İmâretin kurulmasını, büyük sultân, âlemlerde Allah'ın gölgesi, fetihler babası, Alâü'd-Dünyâ ve'd-Dîn, Kılıç Arslan oğlu Mes'ud oğlu Şehid Sultân Keyhüsrev oğlu Keykubâd oğlu Keyhüsrev oğlu Keykâvus'un saltanatı günlerinde, Abdullah oğlu Karatayî, 649 yılı aylarında emretti. Allah yaptırana mağfîret etsin."

¹⁴² Fakih: Fıkıh, din ve şeriat ilminin üstâdı.

¹⁴³ İ. H. Konyalı, a.e., s. 889; M. Önder, a.e., s. 155-156; F. Soyman-İ. Tongur, a.e., s. 50-51; Konya Belediyesi, a.e., s. 65.

¹⁴⁴ Kur'an-ı Kerim, Tevbe Sûresi, 119. âyet.

¹⁴⁵ C. Huart (a.e., Nu. 35), قره طايي ibaresinden önceki قلع ارسلان ve في العالم ibarelerini atlamış ve قره طايي kelimesini de قره طايي şeklinde istinsah etmiştir. Konya Belediyesi'nin hazırladığı (a.e., s. 76) eserde de, ر دولة ibaresi atlanmış ve للج kelimesi de للج şeklinde istinsah edilmiştir.

Açıklama:

Kitabeye göre medrese, onikinci Selçuklu sultânı II. Keykâvus'un hükümdarlık yıllarında, Abdullah oğlu Karatay¹⁴⁶ tarafından 649/1251 yılında yaptırılmıştır. Ayrıca kitâbede, II. Keykâvus'un elkâb ve ünvanları ile birlikte şeceresi de tam olarak zikredilmiştir. Ancak, bu devir, II. Keykâvus, IV. Rükneddîn Kılıç Arslan ve II. Keykubâd'ın ortaklaşa hükümet sürdükleri zamandır. Fakat, medresenin kitâbesinde sadece II. Keykâvus'un adı zikrolunmaktadır. Bu da, payitahtta II. Keykâvus'un hâkim olduğuna delildir. Ancak, II. Keykâvus'un tek başına hükümdar olarak halife tarafından tanınmıyor olması muhtemeldir. Çünkü, hükümdar elkâb ve ünvanları arasında, halife tarafından tanındığını gösterir ünvanlardan hiç biri geçmemektedir.

Kitabe, on parça mermer üzerine alçak kabartma olarak yazılmıştır. Şayan-ı dikkat husus; kitâbenin yazıldığı her parça âdeta ayrı birer satır olarak düşünülmüş ve bunun yanı sıra bir parçada yazılı olan ibârelerin ayrı bir mevzuu oluşturmasıdır. Şöyleki; birinci parça, Kur'an'dan bir âyeti, ikinci parça yapının cinsini, üçüncü parça Sultanın ünvanlarını, dördüncü ve beşinci parçalar Sultanın adını ve elkâbını, altıncı ve yedinci parçalar Sultânın şeceresini, sekizinci parça yaptıranın adını, dokuzuncu parça inşa tarihini ve onuncu parça ise bir dua terkibini ihtiva etmektedir.

Kitabenin ilk bakışta girift ve istifli bir şekilde görülmesine mukabil, yukarıda zikrettiğimiz hususlar, Konya'da başka hiç bir kitâbede karşımıza çıkmamaktadır. Kitabenin birinci ve üçüncü parçaları ikişer satır hâlinde, dördüncü parça ise sultânın "yüce" sıfatına binaen daha büyük ve diğer parçalar girift ve istifli bir şekilde yazılmıştır. Harf aralarında yer yer yazımdan dolayı meydana gelen boşluklar tirfil ve rûmîlerle doldurulmuştur.

Kitabenin sekizinci parçasında yaptıranın adı olarak geçen Abdullah oğlu Karatayî قره طایی بن عبداه şeklinde yazılmıştır. Kitabenin hattatı burada, لله عبد الله kısmını kısaltarak bu parçaya sıkıştırma cihetine gitmiştir.

Kitabe yerli ve yabancı çeşitli yayınlarda da yer almaktadır¹⁴⁷.

KAT. NU. 32 (Abdülaziz Mescidi) (33. Res.):

Konya - Karatay (Çini Eserleri) Müzesi, 914 Env. Nu.da kayıtlı olup, Abdülaziz Mescidi'ne ait olduğu belirtilen, 1.00x0.85 m. ebadında, yer yer eksik ve bozuk, lacivert zemin üzerine beyaz renkli olarak beş satır hâlinde yazılı kitâbe şudur:

- 1 بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ... ر. هـ. الماسجد
- 2 فِي أَيَّامِ السُّلْطَانِ الْإِسْلَامِيِّ... ظِلَّ اللَّهِ فِي الْعَالَمِ
- 3 لَمْ يَزَلْ الدُّنْيَا وَالِدَ..... لَامٍ وَالْمُسْلِمِينَ ابْنِ
- 4 الْفَتْحِ كَيْكَائِيسَ بْنِ كَيْخَسَرٍ..... مِيرَ الْمُؤْمِنِينَ
- 5 الْعَبْدِ الْوَحِيدِ... أَرْو... سِين... ر. سَنَةِ أَحَدَى

¹⁴⁶ Karatayî bin Abdullah: Asıl adı Celâleddîn Karatayî bin Abdullah'tır. "Taşt Emîri" sıfatıyla 18 sene I. Keykubâd'a hizmet etmiş; II. Keykâvus zamanında "Hazine-i Hassa"ya tayin olmuş; II. Keykâvus, IV. Kılıç Arslan ve II. Keykubâd'ın birlikte saltanatı sırasında "Saltanat Naibliği" ve sultanların "Atabeki" olmuştur. 28 Ramazan 652/11 Kasım 1254 yılında Kayseri'de ölmüştür (O. Turan, a.e., s. 393, 413, 465, 469, 472.).

¹⁴⁷ İ. H. Konyalı, a.e., s. 850; M. Önder, a.e., s. 160; F. Soyman-İ. Tongur, a.e., s. 37-38; C. Huart, a.e., Nu. 35; Konya Belediyesi, a.e., s. 76.

"Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Bu mescid, ... sultân, âlemlerde Allah'ın gölgesi, İzzü'd-Dünyâ ve'd-.....lâm ve müslümanların, fetihler babası, ... mîrül-mü'minin....., Keyhüs..... oğlu Keykâvus'un saltanatı günlerinde, ...zayıf kul..... 1 senesinde yapıldı."

Açıklama:

Kitabe çok dağınık olduğundan ve parçaların eksikliği sebebiyle tam bir mânâ çıkarılamamakla beraber, mescidin II. Gıyâseddîn Keyhüsrev'in oğlu II. Keykâvus'un hükümdarlığı zamanında yapılmış olması muhtemeldir. Çünkü kitâbede geçen elkâb ve ünvanlar, bu Sultânınkilere çok benzemektedir.

Mevcut kitâbede, ait olduğu Abdül'l-Aziz Mescidi'nden sökölüp müzede yeniden tamamlanırken bazı parçaların yerlerinin değişmiş olduğu ve yanlış yerlere yerleştirilmiş olduğu görülmektedir.

Yukarıdaki kitâbenin birinci satırındaki eksik kısmı **بنی**, ikinci satırındaki **عظم** ve üçüncü satırındaki de **ین سلطان الاسلام** şeklinde tamamlıyoruz. Dördüncü satırındaki **کیخرو** kelimesinin **رو** kısmı beşinci satıra yerleştirilmiştir. Bunu dördüncü satıra aktararak **کیخرو** kelimesini tamamlıyoruz. Beşinci satırda, yine mevcut karışıklığı kısmen düzelterek, son kısma yerleştirilen **سنة احدى** ibaresini başa alarak, sadece **سنة** kısmı kalmış olan ve muhtemelen **خمین** olan kısmı önüne alıp **سنة احدى خمین و ستمایه** şeklinde düzenliyoruz. Aynı satırda, **العبد الضعیف** ibaresinden sonra bir isim gelmesi muhtemeldir. Ancak, burada sadece **ا. بد** harfleri kalmıştır. Bu harflere ve kitâbenin getirildiği Abdül'l-Aziz Mescidi'nin ismine istinaden de burayı **عبدالعزیز** şeklinde tamamlıyoruz. Yine, son satırdaki kitâbenin tarih hususunu da II. İzzeddîn Keykâvus'un saltanatı yıllarını dikkate alarak düzeltmeyi uygun buluyoruz.

Bu değerlendirmeler doğrultusunda ve zamanın Sultânının elkâb ve ünvanlarını da nazar-ı dikkate alarak, kitâbenin eksik veya yanlış yerleştirilmiş bu kısımlarını şöylece tamamlamak uygun olacaktır:

- 1 بسم الله الرحمن الرحيم بنی هذا المسجد
- 2 فی ایام السلطان الاعظم ظل الله فی العا
- 3 لم عزالدین والد ین سلطان الاسلام و المسلمین ابو
- 4 الفتح کیخاوس بن کیخرو برهان امیر المؤمنین
- 5 العبد الضعیف عبدالعزیز سنة احدى و خمین و ستمایه

"Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Bu mescid, büyük sultân, âlemlerde Allah'ın gölgesi, İzzü'd-Dünyâ ve'd-Dîn, İslâm ve müslümanların sultânı, fetihler babası, mü'minlerin emîrinin bürhânı, Keyhüsrev oğlu Keykâvus'un saltanatı günlerinde, 651 senesinde, zayıf kul Abdül'l-Aziz tarafından yapıldı."

Satır araları herhangi bir unsurla taksimatlanmamış olup harf aralarındaki boşluklar yer yer cezm ve tirfillerle doldurulmuştur.

Kitabe bazı müellifler tarafından da incelenmiştir¹⁴⁸.

¹⁴⁸ İ. H. Konyalı, a.e., s. 1153; M. Önder, a.e., s. 145-146.

KAT. NU. 33 (Sahip Ata Câmii) (34-35. Res.):

Konya-Sahip Ata Câmii taçkapısı üzerinde, alçak kabartma olarak grift bir yazı ile yazılmış, 3.25x0.35 ebadında, tek satırlık kitâbe şudur:

1 امر بعمارة المجد المبارك في ايام دولة السلطان المعظم مالك رقاب الامم سيد سلاطين العرب و المعجم
عزالدين و الدين ابو الفتح كيكافوس بن كيخسرو خلد الله سلطانه العبد الضعيف المحتاج الى رحمة الله على
بن الحسين بن الحاج ابو بكر غفر الله له و لو الديه سنة ستة و خمسين و ستمائة¹⁴⁹

"Bu mübarek mescidin yapılmasını, muazzam sultân, kölelerin azadcısı, Arap ve Acem Sultânlarının efendisi, İzzü'd-Dünyâ ve'd-Dîn, fetihler babası, Keyhüsrev oğlu Keykâvus'un saltanatı günlerinde-Allah saltanatını daim etsin- Allah'ın rahmetine muhtaç, zayıf kul, Hacı Ebubekir oğlu Hüseyin oğlu Ali 656 yılında emretmiştir. Allah kendisini, anasını ve babasını affetsin."

Açıklama:

Kitabeye göre mescid, II. Keykâvus'un saltanatı sırasında, 656/1258 senesinde Hacı Ebubekir oğlu Hüseyin oğlu Sahip Ata Fahreddin Ali tarafından yaptırılmıştır.

Girift bir şekilde yazılmış olan kitâbede, لا, ل, ا gibi harfler nereden başlarsa başlasın kolları üst sınıra kadar uzatılmıştır.

Ayrıca kitâbede, onikinci Selçuklu hükümdarı II. Keykâvus'un hemen hemen bütün el-kâb ve ünvanları zikrolunmuştur.

Taçkapının ön yüzünün sağ tarafındaki sebilin üstünde yer alan iki adet yuvarlak madalyona, oyma olarak usta kitâbesi hakkedilmiştir.

Bu madalyonlardan sağdakinde عمل كلوك ve soldakinde de بن عبد الله yazılıdır. Bundan da câmiin mimarının Abdullah oğlu Kelük olduğu anlaşılmaktadır.

655-657/1257-1259 tarihleri arasında IV. Rükneddin Kılıç Arslan ile ortaklama hükümet sürdüklerinden olsa gerektir, kitâbede halife tarafından atfedilen ünvanlar yer almamaktadır. Bu da II. Keykâvus'un tek başına hükümdar olmadığına işaret etmektedir¹⁵⁰.

Kitabe başka yayınlarda da yer almaktadır¹⁵¹.

¹⁴⁹ Konya Belediyesi'nin hazırladığı eserde (a.e., s. 61), السلطان المعظم in المعظم ibaresi yerine ظل الله في العالم ibaresi yanlış olarak okunmuş ve bu şekilde istinsah edilmiştir.

¹⁵⁰ Kat. Nu. 27'deki kitâbede de aynı durum söz konusudur.

¹⁵¹ İ. H. Konyalı, a.e., s. 506; M. Önder, a.e., s. 113; F. Soyman-İ. Tongur, a.e., s. 55-56; Konya Belediyesi, a.e., s. 61; T. Baykara, a.e., s. 82.

KAT. NU. 34 (Pir Es'ad Türbesi) (36. Res.):

Konya-Pir Es'ad Türbesi (Pisilli Türbe) içerisinde, ortadaki sıvalı ve beyaz badanalı bir sandukanın baş tarafına yerleştirilmiş, 0.85x0.67 m. ebadında, beş saurlık kitâbe şöyledir:

- 1 بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
- 2 كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ وَيَبْقَى وَجْهُ رَبِّكَ¹⁵²
- 3 هَذِهِ تَرْبَةُ الشَّيْخِ الْكَبِيرِ الْعَالِي وَالْخَطِيرِ
- 4 وَلِيَّ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ شَيْخٌ أَسْعَدَ رَحْمَةً اللَّهُ عَلَيْهِ
- 5 تُوُفِيَ سَنَةَ اثْنَيْنِ وَ سِتِينَ وَ سِتْمَاةٍ

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Her canlı fanidir, ancak Allah bâkidir. Bu türbe, ulu, yüce ve hatırlı şeyh, dünyada Allah'ın velisi, 662 yılında ölen Şeyh Es'ad'ındır. Allah'ın rahmeti üzerinde olsun."

Açıklama:

Kitabede, halk arasında "Pisilli Sultân adıyla bilinen¹⁵³ Selçuklu devri şeyhlerinden Şeyh Es'ad'ın ünvanları zikredilmiş, fakat devrin hükümdarı hakkında hiç bir şey zikredilmemiştir. Ancak kitâbenin tarihini dikkate alarak zamanın hükümdarının IV. Rükneddîn Kılıç Arslan olduğunu tesbit ediyoruz.

Güzel bir yazı ile kabartma olarak yazılmış kitâbede, harf aralarındaki boşluklar rûmî dal ve yapraklarla, nokta ve tirfillerle doldurulmuştur.

KAT. NU. 35 (Anber Reis Türbesi) (37. Res.):

Konya-Taş ve Ahşap Eserler Müzesi, 917 Env. Nu.da kayıtlı olup, Anber Reis Türbesi'ne ait olduğu belirtilen, 0.62x0.54 m. ebadında beyaz mermere kabartma olarak üç satır hâlinde girift bir hat ile yazılmış kitâbe şudur:

- 1 هَذِهِ الْقَبَّةُ تَرْبَةُ الْفَقِيرِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى شَهَابُ الدِّينِ عَنَبَرُ الْحَبَشِيِّ
- 2 زَعِيمُ الدَّارِ نَوْرُ اللَّهِ قَبْرُهُ وَ جَعَلَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنَ الْفَائِزِينَ بِلَطْفِهِ¹⁵⁴
- 3 وَ كَرَمَهُ بِحَرَمَةِ نَبِيِّهِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي غُرَّةٍ ¹⁵⁵ الْمُبَارَكِ سَنَةِ ثَلَاثٍ وَ سِتِينَ وَ سِتْمَاةٍ

"Bu fakîr, Za'imü'd-Dâr Habeşî Şehâbü'd-Dîn Anber'in bu kubbeli türbesi - Yüce Allah kabrini nurlandırın ve kıyamet gününde Peygamberi Muhammed Aleyhisselâmın hürmetine, kendisine lütuf ve keremi bol olsun- 663 yılı mübarek ayının başlarında yapıldı."

. Açıklama:

Kitabede, zamanın Sultânının adı, elkâb ve ünvanları yer almamaktadır. Kitabenin tarihini dikkate alarak, türbenin IV. Rükneddîn Kılıç Arslan'ın zamanında yaptırıldığını anlıyoruz.

¹⁵² Kur'an-ı Kerîm, Rahman Sûresi, 26. âyet ve 27. âyetin bir kısmı.

¹⁵³ İ. H. Konyalı, a.e., s. 703; M. Önder, a.e., s. 188-189.

¹⁵⁴ M. Önder (a.e., s. 179), bu kısmı atlamıştır.

¹⁵⁵ Bu kırık yeri M. Y. Akyurt (a.e., s. 90), رمضان şeklinde okumuştur.

Selçuklu saray ağalarından Za'imü'd-dâr¹⁵⁶ Şehâbü'd-dîn¹⁵⁷ Anber adına 663/1264-65 senesinde yapılan türbenin üçüncü satırında, yapının inşa tarihine ilişkin "ay" olarak isminin yazıldığı yer kırılmıştır.

Kitabe oldukça girift bir yazı ile yazılmış ve çoğunlukla noktalı harfler noktalanmadan bırakılmıştır. Harflerin aralarındaki boşluklar tirfiller, rûmî ve çiçek tomurcuğu motifleri ile doldurulmuştur. Satırlar birbirinden enli çubuklarla ayrılmıştır.

Kitabe başka neşriyatlarda da yer almaktadır¹⁵⁸.

KAT. NU. 36 (38. Res.):

Konya-Taş ve Ahşap Eserler Müzesi, 908 Env. Nu.da kayıtlı olup, Sa'deddin Ömer Darü'l-Huffâz'ına ait olan 0.56x0.90 m. ebadında, yedi satırlık taş kitâbe şöyledir:

- 1 بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
- 2 فِي بَيْتِ أَزْنِ اللَّهِ أَنْ تَرْفَعَ وَيَذْكُرَ فِيهَا اسْمَهُ يَسْجُ
- 3 لَهُ فِيهَا بِالْغَدْرِ وَالْإِصْلَاحِ * رَجَالٌ لَا تُلِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ¹⁵⁹
- 4 أَمْرٌ بِنَاءُ هَذِهِ الْمَبَارَكَةِ فِي أَيَّامِ دَوْلَةِ السُّلْطَانِ
- 5 الْمُعْظَمِ غِيَاثِ الدُّنْيَا وَالدِّينِ أَبِي الْفَتْحِ كَيْخُسْرُو بْنُ قَلْجٍ أَرْسَلَانِ خَلْدَ اللَّهُ مَلِكَهُ
- 6 الْعَبْدِ الضَّعِيفِ الْمُخْتِاجِ إِلَى رَحْمَةِ اللَّهِ الْحَجِّ سَعْدِ الدِّينِ عَمْرِ بْنِ كَنْكٍ
- 7 وَجَعَلَهَا مَكْنًا لِلْحِفَاطِ تَقْبِلَ اللَّهُ مِنْهُ فِي تَارِيخِ سَنَةِ سَبْعٍ وَسِتِينَ وَسِتْمِائِهِ

"Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Allah'ın, yüksek tutulmasına ve içlerinde adının anılmasına izin verdiği evlerde, insanlar sabah akşam O'nu tesbih ederler. Bunları ne ticaret, ne de alış-veriş alıkoymaz... Hafızlara mesken olarak bu mübarek yerin yapılmasını, muazzam sulthan, Gıyâsü'd-Dünyâ ve'd-Dîn, fetihler babası, Kılıç Arslan oğlu Keyhüsrev'in saltanatı günlerinde -Allah sultânlığını daim etsin- Allah'ın rahmetine muhtaç, zayıf kulu, Hacı Sa'dü'd-Dîn Ömer bin Kenek (?) 667 yılında emretti. Allah kabul etsin."

Açıklama:

Kitabede adı geçen hükümdar, Sultân IV. Rükneddîn Kılıç Arslan oğlu Sultân III. Gıyâseddîn Keyhüsrev'dir.

Kitabesinden, Kenek (veya künek) (?) oğlu Hacı Sa'deddîn Ömer tarafından 667/1268-69 yılında yaptırıldığını öğrendiğimiz bu binan'ın Konya'nın neresinde olduğuna dair bir malumat yoktur. İ. H. Konyalı, yaptıranın adına binaen "Sa'deddîn Ömer Darü'l-Huffâzı" olarak isimlendirmekte ve Sa'deddîn Ömer'in babasının adını da "Köpek" olarak zikretmektedir. Ayrıca, kitâbede noktasız olarak "كك" gibi yazıldığını ve bunun "Köpek" gibi okunmasının gerektiğini ileri sürmektedir¹⁶⁰. Kitabe üzerinde yaptığımız incelemede, buradaki ibarenin İ.

¹⁵⁶ Za'imü'd-Dâr: Zeamet sahibi.

¹⁵⁷ Şehâbü'd-Dîn: Dînin kıvılcımı.

¹⁵⁸ İ. H. Konyalı, a.e., s. 322; M. Önder, a.e., s. 179; M. Yusuf 5Akyurt), a.e., s. 90.

¹⁵⁹ Kur'an-ı Kerîm, Nur Sûresi, 36-37. âyetler.

¹⁶⁰ İ. H. Konyalı, a.e., s. 952, 1061.

H. Konyalı'nın ileri sürdüğünün aksine "كك" olduğu açıkça okunmaktadır. Kaldı ki, Vezîr Sa'deddîn Köbek (Köpek) tarafından yaptırılan Sa'deddîn (Zazadîn) Han'ı kitâbelerinde (Kat. Nu. 26-27) bu isim "كوك" şeklinde yazılmıştır. Burada ك harfinden sonra و harfi gelirken, incelediğimiz bu kitâbede و harfi olmayıp, onun yerinde ن harfi olduğu açıkça görünmektedir.

Alçak kabartma olarak yazılmış olan kitâbenin satır araları enli çubuklarla taksimatlanmıştır. Harf aralarındaki boşluklar yer yer tirfil ve cezmlerle doldurulmuştur.

KAT. NU. 37 (Sahip Ata Hangâhı) (39. Res.):

Konya-Sahip Ata Hangâhı giriş kapısı üzerinde, dilimli kemerli 1.20x0.80 m. ebadındaki mermere güzel bir yazı ile dokuz satır hâlinde hakkedilmiş kitâbe şudur:

- 1 حسی الله
- 2 بنی و انشا هذه الخانقاه
- 3 المباركة منزلاً لعباد الله
- 4 الصالحين و مكناً لاصحاب الصفة المتقين فی ایام دولة
- 5- السلطان المعظم ظل الله فی العالم غیاث الدینا و الدین ابی
- 6 الفتح کيخسرو بن قلع ارسلان برهان امیر المؤمنین خلد الله
- 7 ملکه و ابد دولته العبد الضعیف الراجی رحمة ربه
- 8 اللطیف علی بن الحسین بن الحاج ابی بکر
- 9 تقبل الله منه فی شهر سنة ثمان و ستین¹⁶¹ و ستمایه

"Allah bana kâfidir. Bu mübarek Hangâh'ı, Allah'ın sâlih kullarına menzil ve suffa ehli müttakî kullarına mesken olmak için, muazzam sultân, âlemlerde Allah'ın gölgesi, Gıyâsü'd-Dünyâ ve'd-Dîn, fetihler babası, mü'minlerin emîrinin bürhânı, Kılıç Arslan oğlu Keyhüsrev'in saltanatı günlerinde -Allah mülkünü ve devletini daim etsin- Rabbin rahmetine muhtaç, lâtif, zayıf kulu, Hacı Ebubekir oğlu Hüseyin oğlu Ali, 668 yılı aylarında binâ ve inşâ etmiştir. Allah kabul etsin"¹⁶².

Açıklama:

Kitabeye göre Hangâh, III. Gıyâseddîn Keyhüsrev'in Sultânlığı zamanında, 668/1269-70 senesinde, Hacı Ebubekir oğlu Hüseyin oğlu Ali¹⁶³ tarafından yaptırılmıştır.

Kitabede yeni olan bir husus, birinci satırdaki .. حسی الله .. ibaresidir. Kitabede III. Gıyâseddîn Keyhüsrev'in elkâb ve ünvanlarının hemen hemen tamamı zikrolunmuştur. Satırlar enli çubuklarla birbirinden ayrılmış olup harf aralarındaki boşluklar, rûmîler, çiçek tomurcukları, tirfiller ve noktalarla doldurulmuştur.

¹⁶¹ Konya Belediyesi'nin hazırladığı eserde (a.e., s. 62), bu kısım سمن şeklinde okunmuş ve dolayısıyla tarih olarak 678/1279-80 yılı verilmiş bulunmaktadır.

¹⁶² Kitabenin okunuşu İ. H. Konyalı'dan (a.e., s. 928) alınmıştır.

¹⁶³ Bu şahıs, câmii yaptıran Vezîr Sahib Ata Fahreddin Ali'dir.

KAT. NU. 38 (Sadreddîn Konevî Câmîi) (40. Res.):

Konya-Sadreddîn Konevî Câmîi'nin güneye açılan girişi kâpısının üstünde, 0.90 x 0.40 m. ebadında, girift bir yazı ile alçak kabartma olarak üç satır hâlinde yazılmış kitâbe şöyledir:

- 1 انشى هذه العمارة المباركة مع التربة التى فيها للشيخ الامام المحقق العالم الربانى صدرالدين محمد بن اسحق
بن محمد رضى الله عنه
2 و دار الكتب التى فيها له ايضاً مع كنه الموقوفه عليها كما ذكر ذلك و شرط وبين فى الوقفيه
3 برسم الفقرا الصالحين من اصحابه المتوجهين بقلوبهم و قلوبهم الى الله تعالى فى شهر سنة ثلث و سبعين و
ستمائة¹⁶⁴

"Bu mübarek imâretin inşası, Şeyü'l-İmam, hakikatı arayan Rabbânî â'lim, Mehmed oğlu İshak oğlu Sadrü'd-Dîn Mehmed'in içindeki türbesi -Allah ondan razı olsun- vakfiyesi şartlarında yazılı olduğu üzere, kendisinin vakfeyletiği kitapları bulunan kütüphânesiyle beraber, ashabından kalpleri ve vücutlarıyla Allah'a yönelmiş sâlih fakîrler adına 673 yılı aylarında yapıldı."

Açıklama:

Kitabede adı geçen Sadreddîn Mehmed (Mahmud), Selçuklu devrinin tanınmış bilgin ve mutasavvıflarından Şeyh Sadreddîn Konevî'dir¹⁶⁵.

Kitabesinde imâret adıyla geçen câmi, türbe ve kütüphâne'nin 673/1274-75 yılı aylarında yapıldığı zikrolunmuş ancak, kim tarafından ve hangi Selçuklu Sultânı zamanında yapıldığı belirtilmemiştir. Kitabenin tarihi, III. Gıyâseddin Keyhüsrev'in saltanatı yıllarına tesadüf ettiğinden, bu sultân zamanına atfedebiliriz. Ancak, Sultânın adı, elkâb ve ünvanlarının zikredilmeyişini nüfuzunun olmamasına bağlayabiliriz.

Kitabe girift bir yazı ile yazılmış olup satır araları ince çubuklarla taksimatlanmıştır. Harf aralarındaki boşluklar tirfil, cezm ve rûmillerle doldurulmuştur.

Kitabe bazı yayınlarda da yer almaktadır¹⁶⁶.

¹⁶⁴ C. Huart (a.e., Nu. 38) kitabedeki الربانى kelimesini الرباني şeklinde, صدر kelimesini صدر şeklinde, العالم kelimesini المتوجهين şeklinde istinsah etmiştir. Konya Belediyesi'nin hazırladığı eserde (a.e., s. 68), العالم kelimesi ibaresi عالم رباني şeklinde ايضاً kelimesi الفيا şeklinde ve كنه kelimesi كنه şeklinde istinsah edilmiş olup تطلی kelimesi de atlanmıştır.

¹⁶⁵ Daha geniş bilgi için bkz.: İ. H. Konyalı, a.e., s. 487-489.

¹⁶⁶ İ. H. Konyalı, a.e., s. 487; M. Önder, a.e., s. 117-118; F. Soyman-İ. Tongur, a.e., s. 62; Konya Belediyesi, a.e., s. 68; J. H. Löytved, a.e., s. 60; C. Huart, a.e., Nu. 38.

KAT. NU. 39 (Abdül-Mü'min Mescidi) (41. Res.):

Konya-Abdül-Mü'min Mescidi'nin basık kemerli kapısının üstünde, 2.25x0.32 m. ebadında, girift bir hat ile alçak kabartma olarak iki satır hâlinde yazılmış kitâbe şudur:

1 امر بتجديد هذا المسجد المبارك المعروف بمسجد المغاربة في ايام دولة السلطان الا عظم ظل الله في العالم
غياث الدنيا و الدين سلطان الاسلام و المسلمين ابي الفتح كيخرو بن قلعج ارسلان خلد الله دولته و نصر
الويته

2 العبد الضعيف المختاج الى رحمة الله الراجي عفو الله و احسانه محمود بن امير الحاج ادام الله سعاده و
احسن خاتمه في شهور سنة اربع و سبعين و ستماية والحمد لله و حده صلى الله على محمد¹⁶⁷

"Megâribe Mescidi adıyla anılan bu mübarek mescidin yenilenmesini, büyük sultân, âlemlerde Allah'ın gölgesi, Gıyâsü'd-Dünyâ ve'd-Dîn, İslâm ve müslümanların sultânı, fetihler babası, Kılıç Arslan oğlu Keyhüsrev'in saltanatı günlerinde -Allah devletini ebedi ve üstün kıl-sın- Allah'ın rahmetine muhtaç, Allah'ın af ve ihsanını dileyen zayıf kulu, Emîrül-Hac oğlu Mahmud, 674 yılı aylarında emretti -Allah saadetini daim ve hayatının sonunu iyi etsin. Hamd, bir olan Allah'adır. Allah, Muhammed'e selâmet versin."

Açıklama:

Kitabesinden, vaktiyle mevcut olan Megâribe adındaki bu mescidin kısmen veya tamamen yıkılmış olduğunu ve yeniden yapılmasının ondördüncü Selçuklu Sultânı III. Gıyâseddin Keyhüsrev zamanında, 674/1275-76 yılında, Emîrül-Hac¹⁶⁸ oğlu Mahmud tarafından emredildiğini anlamaktayız.

Kitabede adı geçen Emîrül-Hac oğlu Mahmud, Sultân IV. Rükneddin Kılıç Arslan zamanında "Müşrifül-Mülk (Evkaf Nâzırı)", III. Gıyâseddin Keyhüsrev zamanında "Mustavfi (Maliye Nâzırı)" olarak vazife yapmıştır¹⁶⁹.

Kitabede, harf aralarında meydana gelen boşluklar tirfil, cezm ve noktalarla doldurulmuştur.

Kitabe bazı yayınlarda da yer almaktadır¹⁷⁰.

¹⁶⁷ Konya Belediyesi tarafından hazırlanan eserde (a.e., s. 87), birinci satırdaki تجديد kelimesi تجديد şeklinde, ikinci satırdaki الويه kelimesi الويه şeklinde, .. للفتح kelimesi .. للفتح şeklinde, .. عفو الله .. ibaresi .. عفو الله .. şeklinde yazılmış ve bu kısım .. تعالى شوكه .. şeklinde istinsah edilmiş ve yine .. شهر .. kelimesi de atlanmıştır.

¹⁶⁸ Emîrül-Hac: Hac farizesini yerine getiren müslümanlara nezaret için Sultân tarafından tayin edilen memura verilen ünvan.

¹⁶⁹ M. Önder, a.e., s. 134.

¹⁷⁰ İ. H. Konyalı, a.e., s. 281; M. Önder, a.e., s. 134; F. Soyman-İ. Tongur, a.e., s. 90-92; Konya Belediyesi, a.e., s. 87; T. Baykara, a.e., s. 82.

KAT. NU. 40 (Ateşbâz-ı Veli Türbesi) (42. Res.):

Konya-Ateşbâz-ı Veli Türbesi, kible tarafındaki pencerenin dış tarafından üstüne yerleştirilen, bitkisel süslemeli, 0.75x0.45 m. ebadında, beş satırlık kitâbe şöyledir:

- 1 هذا القبر
- 2 السيد الشهيد المرحوم شمس
- 3 الملة و الدين يوسف بن عز الدين آ
- 4 تش باز الى رحمة الله تعالى في منتصف شهر رجب
- 5 سنة اربع و ثمانين و ستمائة غفر الله¹⁷¹

"Bu kabir, 684 yılı Receb ayı ortasında ölen, Şemsü'l-Milletü ve'd-Dîn¹⁷², said, şehid, merhum, Ateşbâz¹⁷³, İzzü'd-Dîn oğlu Yusufundur. Yüce Allah rahmet etsin. Allah af ve merhamet edicidir."

Açıklama:

Kitabede devrin sultânının ismi zikrolunmamıştır. Sadece İzzeddîn oğlu Yusuf'un¹⁷⁴ el-kâb ve ünvanları yer almaktadır.

Kitabe üzerindeki tarihe istinaden, zamanın sultânının II. Gıyâseddîn Mes'ud olduğu tesbit edilmektedir. Genellikle türbe kitâbelerinde devrin hükümdarının adı, el-kâb ve ünvanları yer almamaktadır.

Kitabe, bitkisel motiflerle süslenmiş bir mermere, sivri kemerli bir pano teşkil edecek tarzda yazılmış olup, satır araları enli çubuklarla taksim edilmiştir.

Kitabe bazı yayınlarda da yer almaktadır¹⁷⁵.

KAT. NU. 41 (Şeyh Alaman Zâviyesi) (43. Res.):

Konya-Taş ve Ahşap Eserler Müzesi, 1061 Env. Nu.da kayıtlı olup, Şeyh Alaman Zhaviyesi'ne ait olduğu belirtilen, 0.60x0.65 m. ebadında, kabartma olarak beş satırlık kitâbe şudur:

- 1 بسم الله الرحمن الرحيم
- 2 برسم قدوة المشايخ قطب العالم سيد احمد
- 3 و ملك المشايخ فقيه احمد و سيد ابراهيم عرب
- 4 خلدش ييامرزا دكه هر كه تابستان ايخبايكه باشد زمستان
- 5 ايخبا باشد في شهر رمضان المبارك سنة سبع و ثمانين و ستمائة¹⁷⁶

¹⁷¹ J. H. Löytved (a.e., s. 28), dördüncü satırdaki بسم şeklinde okunmuş ve منتصف kelimesini de atlamıştır. Konya Belediyesi tarafından hazırlanan eserde (a.e., s. 92) ise, منتصف kelimesi نصف şeklinde yazılmıştır.

¹⁷² Şemsü'l-Milletü'd-Dîn: Dîn ve milletin güneşi.

¹⁷³ Ateşbâz: Ateşle oynayan.

¹⁷⁴ Yusuf bin İzzeddîn, 684/1285 tarihinde ölmüştür. Aslen Larende'li olduğu söylenmekte olup, Sultânü'l-Ulema ile Konya'ya gelmiş ve Dergâh'ta hizmet etmiş, Mevlâna Medresesinde Mevlâna'nın aşçılığını yapmıştır (Konya Belediyesi, a.e., s. 93; Abdülbaki Gölpınarlı, Mevlevî Adab ve Erkanı, İstanbul 1963, s. 7).

¹⁷⁵ İ. H. Konyalı, a.e., s. 588; M. Önder, a.e., s. 101-102; Konya Belediyesi, a.e., s. 92; J. H. Löytved, a.e., s. 28.

¹⁷⁶ Kitabenin okunuşunda İ. H. Konyalı (a.e., s. 745) ve M. Önder (a.e., s. 183)'den istifade edilmiştir. Konya Belediyesi tarafından hazırlanan eserde (a.e., s. 90), üçüncü satırda سيد kelimesi بن şeklinde, dördüncü satırdaki مرمزاد.. kelimesi مرمزاد şeklinde ve beşinci satırdaki باشد kelimesi de بات şeklinde istinsah edilmiştir.

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Şeyhlerin önderi, âlemlerin kutbu, Seyyid Ahmed ve Şeyhlerin sultânı Fakih Ahmed ve Seyyid İbrahim Arab için 687 yılı mübarek Ramazan ayında yapılmıştır. Allah yaz-kış burada oturanlar bağışlasın."

Açıklama:

Kitabesinde Seyyid Ahmed, Fakih Ahmed ve Seyyid İbrahim Arab için 687 yılı Ramazan (Eylül 1288) ayında yapıldığı anlaşılmaktadır. Zâviyeyi inşa ettirenin ve zamanın Sultânının kim olduğu kitâbede belirtilmemiştir. Kitabenin tarihine göre bu dönemde Selçuklu tahtında, onbeşinci Selçuklu II. Gıyâseddin Mes'ud bulunmaktadır. Ancak, Moğol istilâsından sonra Selçuklu Sultânlarının otoritesi kalmadığından olsa gerek, II. Gıyâseddin Mes'ud'un adı, elkâb ve ünvanları kitâbede zikredilmemiştir. bazı müellifler bunun sebebini, manevî devlet ve zevki tercih ettikleri için Sultân II. Mes'ud'un adını kitâbeye konulmadığı şeklinde izah etmeye çalışmaktadırlar¹⁷⁷.

Kitabede satır araları geniş şeritlerle birbirinden ayrılmış ve harf aralarındaki yer yer meydana gelen boşluklar tırfıl ve rûmillerle doldurulmuştur. Kitabede Farsça ibareler mevcuttur.

KAT. NU. 41-a (Şeyh Alaman Türbesi) (43a. Res.):

Şeyh Alaman Mahallesinde, aynı isimli mezarlığın içinde bulunan Şeyh Alaman Türbesi'nin giriş kapısı üzerinde, iki yanında sütunçe bulunan altı şatırlık kitabe şöyledir:

1 و ان المساجد

2 لله فلا تدعوا

3 مع الله احدا

4 برسم قطب العالم فقيه احمد

5 على يد عبد الفقيه شيخ المان

6 ابدال الله و يحتاج بتوفيقه¹⁷⁸

"Mescidler şüphesiz Allah'ındır. Öyleyse oralarda Allah'a yalvarırken başkasını katmayın"¹⁷⁹. Alemlerin kutbu fakih Ahmed adına, fakih kul, Tanrının ebdalı ve O'nun tevkifine muhtac Şeyh Alaman (yaptırdı)".

Açıklama:

Kitabede tarih ibaresi yer almamakla birlikte yaptıran olarak Şeyh Alaman ismi geçmektedir. Şeyh Alaman hakkında herhangi bir malumata sahip değiliz. Kitabenin üslup olarak aslen bir mescide ait olmasının daha uygun olduğu ve yapının da bir mihrab ihtiva etmesi sebebiyle bir mescid yapısı olduğu, ancak baninin ölümünden sonra kendi vasiyeti doğrultusunda türbeye çevrilmiş olabileceği ileri sürülmektedir¹⁸⁰.

¹⁷⁷ İ. H. Konyalı, a.e., s. 745.

¹⁷⁸ İ. H. Konyalı, a.e., s. 743.

¹⁷⁹ Kur'an-ı Kerim, Cinn Suresi, 18. Ayet.

¹⁸⁰ H. Önköl, a.e., s. 281.

Üst kısmı beş dilimli bir kemerle nihayetlenen kitabede satır araları fazla enli olmayan düz silmelerle taksimatlandırılmıştır.

KAT. NU. 42 (Konya Kalesi) (44. Res.):

Konya-Taş ve Ahşap Eserler Müzesi, 878 Env. Nu.da kayıtlı olup, Konya Kalesi'ne ait olduğu belirtilen 0.78x064 m. ebadındaki kabartma yazılı üç satırlık kitâbe parçası şudur:

1 السلطان

2 المعظم علا الدنيا و

3 (الدين)

"Muazzam sultân, Alâü'd-Dünyâ ve' (d-Dîn) ..."

KAT. NU. 43 (Konya Kalesi) (45. Res.):

Konya-Taş ve Ahşap Eserler Müzesi, 897 Env. Nu. da kayıtlı olup, Konya Kalesi'nden getirildiği belirtilen, kabartma olarak yazılı 0.89x060 m. ebadındaki kitâbe parçası şudur:

1 ... (مس)عود برهان (مير المؤمنین)

"...(Me)s'ud, (Emîri'l-Mü'minin)'in bürhânı..."

KAT. NU. 44 (Konya Kalesi) (46. Res.):

Konya-Taş ve Ahşap Eserler Müzesi, 899 Env. Nu. da kayıtlı olup, Konya Kalesi'nden getirildiği belirtilen, 1.44x0.60 m. ebadındaki kitâbe parçası şudur:

1 ر آدم سلطته من

"..... saltanatı daim..."

KAT. NU. 45 (Konya Kalesi) (47-48. Res.):

Konya-Taş ve Ahşap Eserler Müzesi, 910-911 Env. Nu.da kayıtlı olup, yazı şekli ve formu ile bir kapiya ait olması muhtemel, kabartma yazılı, 0.41x055 ve 0.32x0.55 m. ölçülerindeki kitâbe parçaları şunlardır:

1 لدولة.....

2(الدنيا و الدين

"..... Devlet(e'd-Dü)nyâ ve'd-Dîn,..."

KAT. NU. 46 (Konya Kalesi) (49. Res.):

Konya-Taş ve Ahşap Eserler Müzesi, 896 Env. Nu. da kayıtlı olup, Konya Kalesi'nden getirildiği belirtilen, 0.93x0.65 m. ebadındaki kitâbe parçası şudur:

1 كيقبا(د بن) كيخـ(رو)...

".... Keyhüs(rev) (oğlu) Keykubâ(d)..."

KAT. NU. 47 (Konya Kalesi) (50. Res):

Konya-Taş ve Ahşap Eserler Müzesi, 156 Env. Nu. da kayıtlı olup, Konya Kalesi'nden getirildiği belirtilen 0.83x0.53 m. ebadındaki kitâbe parçası şudur:

... (السـ)طان المعظم... 1

"..... Muazzam (sul)tân...."

KAT. NU. 48 (Konya Kalesi) (51. Res.):

Konya-Taş ve Ahşap Eserler Müzesi, 900 Env. Nu. da kayıtlı olup Konya Kalesi'ne ait olduğu belirtilen, 1.02x0.70 m. ebadındaki kitâbe parçası şudur:

السلطاني 1

..... 2

"Sultâna ait..."

KAT. NU. 49 (Konya Kalesi) (52. Res.):

Konya-Taş ve Ahşap Eserler Müzesi, 896 Env. Nu. da kayıtlı olup, Konya Kalesi'ne ait olduğu belirtilen, 0.67x0.58 m. ebadındaki kitâbe parçası şudur:

..... (ابو الفـ)تح كيقبا(د)... 1

".....(Fe)ti(ler babası) Keykubâ(d)...."

KAT. NU. 50 (Konya Kalesi) (53. Res.):

Konya- Taş ve Ahşap Eserler Müzesi, 898 Env. Nu. da kayıtlı olup, Konya Kalesi'ne ait olduğu belirtilen 0.55x0.60 m. ebadında, kitâbe parçası şudur:

... (برها)ن امير المؤمنين... 1

"... Emîrî'l-Mü'minin (bürhâ)nı..."

KAT. NU. 51 (Konya Kalesi) (54. Res.):

Konya-Koyunoğlu Müzesi, 216 Env. nu. da kayıtlı olup, Konya Kalesi burçlarında birine ait olması muhtemel, 1.10x1.25 m. ebadındaki kitâbe parçası şudur:

السلطاني... 1

شرف الدين 2

اسحق بن شهشاه 3

"(Su)ltâna ait, Şehenşâh¹⁸¹ oğlu Şerefü'd-Dîn İshak"

181 Şerefü'd-dîn İshak: Babasının ölümünden sonra Ankara, Çankırı ve Kastamonu valiliğinde bulunan Anadolu Selçuklu sultânı I. Rükneddîn Mes'ud'un oğlu Şehenşân'ın oğludur (Daha geniş bilgi için bkz.: Şehabettin

KAT. NU. 52 (Konya Kalesi) (55. Res.):

Konya-Taş ve Ahşap Eserler Müzesi, 1511 Env. Nu. da kayıtlı olup, Konya Kalesi'ne ait olduğu belirtilen, yüksek kabartına olarak yazılmış 1.00x0.87 m. ebadındaki kitâbe parçası şudur:

1 سن كالويان مفر....

"..... san Kalüyân mefr....."

KAT. NU. 53 (Konya Kalesi) (56. Res.):

Konya-Taş ve Ahşap Eserler Müzesi, 879 Env. Nu. da kayıtlı olup, Konya Kalesi'ne ait olduğu belirtilen, 0.64x0.58 m. ebadında, iki satırlık kitâbe şudur:

1 السلطاني

"Sultâna ait. Yûsuf Kabakulak¹⁸² oğlu Hasan.

2 الحسن بن يوسف قباقلان

KAT. NU. 54 (Konya Kalesi) (57. Res.):

Konya-Taş ve Ahşap Eserler Müzesi, 907 Env. Nu. da kayıtlı olup, Konya Kalesi kapılarından "Ayâz Kapı"sına ait olduğu belirtilen¹⁸³, 1.27x0.52 m. ebadındaki kitâbe parçası şudur:

1 ...على يد اياز متولى سنة ثمان عشر و ستمائة

".....618 senesinde Mütevellî Ayâz¹⁸⁴ eliyle....."

KAT. NU. 55 (Konya Kalesi) (58. Res.):

Konya-Taş ve Ahşap Eserler Müzesi, 877 Env. Nu. da kayıtlı olup, Konya Kalesi'ne getirildiği belirtilen, 0.82x0.48 m. ebadındaki kitâbe parçası şudur:

1 الجنة هم فيها خالدون¹⁸⁵

".....il cenneti hum fihâ hâlidûn."

KAT. NU. 56 (Konya Kalesi) (59. Res.):

Konya-Taş ve Ahşap Eserler Müzesi, 879 Env. Nu. da kayıtlı olup, Konya Kalesi kapılarından birine ait olması muhtemel, kabartına olarak ve geçmeli bir şekilde yazılmış, 0.83x0.68 m. ebadındaki kitâbe parçası şudur:

1 الله مفتاح الابواب

"Allah, müfettihi'l-Ebvâb¹⁸⁶

Tekindağ, "Şehenşâh'ın Oğlu Şeref-ed-din İshak Hakkında Bir Kitabe", Tarih Enstitüsü Dergisi, Sayı: 10-11, 1979-80, s. 109-110).

¹⁸² Hasan bin Yûsuf Kabakulak'ın Konya Kalesi'ne bir burc veya bir kapının yapılmasını sağlayan bir emir olması kuvvetle muhtemeldir.

¹⁸³ İ.H. Konyalı, a.e., s. 151.

¹⁸⁴ Adı geçen "Mütevellî Ayâz", I. İzzeddin Keykâvus ve I. Alâeddin Keykubâd'ın Lâlâsi ve Konya-Alâeddin Câmii'nin de mütevellîsi Atabekî Ayâz'dır.

¹⁸⁵ Kur'an-ı Kerim, Bakara Sûresi, 82. âyetin bir kısmı. Âyetin tamamı şudur: "و الذين امنوا و عملوا الصالحات اولئك اصحاب الجنة هم فيها خالدون"

¹⁸⁶ "Allah bütün kapıları açar."

KAT. NU. 57 (Konya Kalesi) (60. Res.):

Konya-Taş ve Ahşap Eserler Müzesi, 876 Env. Nu. da kayıtlı olup, 1899 yılında Konya Kalesi'nden getirildiği belirtilen, bir tarafı kavisli ve tezyînatlı, 1.45x0.67 m. ebadındaki kitâbe parçası şudur:

1 و من يتوكل على الله...¹⁸⁷

"...kim Allah'a tevekkül ederse, O, ona yeter..."

KAT. NU. 58 (Konya-Kılıç Arslan Türbesi) (61-61a-61b. Res.):

Kılıç Arslan Türbesi'nde ikisi külâhın altında poligonal gövdeyi çepeçevre dolaşın ve biri de girişin üzerinde olmak üzere üç ayrı kitabe yer almaktadır.

a) Kılıç Arslan Türbesi (Sultânlar Türbesi) doğu tarafında ve türbe külâhı eteğinde yer alan iki satırlık kitabe şöyledir:

1 امر بعمارة السلطان المعظم عز الدنيا و الدين ركن الاسلام و المسلمين فخر الملوك و السلاطين قاتل المشركين

2 سلطان بلاد الروم و الشام ابو الفتح قلع ارسلان بن معمود بن قلع ارسلان ناصر امير المؤمنين اعز الله له¹⁸⁸

"Bu imaretin (türbenin) yapılmasını büyük sultan, din ve dünyanın izzeti, İslâm ve müslümanların direği, müşriklerin kaatili, meliklerin ve sultanların medarı iftihar, Rum ve Şam beldelerinin sultanı, fetihler sahibi, müminlerin emirinin yardımcısı, Kılıç Arslan oğlu Mes'ud oğlu Kılıç Arslan emretti. Allah onu aziz kılsın.

Açıklama:

Kitabede tarih ibaresi yer almamakla birlikte türbenin yapılmasını Sultan II. Kılıç Arslan'ın emrettiğinin yazılı olması bu konuya kısmen ışık tutmaktadır. İ.H. Konyalı kitabenin son satırında yer alan dua terkibine istinaden türbenin Sultan'ın sağlığında inşa ettirildiğini söylemektedir¹⁸⁹.

b) Kılıç Arslan Türbesi girişinin üstündeki kemerli pencerenin alınlığında, yaklaşık 0.80x0.30 m. ebadındaki iki satırlık sülüs hatlı usta kitâbesi şöyledir:

1 عمل يوسف ابن عبد الغفار

2 الحوجني¹⁹⁰ غفر الله له و لجميع المسلمين

...جون بر جهد ملك جهان كامران شد مرا سلطان ملك برو...

"Hocend'li Abdu'l-Gaffâr oğlu Yûsuf'u n¹⁹¹ eseri. Allah ona ve cümle müslümanlara mağ-firet etsin."

¹⁸⁷ Kur'an-ı Kerîm, Talâk Sûresi, 3. âyetin bir kısmı.

¹⁸⁸ Kitabede M.Z. Oral'ın (a.e., s. 56) ve H. Önkal'ın (a.e., s. 189) okuyuşu esas alınmıştır. Kitabe bazı eksik ve yanlış okuyuşlarla J.H. Löytved, (a.e., Nu. 9), İ.H. Konyalı (a.e., s. 56) ve F. Soyman-İ. Tongur (a.e., s. 28) tarafından da neşredilmiştir.

¹⁸⁹ İ.H. Konyalı, a.e., s. 580.

¹⁹⁰ Bu kısımda M.Z. Oral'ın okuyuşu (a.m., s. 56) esas alınmıştır. İ.H. Konyalı (a.e., s. 578) bu kısmı الجرحى.. şeklinde ve J.H. Löytved (a.e., Nu. 13) ise الحوجني غفر الله له kısmını الحوجف حير الله şeklinde istinsah etmiştir.

¹⁹¹ Hocend'li Abdu'l-Gaffâr oğlu Yûsuf, Kılıç Arslan Türbesi (Sultanlar Türbesi) mimarıdır.

c) Türbenin poligonal külâhının altında gövdeyi çevreleyen bir sıra lacivert çini zemin üzerine beyaz renkte ve onun altında da bir sıra olarak taş zemin üzerine yazılmış büyük öl- çüde tahrib olmuş ve yer yer tamamen yok olmuş sülüs hatlı iki satır kitabe yer almaktadır. laci- vert zemin üzerine beyaz renkte yazılmış çini kitabenin mevcut şekli şöyledir:

... لا تأخذه سنة ولا نوم له مافى السموات و ما فى الارض...¹⁹²

KAT.NU. 59 (Kara Arslan Türbesi) (62. Res.):

Konya-İçkaraaslan Mahallesi, Muallim Ferid Uğur sokağındaki bir evin avlusunda yer alan Kara Arslan Türbesi'nin kapı nişinin kemer alınlığında yer alan iki satırlık kitabe şöyledir:

1 هذا تربة السعيد الشهيد نجم الدين عماد الا

2 سلام قرا ارسلان بن ابراهيم نور الله مضجعه

"Bu türbe, Said, şehid, dînin yıldızı, İslâmın direği İbrahim oğlu Kara Arslan'ındır. Allah onun kabrini nurlu kılsın"

Açıklama:

Kitabeye göre bu türbe Necmü'd-Din Kara Arslan'a¹⁹² aittir. Kesin ölüm tarihi bilinme- mekle birlikte 1232 yılından sonra vefat ettiği tahmin edilen Karaarslan'ın bu türbesini de bu tarihlerde, XIII. yüzyılın ilk yarısında inşa edilmiş olması muhtemeldir¹⁹³.

Oldukça bozuk bir sülüs hatla yazılmış iki satırlık kitabe, dıştan ince, düz bir silme ile çerçevenilmiş olup satır araları da aynı şekilde bir silme ile taksimatlandırılmıştır.

KAT. NU. 60 (Erdemşah Mescidi) (63. Res.):

Konya'nın Erdemşah (Kale-i Cerp) Mahallesi, Han Arap sokağındadır. Giriş kapısı üze- rinde yer alan 0.85x0.85 m. ölçülerinde, altı satırlık kitabe şöyledir:

1 بسم الله الرحمن رحيم عمر هذا المسجد

2 فى ايام دولة السلطان المعظم علاالدنيا و الدين

3 ابو الفتح كيقباد بن كبحرو ناصر امير المؤمنين العبد الضعيف

4 المحتاج الى رحمة الله تعالى شمس الدين اردمشاه بن الحاج

5 اسمعيل و ذلك بتاريخ شهر سنة

6 سبع عشرة و ستماية و الحمد لله¹⁹⁶

"Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Bu mescidi, büyük sultan, dinin ve dünyanın yücesi, fetihler sahibi, mü'minlerin emirinin yardımcısı, Keyhüsrev oğlu Keykubad'ın saltanatı sırasında, Tanrı'nın rahmetine muhtaç zayıf kul Hacı İsmail oğlu Şemsü'd-Din Erdemşâh 617 yılı aylarında yaptırdı. Allah'a hamd olsun."

¹⁹² Bu zat, I. İzzeddin Keykâvus zamanında (1211-1220) emîr-i devât ve I. Alâeddin Keykubad zamanında vezirlik yapan Ziyeddin Karaarslan'dır (İ. H. Konyalı, a.e., s. 625; H. Önkal, a.e., s. 110.

¹⁹³ H. Önkal, a.e., s. 110.

¹⁹⁴ İ. H. Konyalı, a.e., s. 354.

Açıklama:

Diğer adı Kale-i Cerp Mescidi olan Erdemşah Mescidi, ilk defa İ.H. Konyalı tarafından 1944 yılında okunan ve neşredilen¹⁹⁵ kitabesine göre 617/1220 yılında I. Alâeddin Keykubâd'ın hükümdarlık yıllarında Hacı İsmail oğlu Şemseddin Erdemşah tarafından yaptırılmıştır.

Yer yer istifli ve bozuk bir hatla yazılmış kitabede satırlar birbirinden ince silmelerle ayrılmıştır.

KAT. NU. 61 (Emir Nureddin Türbesi) (64. Res.):

Konya, Sebhan Mahallesi, Sebhan sokağında yer alan türbenin sivri kemerli giriş kapısı üzerinde yer alan enine dikdörtgen 0.37x0.85 m. tek parça taşa iki satır halinde alçak kabartma olarak yazılmış ancak kısmen tahrib olmuş kitabe şöyledir:

1 الامير الاسفهلار الاجل الك...لعالم العادل المؤيد

2 المظفر المنصور نورالدين..... ابراهيم بن جلال رحمه الله¹⁹⁸

"Baş kumandan, âlim, âdil, müeyyed, muzaffer, mansur Nureddin..... İbrahim bin Celâl. Allah ona rahmet etsin."¹⁹⁷

Açıklama:

Oldukça iyi durumda olan türbenin kitabesi kısmen tahrib olmuştur. Herhangi bir tarih ihtiva etmeyen kitabeye göre türbe Sifehsalar Emiri Nureddin..... İbrahim bin Celâl'e aittir¹⁹⁸.

Alçak kabartma olarak yazılmış olan iki satırlık enine dikdörtgen kitabe dıştan ince bir silme ile çerçevelenmiştir. Satır aralarında taksimat yoktur.

¹⁹⁵ İ.H. Konyalı, a.e., s. 354; M. Önder, a.e., s. 125.

¹⁹⁶ İ.H. Konyalı (a.e., s. 728), kitabenin halen bozuk ve okunamayacak durumda olan birinci satırdaki eksik kısmı الكبير العالم olarak okumuş ve ikinci satırdaki eksik kısmın da İsmail Hikmet tarafından مستوفى olarak okunduğunu belirtmiştir.

¹⁹⁷ H. Önkâl, a.e., s. 138.

¹⁹⁸ İ.H. Konyalı, Sifehsalar Emiri Nureddin'in, Emir Karaarslan'ın babası olduğu kanaatini taşımaktadır (a.e., s. 729).

BİBLİYOGRAFYA

- AKSARAYI, Kerimüddin, *Müsâmeretü'l-Ahbar (Moğollar Zamanında Türkiye Selçukluları Tarihi)*, (Çev. Osman Turan), Ankara-1944).
- AKYURT, M. Yusuf, *Konya Asar-ı Atika Müzesi Muhtasar Rehberi*, İstanbul-1930.
- ALTAN, Ali, *Osmanlı Paleografyası İle Siyasi Yazışmaları* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum-1984.
- ARTUK, İbrahim-Cevriye, *İstanbul Arkeoloji Müzesi Teşhirdeki İslâmî Sikkeler Kataloğu*, C. I, İstanbul-1971.
- ASLANAPA, Oktay, *Türk Sanatı*, I-II, İstanbul-1971-1972.
- ASLANAPA, Oktay, *Türk Sanatı*, İstanbul-1984.
- BAKIRER, Ömür, "Hacı Ferruh Mescidi", *Vakıflar Dergisi*, Sayı: VIII, Ankara-1969.
- BAKIRER, Ömür, "Anadolu Selçuklu Dönemi Yapı Kitabeleri", *V. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri* (25-26 Nisan 1995) (Prof. Faruk Sümer ve Prof. Dr. Şerare Yetkin'e Armağan), Konya, 1996.
- BALTACIOĞLU, İsmayil Hakkı, *Türklerde Yazı Sanatı*, Ankara-1958.
- BAŞ, Ali, "Hatunsaray-Seydişehir Kervanyolu Üzerine Düşünceler", *V. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri* (25-26 Nisan 1995), Konya, 1996.
- BATES, Ülkü Ülküsal, "Türbe Kitabeleri", *Sanat Tarihi Yıllığı IV*, İstanbul, 1971.
- BAYKARA, Tuncer, *Selçuklular Zamanında Konya*, Ankara- 1985.
- BİLGET, H. Burhan, *I. İzzeddin Keykâvus Darüşşifası*, Ankara-1990.
- ÇAY, Abdulhalûk, *II. Kılıc Arslan*, Ankara, 1987.
- ÇULPAN, Cevdet, *Türk Taş Köprüleri*, Ankara-1975.
- DEVELİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Lügat*, Ankara-1982.
- DOĞAN, Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul-1986.
- (ELDEM), Halil Ethem, *Kayseriye Şehri*, İstanbul- 1334.
- (ELDEM), Halil Ethem, *Kayseri Şehri*, (Haz. Kemal Göde), İstanbul-1982.
- GABRİEL, Albert, *Kayseri Türk Anıtları*, Ankara-1954.
- GALİB, İsmayil, *Takvim-i Meskûkhat-ı Selçukiyye*, Ankara-1971.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki, *Mevlevî Adab ve Erkanı*, İstanbul-1963.
- GÖNÜÇ, Fevzi, "Anadolu Selçuklu Mimârisinde Celi Sülüs Hattı", *V. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri* (25-26 Nisan 1995), Konya, 1996.
- HAKKI, İsmail-NAFİZ, Rızvan, *Sivas Şehri*, İstanbul-1928.
- HUART, Clement, *Epigraphie d'Arabe d'Asie Mineure*, Paris-1895.
- HUART, Clement, "İslam Yazı Sanatında Ekoller", *Türk Hattatları* (Haz. Şevket Rado), İstanbul-Tarihsiz.

İslam Ansiklopedisi, C. 6, İstanbul-1967.

KARAMAĞARALI, Beyhan, *Ahlat Mezartaşları*, Ankara-1974.

KARAMAĞARALI, Halûk, "Sâhip Ata Câmii'nin Restitüsyonu Hakkında Bir Deneme", *Rölöve ve Restorasyon Dergisi*, Sayı: 3, Ankara-1982.

KARAMAĞARALI, Halûk, "Konya Ulu Câmii", *Rölöve ve Restorasyon Dergisi*, Sayı: 4, Ankara-1982.

KONYALI, İ. Hakkı, *Abideleri ve Kitabeleri İle Konya Tarihi*, Konya-1964.

Konya Belediyesi, *Konya Rehberi*, Konya-1923.

KUNTER, Halim Baki, "Kitabelerimiz", *Vakıflar Dergisi*, II, Ankara-1942.

LLOYD, Seton-RICE, J. Storm, *Alanya* (Çev. Nermin Sinemoğlu), Ankara-1964.

LÖYTVED, J.H., *Konia, Inschriften Der Seldschukischen Bauten*, Berlin-1907.

Muallim Naci, *Kamus-i Türkî*, İstanbul-1317.

MÜLAYİM, Selçuk, *Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler*, Ankara-1982.

ORAL, M. Zeki, "Alaeddin Câmii ve Türbeleri", *Yıllık Araştırmaları Dergisi*, I (1056), Ankara-1957.

ÖNDER, Mehmet, *Mevlâna Şehri Konya*, Konya-1971.

ÖNGE, M. Yılmaz, *Anadolu'da XII-XIII. Yüzyıl Türk Hamamları*, Ankara, 1995.

ÖNKAL, Hakkı, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, Ankara 1996.

ÖZTUNA, Yılmaz, *Büyük Türkiye Tarihi*, C. I, İstanbul-1977.

RASONYI, Laszlo, *Tarihte Türklük*, Ankara-1971.

SAĞLAĞ, Osman Ferid, "Şimdiye Kadar Yayınlanmamış Bazı Kitabelerle Meskûkâtın Millhi Tarihe Hizmetleri", *IV. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Tebliğler*, Ankara-1952.

SAFADI, Yasin Hamid *Calligraphie Islamique*, Paris-1982.

SARI, Mevlût, *Arapça-Türkçe Lugat*, İstanbul-1982.

SEVİM, Ali-YÜCEL, Yaşar, *Türkiye Tarihi, Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, Ankara, 1989.

SOYMAN, F.-TONGUR, İ., *Konya Eski Eserler Klavuzu*, Konya-1944.

ŞAHİNOĞLU, Metin, *Anadolu Selçuklu Mimarisinde Yazının Dekoratif Eleman Olarak Kullanılışı*, İstanbul-1977.

TURAN, Osman, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul-1971.

Türk Ansiklopedisi, C. 22, Ankara-1975.

(UZUNÇARŞILI) İsmail Hakkı, *Kitabeler*, İstanbul-192-1929.

ÜNVER, A. Süheyl, *Türk Yazı Çeşitleri*, İstanbul-1953.

YAZIR, Mahmut Bedrettin, *Medeniyet Aleminde Yazı ve İslam Medeniyetinde Kalem Güzeli*, Ankara-1981.

YAZIR, Mahmut, *Eski Yazıları Okuma Anahtarı*, Ankara-1983.

ZEYDAN, Corci, *Medeniyet-i İslamiyye Tarihi* (Zeki Megâmiz), C. III, İstanbul-1329.

DİZİN

– A –

Abdu'l-Gaffâr oğlu Yûsuf, 73
Abdurrahman oğlu Osman, 34
Abdülaziz Mescidi, 8, 9, 57, 58
Abdül-Mû'min Mescidi, 66
Ahmed, 4, 18, 20, 33, 47, 68
Ahmed (Fakih), 4, 20, 47, 68
Ahmed bin ismail, 18
Akıncı Mescidi, 34
Alâeddin Câmîi, 8, 10, 15, 26, 37, 38, 39, 41, 42, 43, 44, 45, 71
Alâeddin Keykubâd, I. 16, 23, 27, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 57
Alâeddin Keykubad, II. 5, 24, 52, 57
Ali bin el-Hüseyn bin Hacı Ebubekir, 18
Anber, 19, 61, 62
Anber Reis Türbesi, 61
Atabekî Ayâs, 37
Atabekî Ayâz, 18, 38, 39, 42, 71
Ateşbâz-ı Veli Türbesi, 67
Ayâz Kapı, 71

– B –

Bedreddin Biremonî, 52
Beşâre, 18, 41
Beşarebey (Ferhûniye) Mescidi, 40
Biremonî bin Hacı Mahmûd, 21
Buruciye Medresesi, 27, 28

– C, D –

Cemâleddin İshak Mescidi, 34
Cemâl'üd-dîn ishak, 35
Dokuzun Hanı, 33

– E –

Emîr-i iğdişân Hacı İbrahim, 34
Emîrül-Hac oğlu Mahmud, 66

Erdemşâh bin Hacı İsmail, 21
Erdemşah Mescidi, 74
Erdişâh, 19, 43

– F, G –

Ferruh, 18, 21, 35, 36
Gıyaseddin Keyhüsrev, I. 16, 23, 34, 35, 42
Gıyaseddin Keyhüsrev, II. 4, 5, 16, 24, 27, 53, 54, 55, 56, 58
Gıyaseddin Keyhüsrev, III. 17, 24, 27, 28, 62, 63, 64, 66
Gıyaseddî Mes'ud, II. 18, 25, 67, 68
Gök Medrese, 28
Gömse, Seyfû'd-Dîn Ferruh Kervansarayı, 35

– H –

Hasan bin Şa'bân, 21
Hasan bin Yusuf Kabakulâk, 19
Hatuniye Mescidi, 51
Havzan Çeşmesi, 50
Hoca Ali Câmîi, 55
Hoca Fakih Türbesi, 46

– İ –

İbrâhîm Arab, 20
İbrahim bin Celâl, 19, 74, 75
İbrâhîm bin Ebûbekir, 19
İğdişler Hanı, 33
İshak bin Emîr Ali, 18
İshak bin Şehînşâh, 19
İzzeddin Keykâvus, I. 16, 23, 27, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 44, 45, 71
İzzeddin Keykâvus, II. 5, 17, 24, , 27, 52, 57, 58, 59, 60

– K –

Kalûyân, 19, 20, 71
Kara Arslan bin İbrahim, 21

Kara Arslan Türbesi, 73
 Karatay Medresesi, 1, 56
 Karatayî bin Abdullah, 18, 57
 Kayser bin Mahmud, 18, 47
 Kelük bin Abdullah, 19
 Kılıç Arslan, II. 15, 23
 Kılıç Arslan, III. 15, 23, 33
 Kılıç Arslan Türbesi, 9, 15, 72, 73
 Konya Kalesi, 33, 45, 47, 48, 49, 50, 54, 69, 70, 71, 72
 Köbek bin Mehmed, 18, 53, 54
 Külük (Gülük) Câmii, 26
 Küniş (Güneş) oğlu Ramazan, 36

– M –

Mahmud oğlu Kayser, 47, 48
 Megâribe Mescidi, 66
 Mehmed bin İshak bin Mehmed, 20
 Mehmed bin Mehmed bin Osman, 19
 Mes'ud bin Şerefşâh, 18, 55
 Muhammed bin Havlan, 4, 19
 Muslih, 19, 56

– N –

Necmü'd-Din Kara Arslan, 73
 Nisan oğlu Ali oğlu Mes'ud, 26

– O, Ö –

Osman oğlu Mehmed oğlu Mehmed, 56
 Ömer bin Künek, 19

– P, R –

Pir Es'ad Türbesi, 61
 Pisilli Türbe, 61

Ramazân bin Küniş (Güneş), 19
 Rükneddin Kılıç Arslan, IV. 5, 17, 24, 57, 59, 61, 62, 66

– S –

Sa'deddin Ömer Darü'l-Huffâzi, 62
 Sadreddin Konevî Câmii, 64
 Sahib Ata Câmii, 8, 59
 Sahib Ata Fahreddin Ali, 28, 59
 Sahib Ata Hangâhı, 63

– Ş –

Şa'ban oğlu Hüseyin, 41, 42
 Şekerfurûş Mescidi, 41
 Şemseddin Altun-Aba, 4
 Şemseddin Erdemşah, 74
 Şerefü'd-Din İshak, 71
 Şeyh Alaman, 67, 68
 Şeyh Alaman Türbesi, 68
 Şeyh Alaman Zâviyesi, 67
 Şeyh Sadreddin Konevî, 64
 Şeyh Es'ad, 20

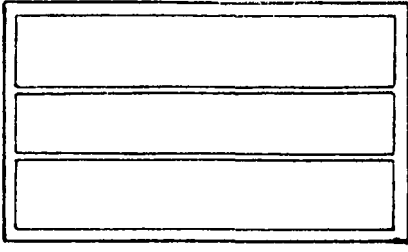
– T, U –

Taş Mescid, 36
 Uluğ Vali Bek Ferruh, 18, 35

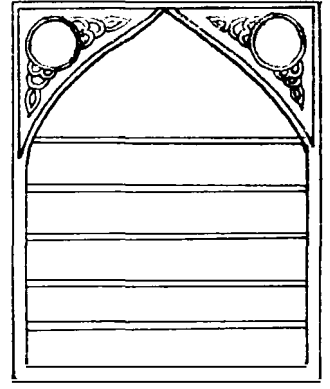
– Y, Z –

Yusuf bin Abdü'l-Gaffâr, 19
 Yusuf bin İzzü'd-din, 20
 Yûsuf Kabakulak, 71
 Zazadın Hanı, 52, 53
 Zevle Sultan Mescidi, 52

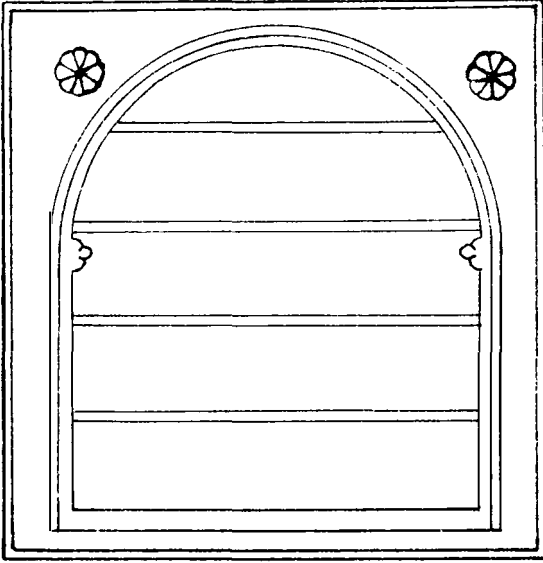
RESİMLER

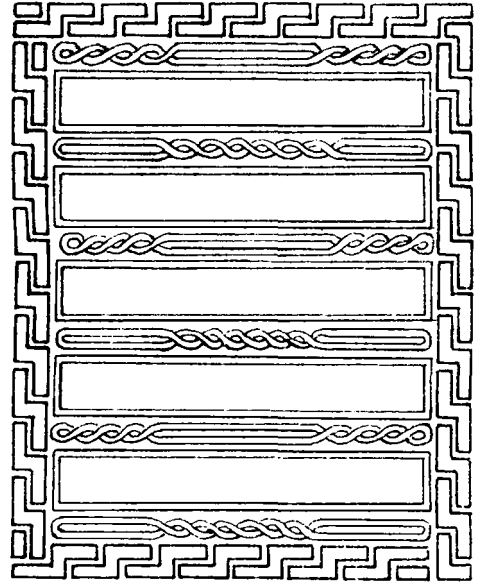
Şekil: 1

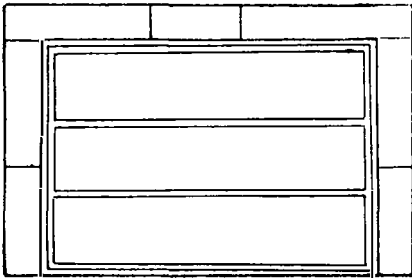
Şekil: 2

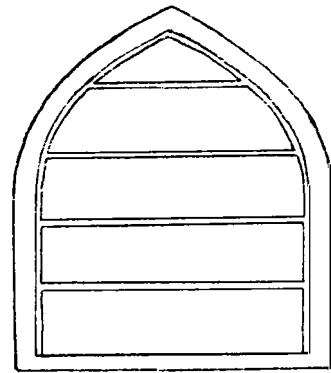
Şekil: 3

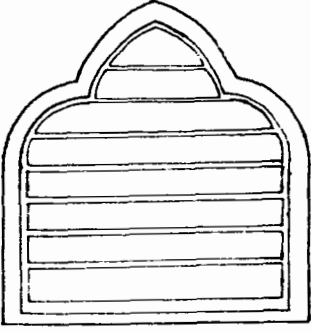
Şekil: 4

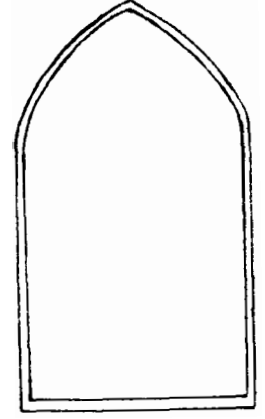
Şekil: 5

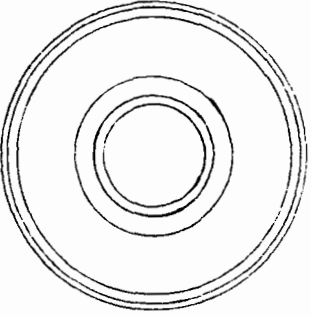
Şekil: 6

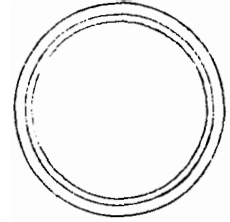
Şekil: 7

Şekil: 8

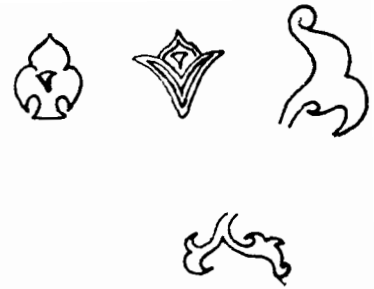
Şekil: 9

Şekil: 10

Şekil: 11

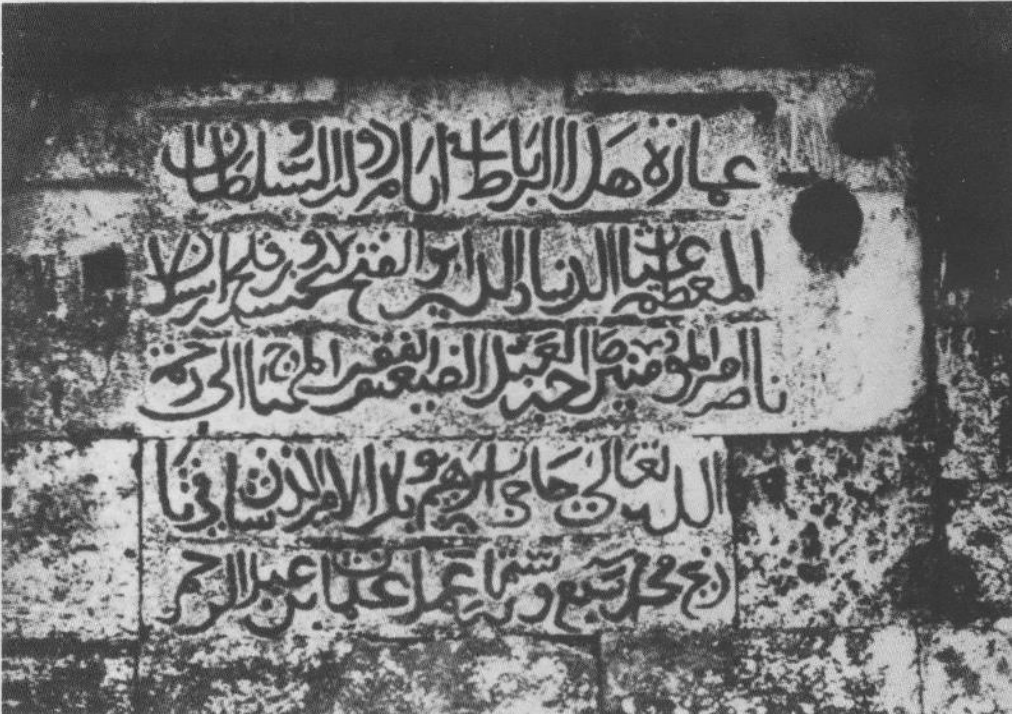
Şekil: 12

Şekil: 13

Res. 1- Konya, İç Kale Burçlarına Ait Bir İnşa Kitabesi (Kat. Nu. 1)

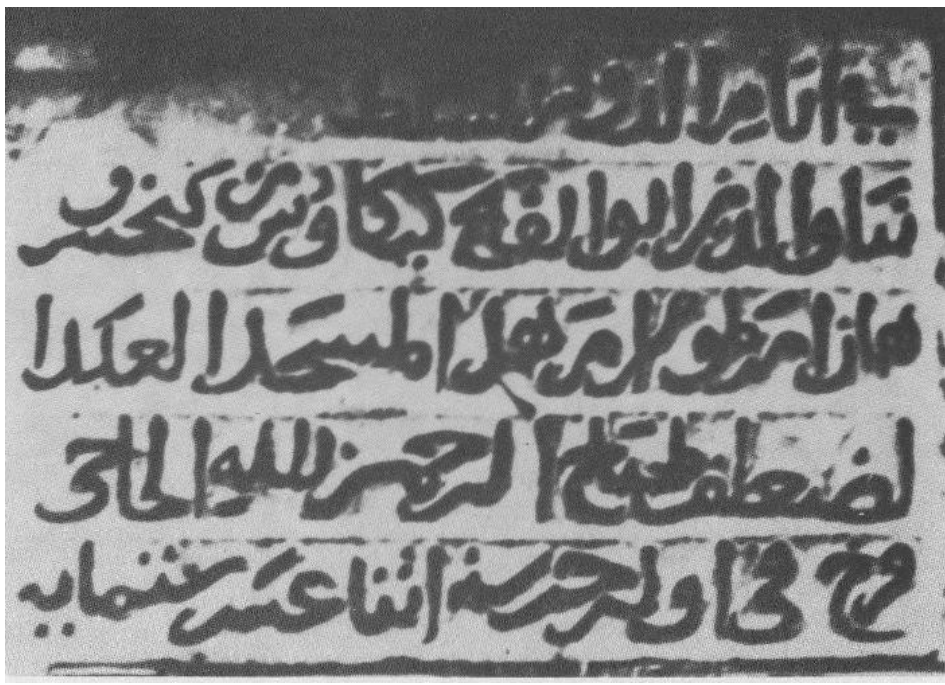
Res. 2- Konya, Dokuzun (İğdişler) Hanı, Kapalı Kısımın İnşa Kitabesi (Kat. Nu. 2)

Res. 3- Konya, Cemaleddin İshak Mescidi (Akıncı Mescidi) İnşa Kitabesi (Kat. Nu. 3)

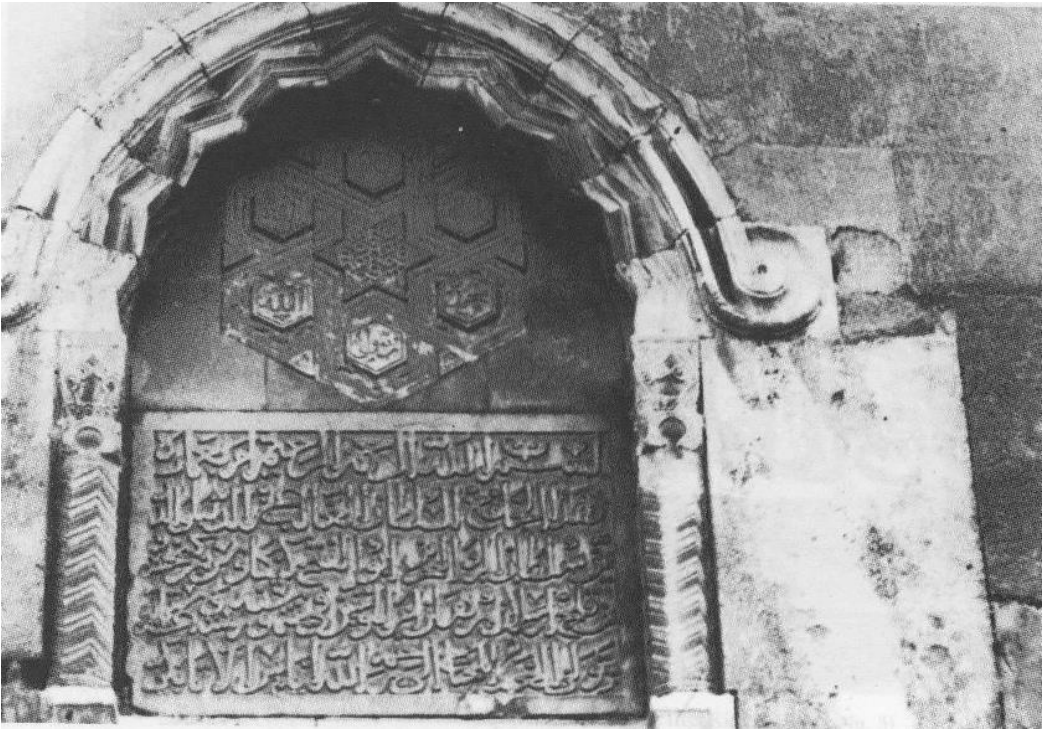
Res. 4- Gümse, Seyfeddin Ferruh Kervansarayı İnşa Kitabesi (Kat. Nu. 4)

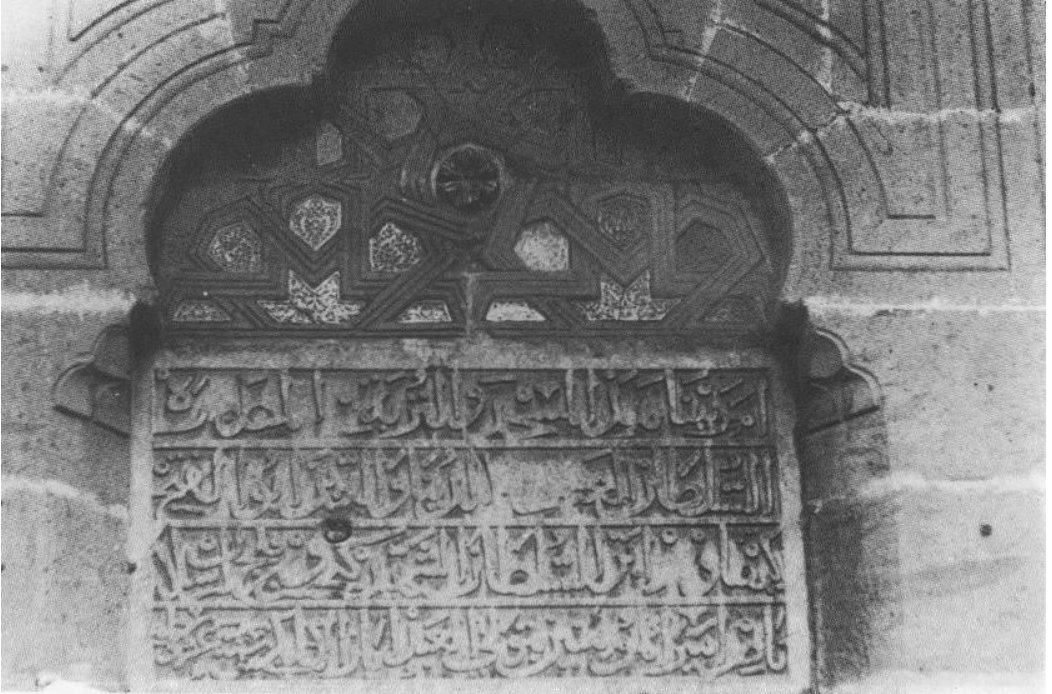
Res. 5- Konya, Hacı Ferruh Mescidi (Taş Mescid) İnşa Kitabesi (Kat. Nu. 5)

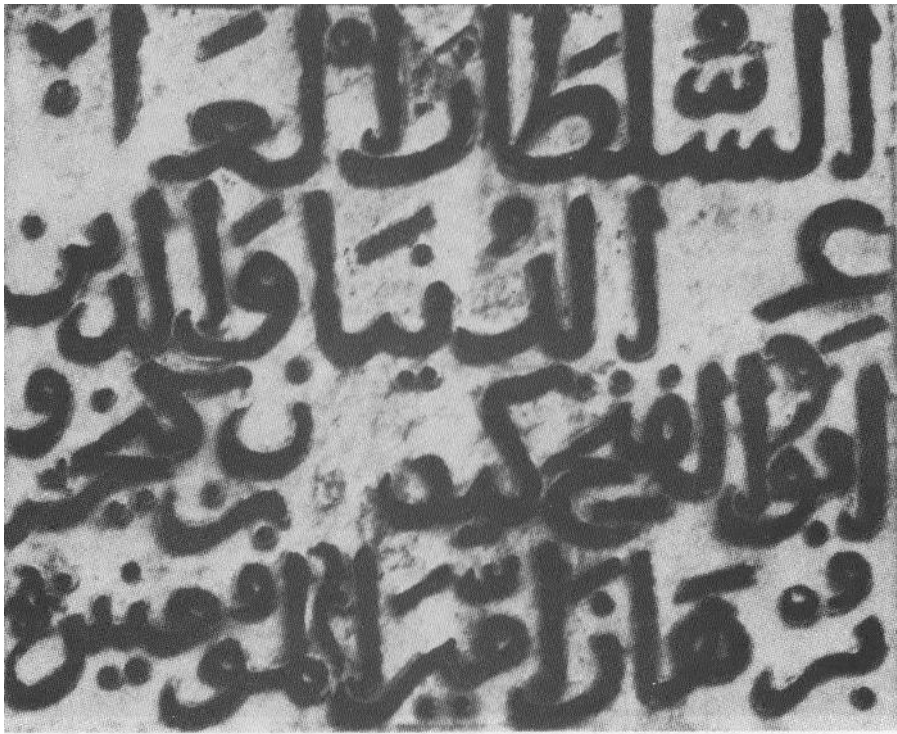
Res. 6- Konya, Hacı Ferruh Mescidi (Taş Mescid) Usta Kitabesi (Kat. Nu. 5)

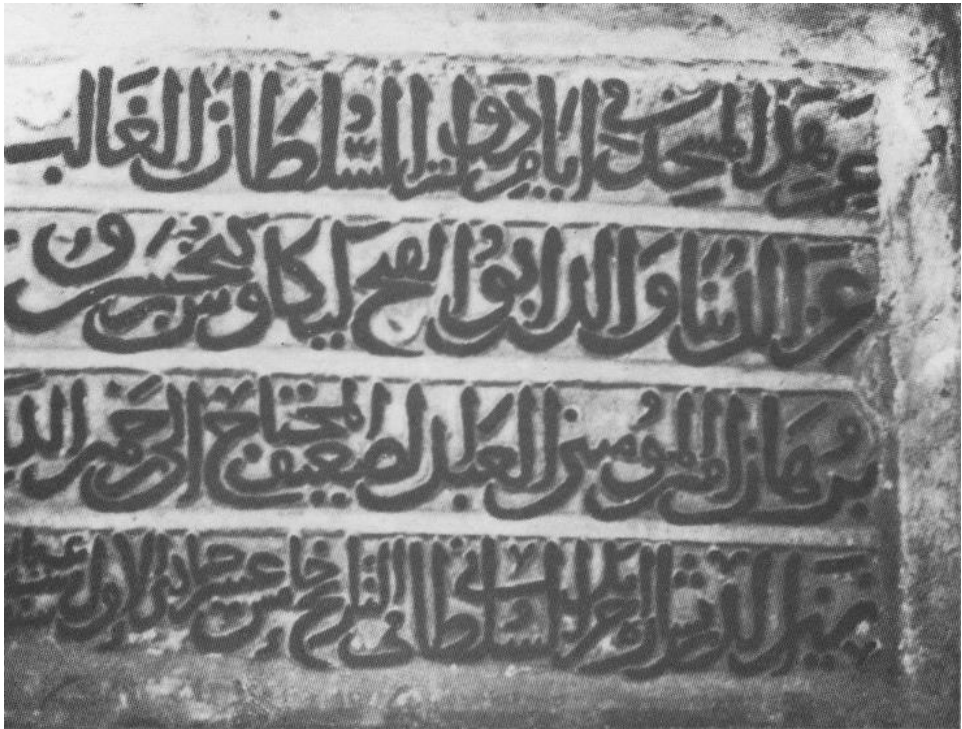
Res. 7- Konya, Alâeddin Camii, Kuzey Cephede Bir İnşa Kitabesi (Kat. Nu. 6)

Res. 8- Konya, Alâeddin Camii, Kuzey Cephede Bir İnşa Kitabesi (Kat. Nu. 7)

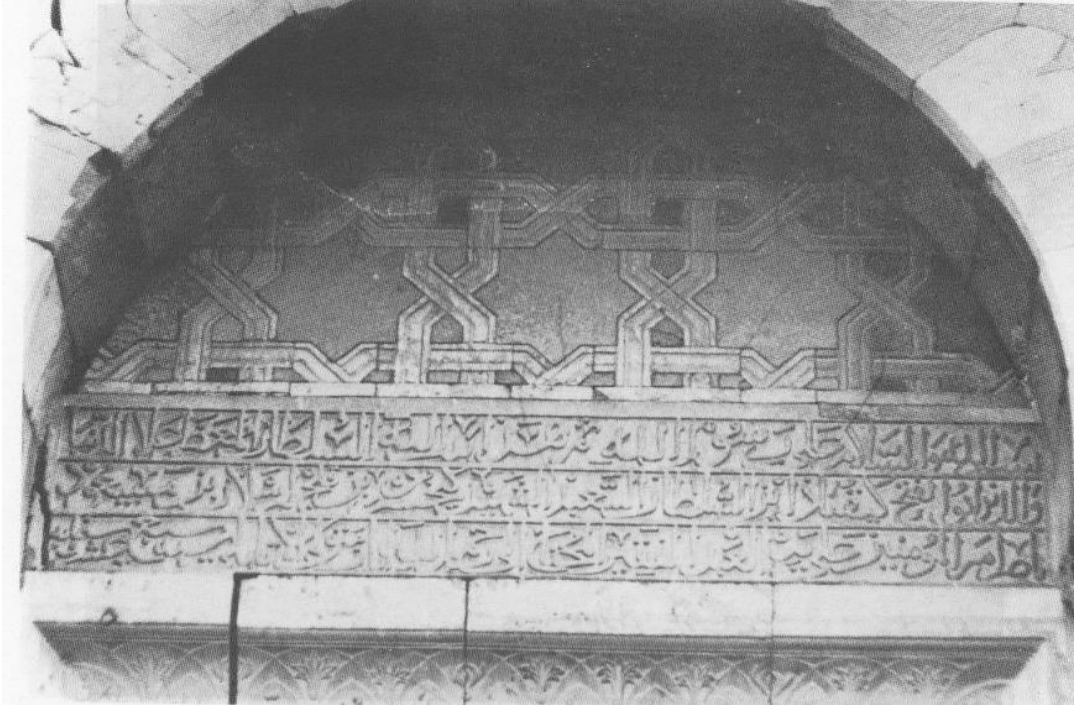
Res. 9- Konya, Alâeddin Camii, Batu Cephede Bir İnşa Kitabesi (Kat. Nu. 8)

Res. 10- Konya, Beşârebey (Ferhuniye) Mescidi İnşa Kitabesi (Kat. Nu. 9)

Res. 11- Konya, Şekerfurûş Mescidi İnşa Kitabesi (Kat. Nu. 10)

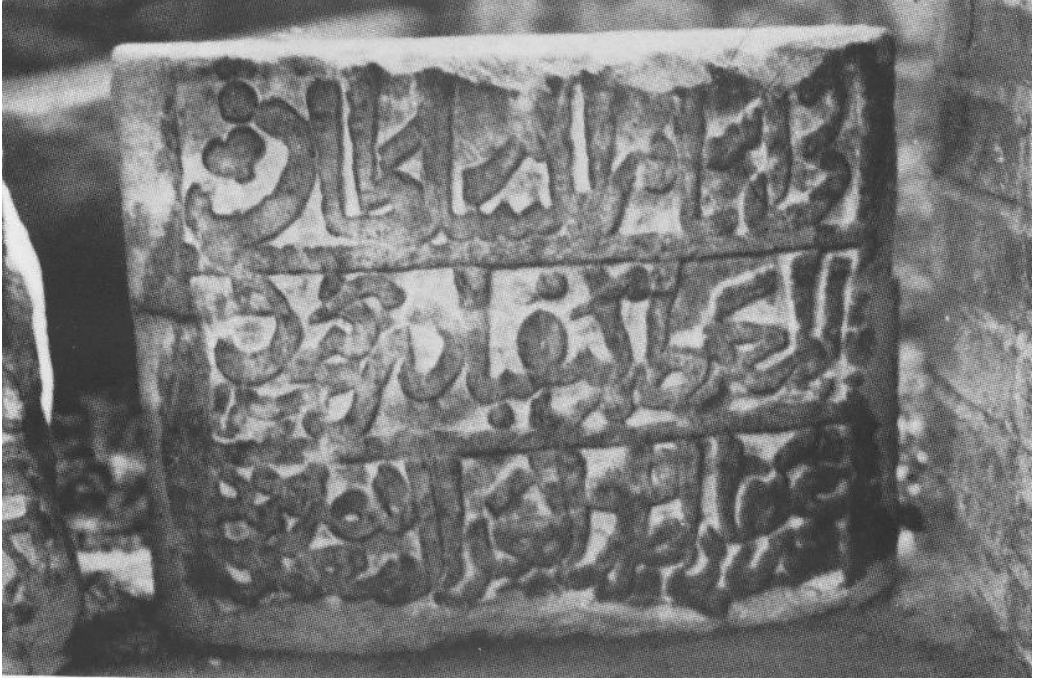
Res. 12- Konya, Alâeddin Camii, Kuzey Cephede Bir İnşa Kitabesi (Kat. Nu. 11)

Res. 13- Konya, Alâeddin Camii, Kuzeybatu Girişteki Çini İnşa Kitabesi (Kat. Nu. 12)

Res. 14- Konya, Alâeddin Camii, Kuzey Cephede Bir İnşa Kitabesi (Kat. Nu. 13)

Res. 19- Konya, Kalesine Ait Bir Kitabe (Kat. Nu. 18)

Res. 20- Konya, Kalesine Ait Bir Kitabe (Kat. Nu. 19)

Res. 21- Konya, Kalesine Ait Bir kitabe (Kat. Nu. 20)

Res. 22- Konya, Kalesine Ait Bir İnşa Kitabesi (Kat. Nu. 21)

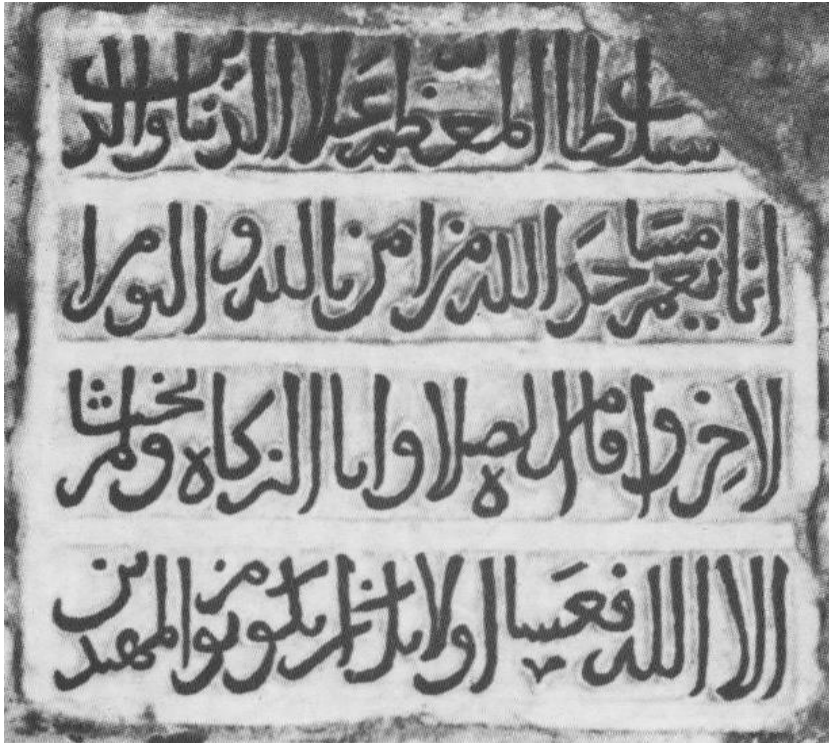
Res. 23- Konya, Kalesine Ait Bir İnşa Kitabesi (Kat. Nu. 22)

Res. 24- Konya, Eski Havzan (Çeşme) Kitabesi (Kat. Nu. 23)

Res. 25- Konya, Hatuniye Mescidi İnşa Kitabesi (Kat. Nu. 24)

Res. 26- Konya, Zevle Sultan Mescidi İnşa Kitabesi (Kat. Nu. 25)

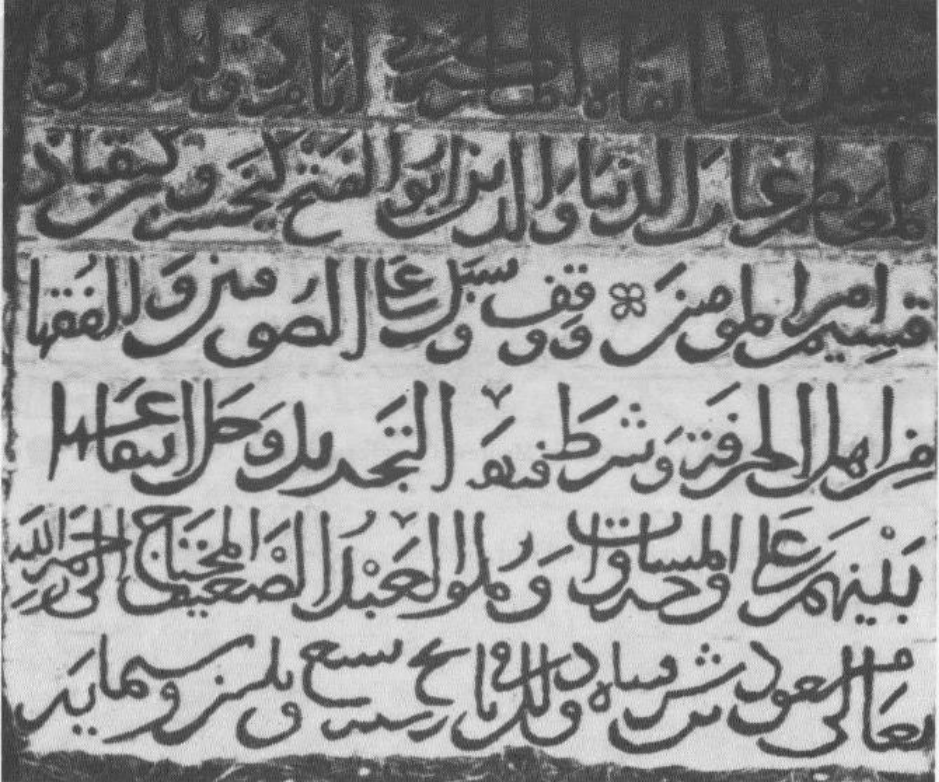
Res. 27-Konya, Zazadin (Sadeddin) Hanı (Kapalı Kısım) İnşa Kitabesi (Kat. Nu. 26)

Res. 28-Konya, Zazadin (Sadeddin) Hanı (Açık Kısım) İnşa Kitabesi (Kat. Nu. 27)

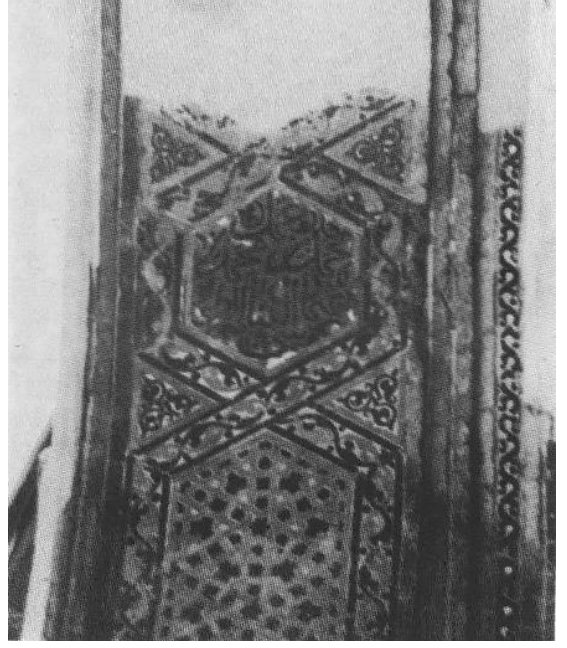
Res. 29- Konya, Kalesine Ait Bir İnşa Kitabesi (Kat. Nu. 28)

Res. 30- Konya, Akcamı Mahallesinde Bir Hangâhın İnşa Kitabesi (Kat. Nu. 29)

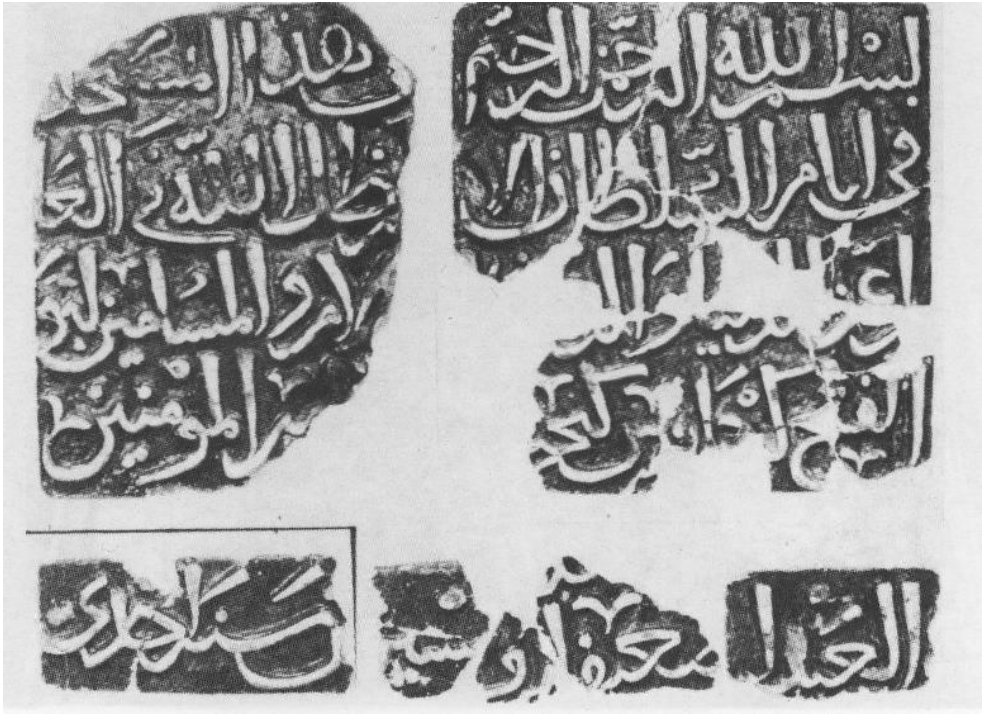
Res. 31- Konya, Sırçalı Medrese İnşa Kitabesi
(Kat. Nu. 30)

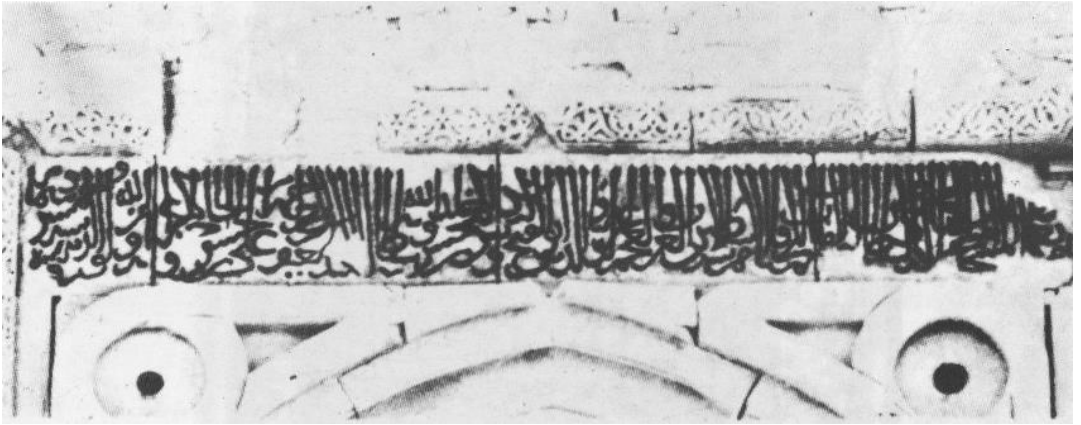
Res. 31a- Konya, Sırçalı Medrese Usta Kitabesi
(Kat. Nu. 30)

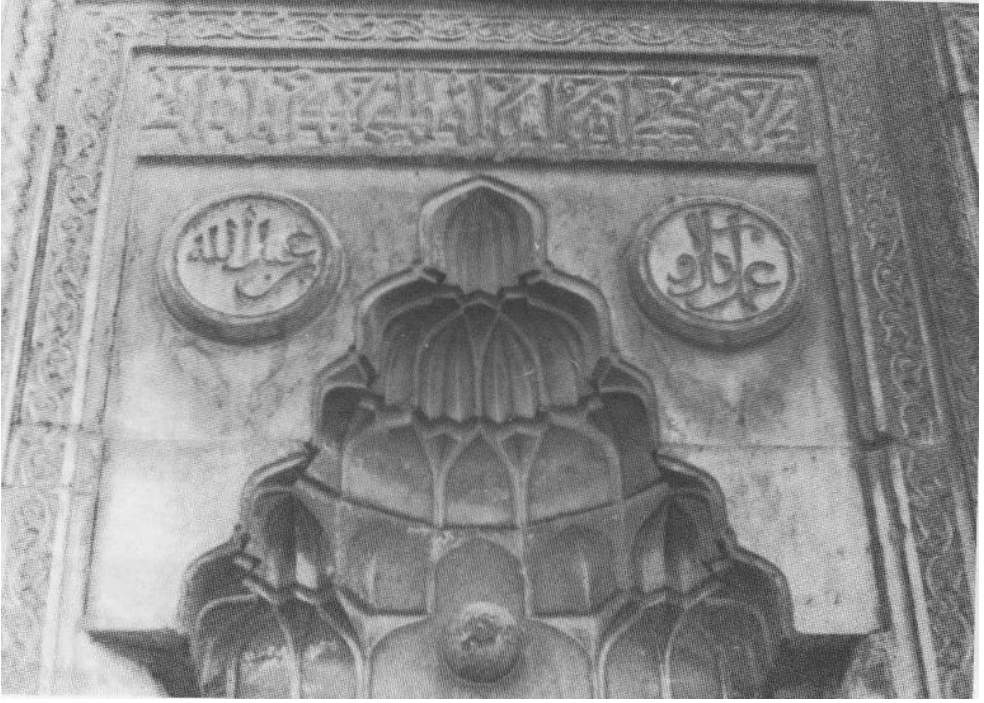
Res. 32- Konya, Karatay Medresesi İnşa Kitabesi (Kat. Nu. 31)

Res. 33- Konya, Abdülaziz Mescidi İnşa Kitabesi (Kat. Nu. 32)

Res. 34- Konya, Sahip Ata Camii İnşa Kitabesi (Kat. Nu. 33)

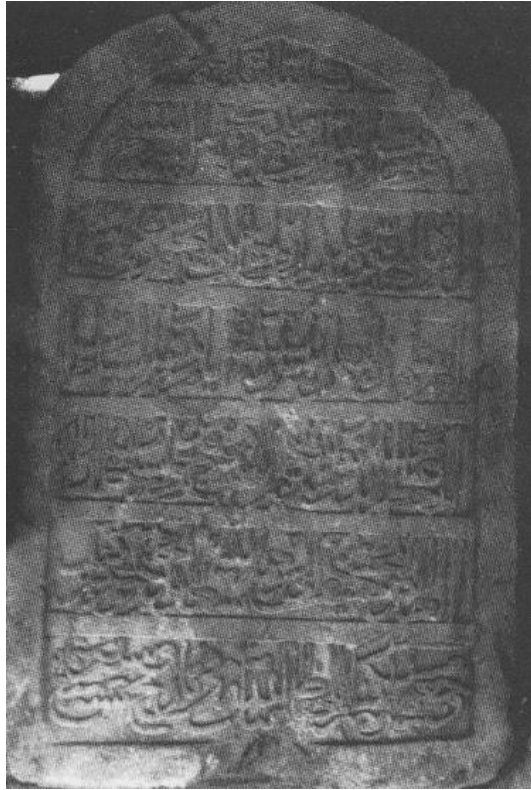
Res. 35- Konya, Sahip Ata Camii Usta Kitabesi (Kat. Nu. 33)

Res. 36- Konya, Pîr Es'ad (Pisilli) Türbesi İnşa Kitabesi (Kat. Nu. 34)

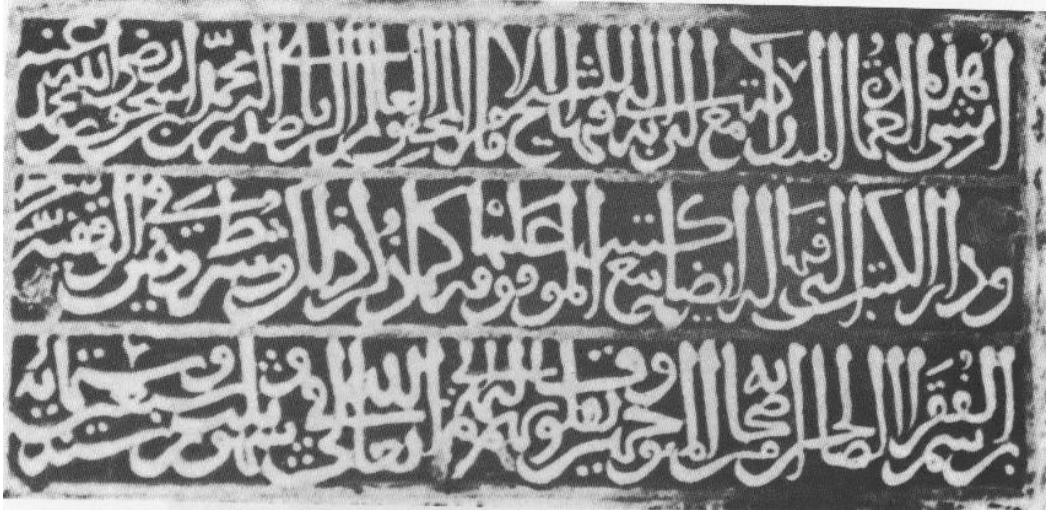
Res. 37- Konya, Anber Reis Türbesi İnşa Kitabesi (Kat. Nu. 35)

Res. 38- Konya, Darü'l-Huffâz İnşa Kitabesi
(Kat. Nu. 36)

Res. 39- Konya, Sahip Ata Hangâhı İnşa Kitabesi
(Kat. Nu. 37)

Res. 40- Konya, Sadreddin Konevî Camii İnşa Kitabesi (Kat. Nu. 38)

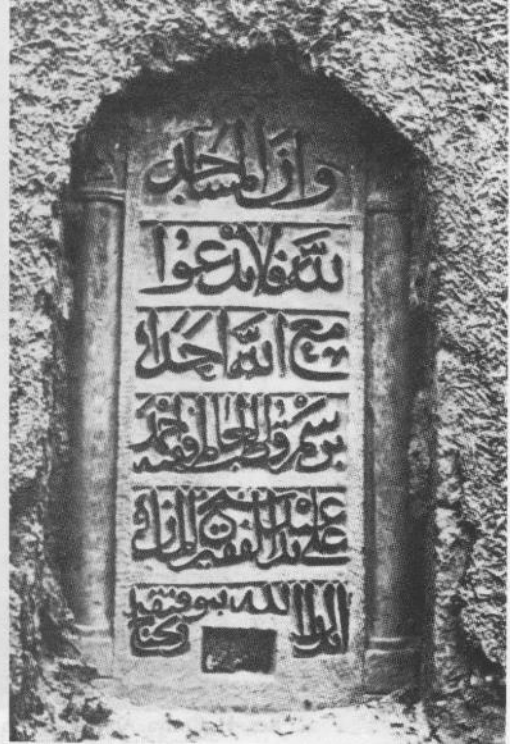
Res. 41- Konya, Abdül-Mü'min Mescidi Tamir Kitabesi (Kat. Nu. 39)

Res. 42- Konya, Ateşbâz Türbesi İnşa Kitabesi
(Kat. Nu. 40)

Res. 43- Konya, Şeyh Alaman Zâviyesi İnşa Kitabesi
(Kat. Nu. 41)

Res. 43a- Konya, Şeyh Alaman Türbesi İnşa Kitabesi
(Kat. Nu. 41a)

Res. 44- Konya, Kalesine Ait Bir Kitabe Parçası (Kat. Nu. 42)

Res. 45- Konya, Kalesine Ait Bir Kitabe Parçası (Kat. Nu. 43)

Res. 46- Konya, Kalesine Ait Bir Kitabe Parçası (Kat. Nu. 44)

Res. 47- Konya, Kalesine Ait Bir Kitabe Parçası
(Kat. Nu. 45)

Res. 48- Konya, Kalesine Ait Bir Kitabe Parçası
(Kat. Nu. 45)

Res. 49- Konya, Kalesine Ait Bir Kitabe Parçası (Kat. Nu. 46)

Res. 50- Konya, Kalesine Ait Bir Kitabe Parçası (Kat. Nu. 47)

Res. 51- Konya, Kalesine Ait Bir Kitabe Parçası (Kat. Nu. 48)

Res. 52- Konya, Kalesine Ait Bir Kitabe Parçası (Kat. Nu. 49)

Res. 53- Konya, Kalesine Ait Bir Kitabe Parçası (Kat. Nu. 50)

Res. 54- Konya, Kalesine Ait Bir Kitabe Parçası
(Kat. Nu. 51)

Res. 55- Konya, Kalesine Ait Bir Kitabe Parçası (Kat. Nu. 52)

Res. 56- Konya, Kalesine Ait Bir Kitabe Parçası (Kat. Nu. 53)

Res. 57- Konya, Kalesi Ayazkapı'sına Ait İnşa Kitabesi (Kat. Nu. 54)

Res. 58- Konya, Kalesine Ait Bir Kitabe Parçası (Kat. Nu. 55)

Res. 59- Konya, Kalesine Ait Bir Kitabe Parçası (Kat. Nu. 56)

Res. 60- Konya, Kalesine Ait Bir Kitabe Parçası (Kat. Nu. 57)

Res. 61- Konya, Kılıç Arslân Türbesi (Sultanlar Türbesi) Usta Kitabesi (Kat. Nu. 58)

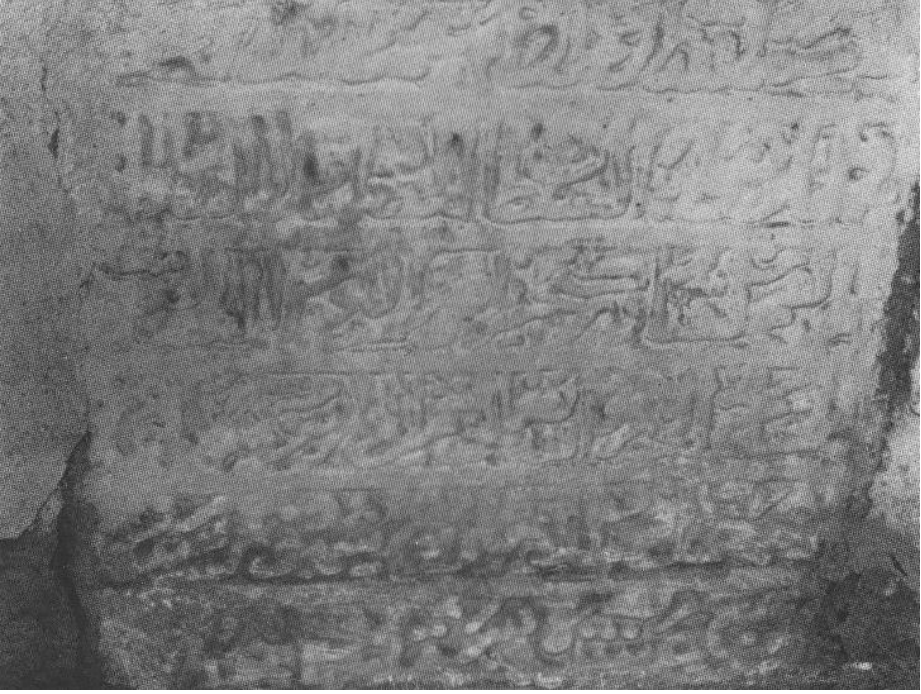
Res. 61a - (Kat. Nu. 58)

Res. 61b - (Kat. Nu. 58)

Res. 62- Konya, Kara Arslân Türbesi Kitabesi (Kat. Nu. 59)

Res. 63- Konya, Erdemşah Mescidi Kitabesi (Kat. Nu. 60)

Res. 64- Konya, Emir Nureddin Türbesi Kitabesi (Kat. Nu. 61)

ISBN 975-16-1460-0

9 799751 614604

Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara – 2001